

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΚΤΗΡΙΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η ΔΗΜΟΣΙΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ
ΤΗΣ ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗΣ ΑΘΗΝΑΣ
ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΚΕΝΤΡΑ
ΤΟΥ ΚΛΑΣΙΚΙΣΜΟΥ**

**ΕΠΟΠΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
Δρ. ΡΟΥΜΠΙΕΝ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ**

**ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ
ΞΕΠΑΠΑΔΑΚΗ ΔΕΣΠΟΙΝΑ
ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΑ-ΧΡΙΣΤΙΝΑ
ΤΣΟΥΚΛΑΣ ΑΙΝΕΙΑΣ-ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ**

ΠΑΤΡΑ, ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2012

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στο κείμενο που θα ακολουθήσει, δίνεται η δυνατότητα στον αναγνώστη, να κατανοήσει μέσα από συγκρίσεις, ιστορικές αναφορές και παραδείγματα, τον πολεοδομικό σχεδιασμό της Αθήνας, την ένταξη των δημοσίων κτηρίων μέσα στον αστικό ιστό καθώς και την συσχέτισή τους με άλλες Ευρωπαϊκές πόλεις, ακριβώς τη χρονική περίοδο σχηματισμού του νεοσυσταθέντος ελληνικού κράτους. Φαίνεται ο οραματισμός της Αθήνας, μέσα από τα σχέδια των Κλεάνθη-Schaubert και του Klenze ως μίας ευρωπαϊκής πόλης, ισάξιας με τις υπόλοιπες. Φυσικά η Αθήνα, λόγω διαφόρων παραμέτρων δεν κατάφερε να ικανοποιήσει τις προσδοκίες των προαναφερθέντων αρχιτεκτόνων.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το ακόλουθο κείμενο, βασισμένο σε αναφορές, δημοσιεύσεις και ιστορικά γεγονότα, παραθέτει μία συγκριτική μελέτη, μεταξύ της Αθήνας, του Βερολίνου, του Μονάχου, και της Βιέννης κατά τον 19^ο αιώνα. Αναφορά γίνεται και στην πόλη της Δρέσδης. Αρχικά, παραθέτονται στοιχεία ιστορικά της τότε εποχής, καθώς και ιστορικά για την κάθε πόλη ξεχωριστά, καθώς και για καθένα κτήριο ανά κατηγορία. Στη συνέχεια επεξηγούνται οι λόγοι επιλογής της Αθήνας ως πρωτεύουσας του Νεοελληνικού κράτους. Μέσα από αναφορές στην οικονομικό-κοινωνική και οικονομικό-πολιτική κατάσταση της Αθήνας, διασαφηνίζονται οι λόγοι που τα δύο πολεοδομικά σχέδια της πόλης, δεν κατάφεραν να υλοποιηθούν, όπως τα είχαν οραματιστεί οι Κλεάνθης-Schaubert (πρώτο σχέδιο πόλεως το 1833) και ο Klenze (δεύτερο σχέδιο πόλεως το 1834). Μέσα από επιμέρους συγκρίσεις, μερικών εκ των δημοσίων κτηρίων της Αθήνας με τις προαναφερθείσες πόλεις, φαίνεται η προσπάθεια για μίμηση των μεγαλόπρεπων και επιβλητικών κτηρίων των Ευρωπαϊκών πόλεων, γεγονός που δεν ανταποκρίνεται στην τελική υλοποίησή τους.

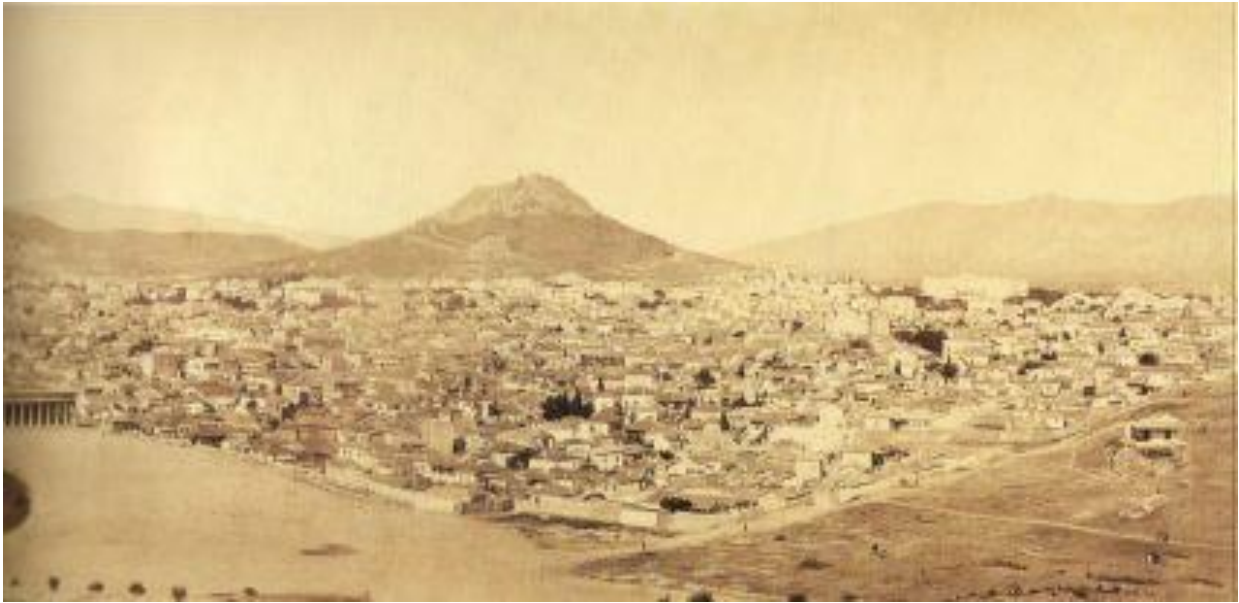
I. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	2
II. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
III. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΠΟΧΗΣ	6
IV. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΠΟΧΗΣ ΑΝΑ ΠΟΛΗ	12
1. ΕΛΛΑΔΑ	12
1.1. ΑΘΗΝΑ	12
2. ΓΕΡΜΑΝΙΑ	18
2.1. ΒΕΡΟΛΙΝΟ	18
2.2. ΜΟΝΑΧΟ	18
2.3. ΔΡΕΣΔΗ	19
3. ΑΥΣΤΡΙΑ	21
3.1. ΒΙΕΝΝΗ	21
V. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΤΗΡΙΩΝ ΑΝΑ ΧΡΗΣΗ	23
1. ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ	23
1.1. ΒΕΡΟΛΙΝΟ	23
1.2. ΒΙΕΝΝΗ	24
1.3. ΑΘΗΝΑ	25
2. ΔΗΜΑΡΧΕΙΟ	26
2.1. ΒΕΡΟΛΙΝΟ	26
2.2. ΜΟΝΑΧΟ	27
2.3. ΒΙΕΝΝΗ	27
2.4. ΑΘΗΝΑ	29
3. ΏΠΕΡΑ-ΘΕΑΤΡΟ	30
3.1. ΒΕΡΟΛΙΝΟ	30
3.2. ΜΟΝΑΧΟ	31
3.3. ΒΙΕΝΝΗ	31
3.4. ΑΘΗΝΑ	32
4. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	36
4.1. ΒΕΡΟΛΙΝΟ	36
4.2. ΜΟΝΑΧΟ	36

4.3. ΑΘΗΝΑ.....	37
5. ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΟ	38
5.1. ΒΕΡΟΛΙΝΟ	38
5.2. ΜΟΝΑΧΟ	38
5.3. ΑΘΗΝΑ.....	39
VI. ΑΘΗΝΑ.....	40
1. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	40
2. Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	41
3. ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	42
4. ΣΧΕΔΙΟ ΠΟΛΗΣ ΚΛΕΑΝΘΗ- SCHAUBERT	48
5. ΣΧΕΔΙΟ ΠΟΛΗΣ ΚΛΕΝΖΕ.....	52
6. ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ- ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ.....	56
6.1. ΕΠΙ ΟΘΩΝΑ	56
6.2. ΕΠΙ ΓΕΩΡΓΙΟΥ	58
7. ΤΕΛΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΠΟΛΗΣ	59
VII. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ	61
1. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΑΝΑ ΧΡΗΣΗ.....	61
1.1. ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ.....	61
1.2. ΔΗΜΑΡΧΕΙΟ.....	63
1.3. ΟΠΕΡΑ- ΘΕΑΤΡΟ	64
1.4. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.....	67
1.5. ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΟ	68
2. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΤΡΙΑΛΟΓΙΑΣ- ΤΡΙΑΛΟΓΙΑΣ ΒΙΕΝΝΗΣ. 69	
VIII. RING-Η ΘΕΣΗ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ, ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΡΙΓΩΝΟ.....	72
IX. ΑΝΑΔΕΙΞΗ-ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΣΗΜΕΡΑ	75
1. ΠΑΛΑΙΑ ΒΟΥΛΗ.....	77
2. ΔΗΜΑΡΧΕΙΟ.....	78
3. ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ.....	80

4. ΒΑΛΛΙΑΝΕΙΟΣ ΕΘΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.....	81
5. ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΟ	82
X. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	83
XI. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΧΑΡΤΩΝ.....	87
1. ΑΘΗΝΑ.....	87
2. ΒΕΡΟΛΙΝΟ	88
3. ΒΙΕΝΝΗ.....	89
4. ΜΟΝΑΧΟ	90
5. ΔΡΕΣΔΗ.....	91
XII. ΣΥΝΟΠΤΙΚΕΣ ΛΙΣΤΕΣ ΚΤΗΡΙΩΝ	92
XIII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ.....	94
1. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	94
2. ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ	94

II. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εικόνα 1. Αθήνα 1865.

Το κείμενο που ακολουθεί έχει ως σκοπό, να διασαφηνίσει τις ομοιότητες και τις διαφορές, μεταξύ της Αθήνας, του Βερολίνου, του Μονάχου, και της Βιέννης κατά τον 19^ο αιώνα. Αναφορά γίνεται και στην πόλη της Δρέσδης.

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα η Ελλάδα ξεκινάει τη νέα της πορεία ως νέο κράτος. Η πρωτεύουσα μεταφέρεται στην πόλη των Αθηνών, γεγονός που απαιτεί την ανοικοδόμηση της Αθήνας εκ νέου, την χάραξη νέων δρόμων, καθώς και την ανέγερση δημοσίων κτηρίων για την κάλυψη των αναγκών του νεοσυσταθέντος κράτους. Το πρώτο σχέδιο από τους αρχιτέκτονες Κλεάνθη και Schaubert, το έτος 1833, έδωσε μία πρώτη επίλυση στη δημιουργία της Αθήνας. Όμως το σχέδιό τους δε μπόρεσε να υλοποιηθεί λόγω οικονομικής δυσχέρειας του κράτους και λόγω κοινωνικού ξεσηκωμού. Σύμφωνα με το χάρτη των Κλεάνθη-Schaubert για να ανεγερθούν τα δημόσια κτήρια με τους περιβάλλοντες χώρους τους, καθώς και για την διαπλάτυνση των δρόμων, έπρεπε αναγκαστικά οι ιδιώτες να παραχωρήσουν τη γη τους στο κράτος. Οι κάτοικοι της Αθήνας, εκτός των υπολοίπων προβλημάτων που αντιμετώπισε η Αθήνα στην υλοποίηση του πρώτου σχεδίου, αντέδρασαν στην απαλλοτρίωση των οικοπέδων τους και γι' αυτό κλήθηκε να δώσει μία νέα λύση ο αρχιτέκτονας Leo Von Klenze, το 1834. Στο νέο σχέδιο οι δρόμοι μίκρυναν και η κλίμακα των κτηρίων ελαττώθηκε κατά πολύ.

Η δημιουργία της Αθήνας ως πρωτεύουσα είχε ως πρότυπα μεγάλες Ευρωπαϊκές πόλεις, και κυρίως γερμανικές. Παρ' όλα αυτά όμως, μετά τα διάφορα προβλήματα που προέκυψαν και τις αναγκαστικές εκπτώσεις των

σχεδίων, η Αθήνα δεν προσεγγίζει ιδιαίτερα στο σύνολο της, τις πόλεις πρότυπά της.

III. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΠΟΧΗΣ

Εικόνα 2. Αθήνα 1800

Για περισσότερο από δύο δεκαετίες (1792-1815) η Ευρώπη πλήττονταν από μια γενικευμένη σύγκρουση. Στον πόλεμο αυτό κατά τον οποίο συγκρούονταν κράτη και συστήματα (σύμφωνα με την έκφραση του ιστορικού E.J. Hobsbawm) νικητές υπήρξαν τα λεγόμενα παλαιά καθεστώτα. Στην πλευρά των ηττημένων βρέθηκαν όχι μόνο η Γαλλία του Ναπολέοντα αλλά πολύ περισσότερο οι δημοκρατικές ιδέες και τα φιλελεύθερα κινήματα που εμπνέονταν από την παράδοση του Διαφωτισμού και ιδίως της Γαλλικής Επανάστασης. Ωστόσο, η νίκη και η Παλινόρθωση των παλαιών καθεστώτων δε σήμανε εξάλειψη των επαναστατικών ιδεών. Τα υπολείμματα της Γαλλικής Επανάστασης είχαν ριζώσει στην ευρωπαϊκή ήπειρο και επαναστατικές ζυμώσεις εξακολουθούσαν να γίνονται μέσα από μυστικές εταιρείες. Η ανάγκη για την αντιμετώπισή τους οδήγησε στη διαμόρφωση ενός συστήματος ασφάλειας και σταθερότητας που προσανατολιζόταν προς ένα διπλό στόχο: την αποτροπή ενός νέου πολέμου και παράλληλα κάποιων νέων επαναστάσεων στα

πρότυπα της γαλλικής, που πιθανά θα οδηγούσαν στην κατάρρευση των παλαιών καθεστώτων.

Για την επίτευξη των στόχων αυτών συγκροτήθηκε από το 1815 και μετά η λεγόμενη Ιερή, Πενταπλή ή Ευρωπαϊκή Συμμαχία στην οποία μετείχαν οι ισχυρές χώρες της Ευρώπης, οι Μεγάλες Δυνάμεις. Η Ιερή Συμμαχία υπήρξε για την Αγγλία, τη Ρωσία, την Αυστρία, την Πρωσία και τη Γαλλία το διπλωματικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο ασκούσαν την εξωτερική τους πολιτική προωθώντας αφενός τη σταθερότητα των παλαιών καθεστώτων και αφετέρου τα ιδιαίτερα και αντικρουόμενα οικονομικά και γεωπολιτικά συμφέροντά τους. Απαιτούνταν λοιπόν μια ελάχιστη συμφωνία κοινής εξωτερικής πολιτικής ανάμεσα στα κράτη αυτά ως προς την αντιμετώπιση όλων εκείνων των ζητημάτων που θα μπορούσαν να εξελιχθούν σε απειλή για τη σταθερότητα στην Ευρώπη. Για το σκοπό αυτό οργανώνονταν συχνά συναντήσεις και συνέδρια στα οποία μετείχαν οι ηγεμόνες των κρατών αυτών και πολιτικοί ηγέτες όπως ο πρίγκιπας Metternich, καγκελάριος της Αυστρίας και κατεξοχήν θιασώτης της σταθερότητας.

Η πολιτική σταθερότητα ωστόσο δεν ήταν δυνατό να επιτευχθεί σε μια περίοδο γοργών και ριζικών κοινωνικών και οικονομικών αλλαγών, στην οποία είχε ήδη εισέλθει η Ευρώπη του 19^{ου} αιώνα. Η αναντιστοιχία οικονομικό-κοινωνικών εξελίξεων και πολιτικών συστημάτων ήταν η συνθήκη που ενδυνάμωνε την απήχηση μυστικών επαναστατικών εταιρειών.

Εικόνα 3. Βιέννη 1800.

Οι εταιρείες ή αδελφότητες αυτές εμπνέονταν από συστήματα ιδεών όπως εκείνα του φιλελευθερισμού, του δημοκρατικού ριζοσπαστισμού και του εθνικισμού και ακολουθούσαν οργανωτικά πρότυπα που παρέπεμπαν σε μορφές συνωμοτικής δράσης που είχαν αναπτυχθεί στο πλαίσιο της Γαλλικής Επανάστασης αλλά και στις μασονικές στοές. Οι επαναστατικές ζυμώσεις οδήγησαν στις αρχές της δεκαετίας του 1820 σε μια σειρά εξεγέρσεων και επαναστάσεων που εκδηλώθηκαν στα Βαλκάνια και τον ευρωπαϊκό νότο.

Η Ιερή Συμμαχία δεν περιορίστηκε στην καταδίκη των επαναστάσεων αυτών. Η Γαλλία κατέπνιξε την Επανάσταση στην Ιβηρική χερσόνησο και η Αυστρία στην Ιταλική. Η Ελληνική Επανάσταση αντίθετα αφέθηκε να αντιμετωπιστεί από την ίδια την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η αντοχή που

επέδειξαν οι έλληνες επαναστάτες στα πεδία των μαχών και η σταθεροποίηση της επανάστασης στην Πελοπόννησο, τη Ρούμελη και τα νησιά του Αιγαίου τουλάχιστον έως το 1825, δοκίμασε τη συνοχή της Ιερής Συμμαχίας. Ακόμη περισσότερο οδήγησε ορισμένες από τις Μεγάλες Δυνάμεις και ιδίως την Αγγλία και τη Ρωσία να αναθεωρήσουν τη στάση τους και να ευνοήσουν την προσπάθεια για τη δημιουργία ελληνικού κράτους. Έτσι, η Ελληνική Επανάσταση που αποτέλεσε πηγή έμπνευσης και ελπίδας στους χώρους των ευρωπαϊών φιλελευθέρων υπήρξε το μοναδικό παράδειγμα επανάστασης με ευτυχή κατάληξη σε όλη την περίοδο της Παλινόρθωσης (1815-1830).¹

Ο 19^{ος} αιώνας είναι μια εποχή τεράστιων πολιτικών, πολιτιστικών, κοινωνικών, οικονομικών, ακόμα και δημογραφικών αλλαγών στην Ευρώπη. Η δημογραφική έκρηξη, άμεση συνάρτηση της λεγόμενης Βιομηχανικής Επανάστασης, αποτελεί γύρω στο 1800 ένα γεγονός που οι επιπτώσεις του είναι άμεσες στην αρχιτεκτονική. Οι πόλεις μεγαλώνουν με πρωτόγνωρη ταχύτητα κι ο πληθυσμός των χωρών γενικότερα. Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}, ο πληθυσμός πολλών χωρών αυξάνεται ραγδαία. Ο πληθυσμός της Γερμανίας, συγκεκριμένα, αυξάνεται από 24 σε 66 εκατομμύρια. Το 1871 από τους 100 Γερμανούς οι 64 ζούσαν στην ύπαιθρο και 5 μόνο στις μεγάλες πόλεις. Μέχρι τον 19^ο αιώνα τα "κύρια" θέματα της αρχιτεκτονικής είναι εκκλησίες, παλάτια, πύργοι, δημαρχεία, αστικά σπίτια και βίλες. Η νέα οργάνωση της ζωής και της οικονομίας δημιουργούν νέους τύπους κτηρίων και νέα θέματα, άγνωστα ή

λιγότερο σημαντικά μέχρι τώρα: εργοστάσια και βιομηχανικές γενικότερα εγκαταστάσεις, διοικητικά κτήρια, οδικές αρτηρίες, σιδηροδρομικοί σταθμοί, νοσοκομεία, αθλητικές εγκαταστάσεις, σχολεία, πανεπιστήμια, βιβλιοθήκες, βουλευτήρια, χρηματιστήρια, μουσεία, θέατρα, δικαστικά μέγαρα, κ.ο.κ. Οι επιπτώσεις είναι άμεσες στην

Εικόνα 4. Βερολίνο 1800.

πολεοδομική δομή και κλίμακα με τη δημιουργία αδιεξόδων και εκρηκτικών καταστάσεων διαβίωσης μέσα στις πόλεις. Φυσική συνέπεια είναι να αρχίσουν προσπάθειες για τη δημιουργία βιομηχανικών ζωνών, ζωνών κατοικίας και γενικά να βρεθεί μια ισορροπημένη σχέση ανάμεσα στην οικοδομική μάζα, τους ελεύθερους χώρους, το πράσινο, και τις ζώνες κυκλοφορίας. Μαζί με τα νέα

¹ http://www.fhw.gr/chronos/12/gr/1821_1833/diethni/index.html

προβλήματα και αρχιτεκτονικά θέματα ενός εκρηκτικού και πληθωρικού αιώνα, οι αρχιτέκτονες έχουν να λύσουν και νέα προβλήματα, κατασκευαστικά και μορφολογικά. Δημιουργούνται από τις απαιτήσεις των νέων κτηριολογικών τύπων, αλλά εξίσου κι από τα νέα οικοδομικά υλικά και τις τεχνικές (μέταλλα, γυαλί, μπετόν, σιδηρομπετόν, κτλ.), που πρέπει να βρουν τη σωστή κατασκευαστική και μορφολογική έκφραση.

Μπροστά στο πλήθος αυτό των προβλημάτων, που ο χαρακτήρας τους είναι σύνθετος και πολύπλευρος, ο 19^{ος} αιώνας έδωσε απαντήσεις και λύσεις, που χαρακτηρίζονται από μία μεγάλη ποικιλία.

Το διάστημα 1750-1800 είναι μία περίοδος γεμάτη από έντονες πολιτικές και κοινωνικές ζυμώσεις, που κορυφώνονται με την Γαλλική Επανάσταση και τις διακηρύξεις της (1789). Ταυτόχρονα γεννιέται την ίδια περίοδο μια νέα πολιτιστική και ιδεολογική κίνηση, που θα δώσει τα ερεθίσματα και την έμπνευση για το μορφολογικό ένδυμα των κτηρίων (η στροφή προς την αρχαιότητα) το γνωστό κίνημα του Κλασικισμού.

Ο Νεοκλασικισμός δεν αποτελεί "φυσική" συνέχεια των προηγούμενων ρευμάτων, που απορρέουν από την Αναγέννηση, παρόλο που διακηρύσσει κι αυτός την επιστροφή στα αρχαία κλασσικά πρότυπα και χρησιμοποιεί το ίδιο φάσμα τύπων, δηλαδή τους ρυθμούς που έχει κληροδοτήσει ο Βιτρούβιος. Η πολιτιστική κάμψη μετά την περίοδο του Ροκοκό και οι τεράστιες ανάγκες που δημιούργησαν οι νέες συνθήκες, στρέφουν τα πνεύματα σε αναζήτηση νέων προτύπων και πλαισίων ζωής. Αρχικά εμφανίζεται ως ένα ρεύμα που κυριεύει και ενοποιεί τα πάντα: συγκεκριμένα, στη χρονική περίοδο που εκτείνεται από το 1770 έως το 1820 περίπου, η ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική παρουσιάζει μια πρωτοφανή ενότητα. Για πρώτη φορά μάλιστα τα καλλιτεχνικά σύνορα της Ευρώπης χαρακτηρίζονται από μεγάλη ελαστικότητα, περικλείοντας και περιφερειακές περιοχές- χώρες, όπως η Ρωσία, οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, η Ιρλανδία, η Νορβηγία, η Φιλανδία και η Ελλάδα, οι οποίες οφείλουν στο Νεοκλασικισμό την εθνική αρχιτεκτονική των δημοσίων κτηρίων τους. Ο Νεοκλασικισμός είναι, ο ρυθμός που συνδέεται με τον 19^ο αιώνα. Ιδιαίτερα στην Ευρώπη και το Νεοελληνικό κράτος παρήγαγε τις "μητρικές" μορφές των πόλεων όπως εξελίχθηκαν σήμερα. Άλλες πόλεις που το μαρτυρούν είναι το Δουβλίνο, το Όσλο, το Βερολίνο, το Μπορντό, το Μόναχο, κ.α.

Το κίνημα της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής είχε απλωθεί στην Ευρώπη σαν αντίδραση στο ροκοκό και το μπαρόκ, σαν μια ανάγκη για λιτότητα στις φόρμες των κτηρίων και νέα επιστροφή στις πηγές, εκεί που είχε στραφεί και η Αναγέννηση, όπως προαναφέρθηκε, δηλαδή, πίσω στους Ρωμαίους και στους Έλληνες. Στο γερμανικό χώρο το κίνημα είχε βρει τους πιο ενθουσιώδεις οπαδούς, και όχι τυχαία. Η ευγενική απλότητα και το ήρεμο μεγαλείο του πνεύματος της κλασικής εποχής, όπως το έβλεπε ο νεοκλασικισμός και ήθελε να το αναπαράγει, ήταν ιδανικά για να εκφράσουν την αντίθεση των νέων εθνικών πολιτικών ιδεωδών της εποχής εκείνης, με το κατεστημένο των αυτοκρατοριών

ή των πολλών μικρών κρατιδίων, που δεν ήταν ακόμα εθνικά κράτη, ακόμα και των αυτοκρατοριών που ένιωθαν την ανάγκη για ανανέωση. Αξιοσημείωτο είναι, ότι αυτή η φάση που προβλεπόταν να είναι θυελλώδης για την Ευρώπη, όπου τα έθνη έπρεπε να βρουν τα

Εικόνα 5. Μόναχο 1800.

χαρακτηριστικά τους και να συσπειρωθούν σε κράτη, εκφράστηκε αρχιτεκτονικά ενιαία, δηλαδή με το αρχαίο ελληνικό ιδεώδες, το νεοκλασικισμό, όπως προαναφέρθηκε.²

Η διάδοση που γνώρισε το ενδιαφέρον για την αρχαία Ελλάδα στην Ευρώπη του ύστερου 18^{ου} και των αρχών του 19^{ου} αιώνα υπήρξε ο ένας από τους δυο βασικούς όγκους ανάπτυξης του φιλελληνισμού. Η ιδέα της δημιουργίας ελληνικού κράτους στα εδάφη που ήκμασε η ελληνική Αρχαιότητα φάνταζε γοητευτική, ιδίως στα μορφωμένα και οικονομικά εύρωστα αστικά στρώματα των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Η πολιτική κατάσταση στην Ευρώπη

²[http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=o%2019%CE%BF%CF%82%20CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BD%CE%B1%CF%82%20CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9%20CE%BC%CE%B9%CE%B1%20CE%B5%CF%80%CE%BF%CF%87%CE%AE%20CF%84%CE%B5%CF%81%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%89%CE%BD%20CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCUQFjAA&url=http%3A%2F%2Fnemertes.lis.upatras.gr%2Fjspui%2Fbitstream%2F10889%2F1239%2F3%2FNimerits_Giouli\(pm\).pdf&ei=lqBxUIeVC7D14QSRw4DYBA&usg=AFQjCNEjWaxuFjNnF0Ty0fS6xmVq26hug](http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=o%2019%CE%BF%CF%82%20CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BD%CE%B1%CF%82%20CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9%20CE%BC%CE%B9%CE%B1%20CE%B5%CF%80%CE%BF%CF%87%CE%AE%20CF%84%CE%B5%CF%81%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%89%CE%BD%20CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCUQFjAA&url=http%3A%2F%2Fnemertes.lis.upatras.gr%2Fjspui%2Fbitstream%2F10889%2F1239%2F3%2FNimerits_Giouli(pm).pdf&ei=lqBxUIeVC7D14QSRw4DYBA&usg=AFQjCNEjWaxuFjNnF0Ty0fS6xmVq26hug)

μετά το τέλος των Ναπολεόντειων πολέμων υπήρξε η δεύτερη πηγή τροφοδότησης του φιλελληνισμού. Η παλινόρθωση των παλαιών καθεστώτων, η πίεση και οι διώξεις που γνώρισαν τα φιλελεύθερα, ριζοσπαστικά και επαναστατικά στοιχεία μετά το 1815 δεν έδινε και πολλά περιθώρια έκφρασης και πολύ περισσότερο προώθησης των πολιτικών και κοινωνικών αιτημάτων που είχαν τεθεί από την εποχή της Γαλλικής Επανάστασης. Επιπλέον, οι επαναστατικές κινήσεις καταπνίγονταν γρήγορα η μία μετά την άλλη. Στις συνθήκες αυτές η ελληνική επανάσταση αποτέλεσε πηγή έμπνευσης και προσδοκιών που παρότι έμελλε στο τέλος να διαψευστούν, στάθηκαν ικανές να κινητοποιήσουν αρκετούς για την ευτυχή της κατάληξη.³

Εικόνα 6. Δρέσδη 1800.

Αυτό αναζητούσαν στην Αθήνα. Την πηγή της έμπνευσης τους για το νεοκλασικό στυλ, ένα ρυθμό αρχιτεκτονικό που συνδύαζε απλές γραμμές (απλές σε σχέση με το μπαρόκ και το ροκοκό) με επίσημο ύφος που θα εξέφραζε τη σιγουριά των νέων εθνικών εξουσιών απλά και λειτουργικά. Οι γερμανοί, ηγεμόνες και αρχιτέκτονες, είχαν ανάγκη αυτό το κίνημα. Δημιούργησαν νεοκλασικές πόλεις σαν το Μόναχο και το Βερολίνο. Όποιος έχει περπατήσει στη λεωφόρο "Unter den Linden" (Υπό τας φιλύρας), θα έχει

Εικόνα 7. Αποψη της πόλης των Αθηνών, από τα Ανάκτορα προς την πλατεία Συντάγματος, περί το έτος 1845.

³http://www.fhw.gr/chronos/12/gr/1821_1833/diethni/08.html

οπωσδήποτε σκεφτεί τις ομοιότητες με κάποια ιδεατή Αθήνα στον αρχιτεκτονικό ρυθμό των κτηρίων. Υπάρχει βέβαια μια μεγάλη διαφορά, μεγαλύτερη και από το γεγονός ότι στην Αθήνα έχουν απομείνει ενιαία μόνο τα τρία κτήρια του κέντρου, η Βιβλιοθήκη, το Πανεπιστήμιο και η Ακαδημία. Αυτή η διαφορά είναι το πλάτος των πεζοδρομίων. Στο Βερολίνο οι οικοπεδούχοι μάλλον δεν θα πλούτισαν τόσο όσο στην Αθήνα, αλλά επέτρεψαν ανοιχτούς ορίζοντες στους περιπατητές των επόμενων γενεών και άνετο χώρο στις ρίζες των μεγάλων αυτών δέντρων που τις λέμε φλαμουριές ή φιλύρες.⁴

IV. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΠΟΧΗΣ ΑΝΑ ΠΟΛΗ

1. ΕΛΛΑΔΑ

1.1. ΑΘΗΝΑ

Στις 22 Ιανουαρίου - 3 Φεβρουαρίου 1830, (Η Ελληνική Πολιτεία εφάρμοσε το Γρηγοριανό ημερολόγιο το έτος 1923. Η επομένη της 15-2-1923 ονομάστηκε 1-3-1923.) η Διάσκεψη του Λονδίνου διακήρυξε την πολιτική ανεξαρτησία της Ελλάδας, πράξη η οποία συνιστούσε διεθνή αναγνώριση του ελληνικού κράτους, και κατά συνέπεια την ίδρυση και την έναρξη της ύπαρξής του από την άποψη της διεθνούς κοινότητας. Πριν όμως προχωρήσουμε διεξοδικά για το Πρωτόκολλο του Λονδίνου 1830, ας περιγράψουμε με λίγα λόγια τι είχε προηγηθεί.

Από τη μία οι συνεχείς στρατιωτικές επιτυχίες των Ελλήνων και από την άλλη οι σφαγές και οι καταστροφές των Τούρκων (Μεσολόγγι) δυνάμωσαν τη συμπάθεια για το ελληνικό έθνος (χαρακτηριστική η περίπτωση του λόρδου Βύρωνα που άφησε την τελευταία του πνοή επί ελληνικού εδάφους) αλλά και οι ενέργειες του Μαυροκορδάτου και η διπλωματική παρέμβαση του Καποδίστρια κατέδειξαν με περίτρανο τρόπο στις Μεγάλες Δυνάμεις πως αργά ή γρήγορα θα δημιουργούνταν Ελληνικό Κράτος.

Έτσι οι Μεγάλες Δυνάμεις άρχισαν να αναθεωρούν τη στάση τους απέναντι στους Έλληνες. Η Μεγάλη Βρετανία, αρχικά, και η Ρωσία στη συνέχεια άρχισαν να δείχνουν θερμότερο ενδιαφέρον για την τύχη της Ελληνικής Επανάστασης. Μάλιστα προχώρησαν στην υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Πετρούπολης (1826) που πρόβλεπε τη δημιουργία αυτόνομου ελληνικού κράτους. (Πιστές στις αρχές τους προσπάθησαν αρχικά να διαφυλάξουν την Οθωμανική Αυτοκρατορία).

Μετά την άρνηση της οθωμανικής πλευράς να δεχτεί αυτή τη ρύθμιση, η Βρετανία, η Ρωσία και η Γαλλία προχώρησαν στην υπογραφή της Ιουλιανής

---

⁴<http://pezotis.blogspot.gr/2010/06/h.html>

Σύμβασης του Λονδίνου (1827), η οποία έκανε λόγο για ίδρυση αυτόνομου ελληνικού κράτους. Αντιμετωπίζοντας τη νέα άρνηση του Σουλτάνου, οι Δυνάμεις προχώρησαν σε ναυτική σύγκρουση με την Οθωμανική αυτοκρατορία, τη ναυμαχία του Ναβαρίνου (1827), προκειμένου να επιβάλλουν τους όρους τους.

Παρά την ένοπλη επέμβαση των Δυνάμεων, η οποία λειτούργησε υπέρ των Ελλήνων, πολλά προβλήματα έμεναν άλυτα: η ακριβής υπόσταση του νέου κράτους (αυτόνομο, όπως επιθυμούσαν οι Δυνάμεις ή ανεξάρτητο, όπως ήθελαν οι Έλληνες), τα εδάφη που θα περιλάμβανε, η άρνηση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας να δεχτεί τη δημιουργία ελληνικού κράτους, οποιασδήποτε μορφής.

«... Το Πρωτόκολλο του Λονδίνου ωστόσο, που υπογράφηκε στις 10-22 Μαρτίου του 1829, περιείχε τον όρο ότι η Ελλάδα θα τελούσε υπό την επικυριαρχία της Υψηλής Πύλης και καθοριζόταν ετήσιος φόρος προς τον σουλτάνο 1.500.000 γρόσια. Οριζόταν συνοριακή γραμμή στο ύψος Αμβρακικού – Παγασητικού κόλπου, ενώ προβλεπόταν επίσης κληρονομικός ηγεμόνας της Ελλάδας χριστιανός, ξένος προς τις βασιλικές οικογένειες των τριών δυνάμεων, που θα εκλεγόταν "κατά συναίνεσιν των τριών Αυλών και της Οθωμανικής Πύλης". Η Υψηλή Πύλη αναγκάστηκε να αποδεχθεί τις αποφάσεις του Λονδίνου όταν καταβλήθηκε οριστικά από τη Ρωσία. Ενώ στις 27 Ιουλίου του 1829 απέρριπτε υπεροπτικά "την φιλικήν μεσιτείαν των ξένων Αυλών" και δεν δεχόταν "μηδέ και την υποτελή αυτονομίαν των εν Πελοποννήσω Ελλήνων", ύστερα από 18 ημέρες, όταν οι Ρώσοι είχαν διαβεί τον Αίμο και πλησίαζαν προς την Αδριανούπολη, η οθωμανική Πύλη έσπευσε να δηλώσει ότι "υπό αισθημάτων καλοκαγαθίας ορμωμένη, συγκατατίθεται εις την Συνθήκην του Λονδίνου και δέχεται τας προτάσεις των Πρεσβευτών αλλά υπό όρους". Λίγες ημέρες αργότερα, στο στρατηγείο του ρώσου αρχιστρατήγου στην Αδριανούπολη, οι εκπρόσωποι της οθωμανικής Πύλης υπέγραψαν το κείμενο της Συνθήκης της Αδριανούπολης της 14ης Σεπτεμβρίου του 1829 και αποδέχθηκαν με το άρθρο 10 της Συνθήκης αυτής όχι αόριστα μόνο τη Συνθήκη της 6ης Ιουλίου του 1827 αλλά και το Πρωτόκολλο της 10-22 Μαρτίου 1829, δηλαδή και τον καθορισμό της συνοριακής γραμμής Αμβρακικού – Παγασητικού κόλπου. Κατά τον μεγάλο άγγλο πολιτικό Gladstone, η Συνθήκη της Αδριανούπολης υπήρξε "το διεθνές σύμβολοι της πολιτικής υπόστασης και αυτοτέλειας του ελληνικού κράτους...".

Παράλληλα, η όξυνση των σχέσεων των Δυνάμεων με την Οθωμανική αυτοκρατορία, εξαιτίας του αποτελέσματος της ναυμαχίας του Ναβαρίνου,

Εικόνα 8. Ιωάννης Καποδίστριας.

οδήγησε στην έκρηξη ενός νέου ρώσο-τουρκικού πολέμου (1828-1829). Οι ρωσικές στρατιές όχι μόνο νίκησαν τον τουρκικό στρατό αλλά και έφτασαν λίγα χιλιόμετρα έξω από την Κωνσταντινούπολη. Έτσι, η Ρωσία, πανίσχυρη τόσο απέναντι στο Σουλτάνο όσο και απέναντι στις άλλες Δυνάμεις, φαινόταν έτοιμη και ικανή να λύσει μόνη της το Ελληνικό Ζήτημα επιβάλλοντας μια λύση που θα της εξασφάλιζε τα μεγαλύτερα οφέλη. Αντιμέτωπος με ένα τέτοιο ενδεχόμενο, η Μ. Βρετανία και η Γαλλία συμφώνησαν στη δημιουργία ενός ανεξάρτητου ελληνικού κράτους.

Σημαντικό ρόλο στην κατάληξη αυτή έπαιξε και ο Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδας από το 1828, που ασκούσε διπλωματικές πιέσεις στις Δυνάμεις. Στις 22 Ιανουαρίου – 3 Φεβρουαρίου του 1830 η διάσκεψη του Λονδίνου, ύστερα από αγγλική πρόταση, διακήρυξε την πολιτική ανεξαρτησία της Ελλάδας με το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου που υπογράφηκε από τους πληρεξουσίους της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας. Το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου της 3ης Φεβρουαρίου 1830 όριζε: "Η Ελλάς θέλει σχηματίσει εν Κράτος ανεξάρτητον, και θέλει χαίρει όλα τα δίκαια, πολιτικά, διοικητικά και εμπορικά, τα προσπεφυκότα εις εντελή ανεξαρτησίαν".

Η πανηγυρική αυτή διακήρυξη της πολιτικής ανεξαρτησίας της Ελλάδας συνιστούσε διπλωματική πράξη ιδρυτική του ελληνικού κράτους. Η διεθνής αναγνώριση του ελληνικού κράτους σήμαινε έναρξη της υπάρξεώς του από την άποψη της διεθνούς κοινωνίας. Η πρόοδος σχετικά με τους αντίστοιχους ορισμούς του Πρωτοκόλλου της 10-22 Μαρτίου 1829 ήταν μεγάλη και είχε σπουδαιότητα κρίσιμη. Αντίθετα οι ορισμοί του Πρωτοκόλλου εκείνου για τα σύνορα του ελληνικού κράτους αθετούνταν μερικώς με ό,τι όριζε πολύ δυσμενέστερα για την Ελλάδα το άρθρο 2 του νέου Πρωτοκόλλου. Έτσι η ελληνική επικράτεια θα περιλάμβανε τα εδάφη που βρίσκονταν νότια της γραμμής που ενώνει τους ποταμούς Αχελώο και Σπερχειό (συνοριακή γραμμή Αχελώου-Σπερχειού).

Η ρύθμιση αυτή άφηγε έξω από την ελληνική επικράτεια σημαντικό τμήμα της δυτικής Στερεάς Ελλάδας το οποίο βρισκόταν υπό ελληνικό έλεγχο και κατοικούνταν από ελληνικούς πληθυσμούς. Αυτό έγινε για δύο, κυρίως, λόγους: αφενός για να πειστεί η Οθωμανική αυτοκρατορία να αποδεχτεί την ελληνική ανεξαρτησία και αφετέρου γιατί η Μεγάλη Βρετανία δεν επιθυμούσε το νέο ελληνικό κράτος να έχει άμεση γεωγραφική επαφή με τα άγγλο-κρατούμενα τότε Επτάνησα.

Τέλος, στο Πρωτόκολλο της Ανεξαρτησίας η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία συμφωνούσαν στην αναγόρευση του Leopold του Saxe-Coburg-Saalfeld ως ηγεμόνα του ελληνικού κράτους. Ωστόσο, οι αποφάσεις αυτές έμελλε να μην είναι οριστικές τόσο όσον αφορά τα σύνορα όσο και ως προς το πρόσωπο και τον τίτλο του ηγεμόνα. Η τελική ρύθμιση του ελληνικού ζητήματος θα επέλθει αργότερα, στα τέλη Αυγούστου του 1832. Μετά την παραίτηση του Leopold του

Saxe-Coburg-Saalfeld από τον ελληνικό θρόνο στις 9-21 Μαΐου 1830, οι τρεις Δυνάμεις κατέληξαν στον Όθωνα, δευτερότοκο γιο του Λουδοβίκου Α' της Βαυαρίας. Η επίσημη αναγόρευση του Όθωνα ως βασιλιά της Ελλάδας, ενός κράτους ανεξάρτητου που τέθηκε σε καθεστώς εγγύησης από τις τρεις Δυνάμεις, οριστικοποιήθηκε με τη Συνθήκη του Λονδίνου της 25ης Απριλίου-7ης Μαΐου 1832. Ταυτόχρονα, η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία θα εγγυόντανε δάνειο εξήντα εκατομμυρίων φράγκων. Η επιλογή του Όθωνα επικυρώθηκε τυπικά από την ελληνική πλευρά τον Ιούλιο του 1832.⁵

Τελικά, η δημιουργία της Ελλάδας, του ανεξάρτητου νεοελληνικού κράτους, ήταν αποτέλεσμα δύο, κυρίως, παραγόντων: από τη μια πλευρά του πολύχρονου και πολυαίμακτου αγώνα των Ελλήνων για Ανεξαρτησία, που ξεκίνησε με την Επανάσταση του 1821 και από την άλλη πλευρά των διαβουλεύσεων και της παρέμβασης των ισχυρών Δυνάμεων της εποχής.⁶

Ως γνωστόν, η τουρκική φρουρά αποχώρησε οριστικά από το φρούριο της Ακροπόλεως την 31η Μαρτίου 1833. Τα Πρωτόκολλα της Ανεξαρτησίας, όπως έχει προαναφερθεί, προέβλεπαν την απελευθέρωση της Αθήνας και την μεταφορά της πρωτεύουσας του νεόδμητου κράτους σε αυτήν από το Ναύπλιο, την 1η Δεκεμβρίου του 1834, επιτρέποντας έτσι τη βαθμιαία αναγέννηση της πόλης.⁷

Εικόνα 9. Αθήνα 1833.

Οι παράγοντες που καθόρισαν την επιλογή της νέας πρωτεύουσας και σε μεγάλο βαθμό όρισαν το μέλλον της, ήταν κυρίως πολιτισμικοί και ιδεολογικοί παρά πρακτικοί. Η απόφαση φυσικά, δεν ήταν ομόφωνη. Τα διάφορα τοπικά συμφέροντα σε συνδυασμό με το αποκεντρωτικό σύστημα της Τουρκοκρατίας, προωθούσαν πόλεις σε διάφορα μέρη της χώρας. Η Κόρινθος, τα Μέγαρα, το Άργος, η Τρίπολη, η Σύρος και φυσικά το Ναύπλιο ήταν μερικές μόνο από τις προτάσεις. Η γοητεία ωστόσο που ασκούσε η Αθήνα, περισσότερο βέβαια ως ιδέα και λιγότερο ως πραγματική πόλη, συνοψίζεται στα λεγόμενα του George Ludwig von Maurer, μέλος της τριμελούς βαυαρικής αντιβασιλείας. "..υπέρ της Αθήνας", έγραψε, "συνηγορούσαν όλες εκείνες οι αναμνήσεις για τον αττικό πολιτισμό, για τις τέχνες, για τις επιστήμες, για την αθάνατη πολεμική της δόξα.

⁵ http://www.fhw.gr/chronos/12/gr/1821_1833/diethni/07.html

⁶ <http://www.cityofnafplio.com/2011/02/02/protocol-independence-of-the-greek-state/>

⁷ http://www.eie.gr/archaeologia/gr/chapter_more_9.aspx

[...] Ποιος βασιλιάς θα μπορούσε να διαλέξει άλλη έδρα για την Κυβέρνησή του, τη στιγμή που έχει στα χέρια του την πνευματική έδρα του κόσμου;". Αν και οι προστάτιδες δυνάμεις είχαν ήδη κερδίσει νομιμοποίηση εμπλοκής στα εσωτερικά της Ελλάδος, με τη στάση που κράτησαν κατά τον πόλεμο της Ανεξαρτησίας, με την επίκληση του ρομαντικού κλασικισμού κέρδισαν ευρύ πλέον έρεισμα παρέμβασης στον τρόπο συγκρότησης του νεοσύστατου κράτους.

Ωστόσο, αν και "στο βάθος του χρόνου" ο ελληνικός λαός "είναι ανεξάρτητος και δοσμένος στον πολιτισμό", το μετ' επαναστατικό του παρόν δεν θεωρούνταν φερέγγυο. Οι ιδέες και οι θεσμοί του θεωρούνταν πολλές φορές εμπόδιο στην επίτευξη των ευρωπαϊκών επιδιώξεων. Η επιρροή της Ρωσίας (υποστήριξη στην Ελληνική επανάσταση και μετέπειτα πολιτικές διασυνδέσεις, Καποδίστριας, ρωσόφιλο κόμμα), καθώς και η βυζαντινό-ορθόδοξη νοηματοδότηση της εθνικής του ταυτότητας, δεν εξυπηρετούσαν την οικοδόμηση ενός πρότυπου κράτους, κατά τις δυτικές επιδιώξεις, για την Ανατολή. Το βασίλειο σύμφωνα με τον Thiersch, όφειλε να είναι "θεμέλιο ενός συστήματος κρατών, που θα αντιστάθμιζε τη δύναμη του Βορρά και της Ανατολής". Βλέπουμε λοιπόν ότι οι Βαυαροί συνέδεαν τη διαδικασία οικοδόμησης ενός πρότυπου κράτους, με την κυριαρχία της Δύσης επί της Ανατολής, καθώς και την εξουδετέρωση της ρωσικής επιρροής. Για να επιτευχθεί όμως αυτός ο στόχος, δεν αρκεί να δημιουργηθεί θεσμικά και υλικά ένα νέο κράτος, αλλά ένα νέο έθνος. Οι Βαυαροί αυτό που πρότειναν στην ουσία, ήταν μια διαδικασία αλλαγής του εθνικού πνεύματος από την επαναστατική νοηματοδότηση (Μεγάλη Ιδέα) στη νεοκλασική και οριενταλιστική. Το νέο ελληνικό έθνος έπρεπε να αναγάγει το μερικό (κλασική Αθήνα) σε όλο-σε απόλυτο πνεύμα. Η Αθήνα του νεοκλασικισμού ήταν ο χώρος και το νόημα που θα έκαναν διακριτή τη διόρθωση της εθνικής συνείδησης.

Η μεταφορά λοιπόν της πρωτεύουσας και μάλιστα η επιλογή της Αθήνας, εξυπηρετούσε άψογα την επιδιωκόμενη μετατόπιση των νοηματοδοτήσεων. Αποτύπωνε ξεκάθαρα τη μετάθεση του χωρικού συμβόλου αυτών των νοηματοδοτήσεων από το Ναύπλιο στην Αθήνα, από την Κωνσταντινούπολη στην Αθήνα. Με αυτή τη στρατηγική κίνηση, η νέα εξουσία των Βαυαρών, απ' τη μία εξέφραζε την αντίθεσή της στις παλαιότερες εξουσίες (της επανάστασης, των οπλαρχηγών, του Καποδίστρια) που είχαν την έδρα τους στο Ναύπλιο, και από την άλλη ακύρωνε τις επαναστατικές στοχεύσεις για εξάπλωση των συνόρων και μεταφορά της πρωτεύουσας στην Κωνσταντινούπολη. Τη Μεγάλη Ιδέα αντικαθιστούσε η μεγάλη ιδέα της ανοικοδόμησης της Αθήνας. Ενώ η μία προϋπέθετε την υλοποίησή της στα πεδία των μαχών, η άλλη επέμενε στην εκπολιτιστική αποστολή της Ελλάδας και στην κατάκτηση της Ανατολής με τη μετάδοση των φώτων της Δύσης.

Στη συνέχεια, με μεγαλοπρεπείς τελετές και εγκαίρως, η νέα κυβέρνηση επιδίωξε να αποσιωπήσει τις όποιες αντιδράσεις ή αμφισβητήσεις μπορούσε να παρουσιάσει η μεταφορά της πρωτεύουσας ως αναπόφευκτη, νόμιμη και αμετάκλητη. Έτσι το τελετουργικό των εορτών χάραξε στη μνήμη του λαού την απαρχή μιας νέας εποχής. Η Αθήνα ανέλαβε έναν κατεξοχήν συμβολικό ρόλο στη συνείδηση του έθνους.⁸

Λόγω του ορισμού της Αθήνας ως πρωτεύουσας, αρχίζει μία μεγάλη προσπάθεια οικοδόμησης και πολεοδόμησης, με απώτερο σκοπό να μπορέσει να ανταποκριθεί άμεσα, αλλά και σε βάθος χρόνων, στις νέες ανάγκες του διοικητικού και εμπορικού κέντρου που καλείται να αποτελέσει. Οι Αθηναίοι, που ξαναγύρισαν στην ερειπωμένη πόλη τους μετά το Πρωτόκολλο του Λονδίνου (1830), αγοράζουν τη γη των Τούρκων που φεύγουν. Συγχρόνως, προύχοντες από άλλες περιοχές επιδιώκουν να αποκτήσουν γη και να εγκατασταθούν εκεί.⁹

Τον Νοέμβριο του 1831 οι αρχιτέκτονες Σταμάτης Κλεάνθης και Gustav Eduard Schaubert, μαθητές του σπουδαίου Γερμανού νεοκλασικού αρχιτέκτονα Karl Friedrich Schinkel, εγκαθίστανται στην Αθήνα, όπου ξεκινούν το έργο της συστηματικής τοπογράφησης της πόλης και στη συνέχεια συντάσσουν την πολεοδομική τους πρόταση.

Το Μάιο του 1832, η μετά-καποδιστριακή Προσωρινή Κυβέρνηση, τους αναθέτει την εκπόνηση του Νέου Σχεδίου της Πόλεως των Αθηνών. Το σχέδιο συντάσσεται και υποβάλλεται το Δεκέμβριο του 1832 και στις 29 Ιουνίου 1833 εγκρίνεται. Επικυρώνεται με Βασιλικό Διάταγμα στις 6 Ιουλίου του ίδιου έτους.¹⁰

---

⁸ <http://kompreser.espivblogs.net/2011/09/09/neoklasiki-poleodomia-mixanismos/>

⁹ [http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=%CE%BF%CE%B9%20%CE%B1%CE%B8%CE%B7%CE%BD%CE%B1%CE%AF%CE%BF%CE%B9%2C%20%CF%80%CE%BF%CF%85%20%CE%BE%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B3%CF%8D%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B1%CE%BD%20%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%B5%CF%81%CE%B5%CE%B9%CF%80%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B7%20%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B7%20%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82%20%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC%20%CF%84%CE%BF%20%CF%80%CF%81%CF%89%CF%84%CF%8C%CE%BA%CE%BF%CE%BB%CE%BB%CE%BF%20%CF%84%CE%BF%CF%85%20%CE%BB%CE%BF%CE%BD%CE%B4%CE%AF%CE%BD%CE%BF%CF%85%20\(1830\)&source=web&cd=2&cad=rja&ved=0CCQQFjAB&url=http%3A%2F%2Fcourses.arch.ntua.gr%2Ffsr%2F135662%2F1_ATHINA_1830-1940-1.pdf&ei=WqxxUNrkM-WJ4gS6kIFo&usg=AFQjCNEz1LzHIKuK3h1m2s5Sj0ICcsnj-Q](http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=%CE%BF%CE%B9%20%CE%B1%CE%B8%CE%B7%CE%BD%CE%B1%CE%AF%CE%BF%CE%B9%2C%20%CF%80%CE%BF%CF%85%20%CE%BE%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B3%CF%8D%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B1%CE%BD%20%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%B5%CF%81%CE%B5%CE%B9%CF%80%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B7%20%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B7%20%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82%20%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC%20%CF%84%CE%BF%20%CF%80%CF%81%CF%89%CF%84%CF%8C%CE%BA%CE%BF%CE%BB%CE%BB%CE%BF%20%CF%84%CE%BF%CF%85%20%CE%BB%CE%BF%CE%BD%CE%B4%CE%AF%CE%BD%CE%BF%CF%85%20(1830)&source=web&cd=2&cad=rja&ved=0CCQQFjAB&url=http%3A%2F%2Fcourses.arch.ntua.gr%2Ffsr%2F135662%2F1_ATHINA_1830-1940-1.pdf&ei=WqxxUNrkM-WJ4gS6kIFo&usg=AFQjCNEz1LzHIKuK3h1m2s5Sj0ICcsnj-Q)

¹⁰ http://www.eie.gr/archaeologia/gr/chapter_more_9.aspx

2. ΓΕΡΜΑΝΙΑ

2.1. ΒΕΡΟΛΙΝΟ

Το Βερολίνο είναι η πρωτεύουσα της Γερμανίας και βρίσκεται στο βορειοανατολικό τμήμα, επηρεάζεται από ένα εύκρατο εποχιακό κλίμα και περίπου το ένα τρίτο του χώρου της πόλης αποτελείται από πάρκα, δάση, κήπους, ποτάμια και λίμνες. Η προέλευση του ονόματος του Βερολίνου είναι άγνωστη, αλλά μπορεί να έχει τις ρίζες του στη γλώσσα των Δυτικό-σλαβικών κατοίκων της περιοχής του σημερινού Βερολίνου. Λαογραφική ετυμολογία συνδέει τη γερμανική Bär, μια αρκούδα, η οποία εμφανίζεται στο θυρέο της πόλης.

Με τη στέψη του Frederick I το 1701 ως βασιλιάς (στο Königsberg), το Βερολίνο έγινε η νέα πρωτεύουσα του Βασιλείου της Πρωσίας (αντί του Königsberg). Αυτό ήταν μια επιτυχημένη προσπάθεια να συγκεντρώσει το κεφάλαιο στο πολύ απλωμένο Βασίλειο της Πρωσίας, και ήταν η πρώτη φορά που η πόλη άρχισε να αναπτύσσεται. Το 1740, ο Frederick II, γνωστός ως Φρειδερίκος ο Μέγας (1740-1786), ήρθε στην εξουσία. Σύμφωνα με τον κανόνα του Φρειδερίκου Β' το Βερολίνο έγινε το κέντρο του Διαφωτισμού. Ο Ναπολέων Βοναπάρτης προχώρησε στο Βερολίνο το 1806, χορηγώντας αυτοδιοίκηση στην πόλη. Το 1815 η πόλη έγινε μέρος της νέας επαρχίας του Βρανδεμβούργου.

Η Βιομηχανική Επανάσταση μετατρέπει το Βερολίνο κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα οικονομικά. Ο πληθυσμός της πόλης επεκτάθηκε δραματικά, και έγινε ο κύριος κόμβος σιδηροδρόμων και οικονομικό κέντρο της Γερμανίας. Επιπλέον τα προάστια σύντομα αναπτύχθηκαν αυξάνοντας την έκταση και τον πληθυσμό του Βερολίνου. Το 1861, απομακρυσμένα προάστια συμπεριλαμβανομένων των Wedding, Moabit, και αρκετά άλλα ενσωματώθηκαν στο Βερολίνο. Το 1871, το Βερολίνο έγινε πρωτεύουσα του νεοσύστατου Γερμανικού κράτους. Την 1η Απριλίου 1881 έγινε μια συνοικία της πόλης ξεχωριστή από το Βρανδεμβούργο.¹¹

2.2. ΜΟΝΑΧΟ

Το 1806, το Μόναχο έγινε η πρωτεύουσα του νέου Βασιλείου της Βαυαρίας, με το κοινοβούλιο του κράτους (το Landtag) και τη νέα αρχιεπισκοπή του Μονάχου και το Φράιζινγκ που βρίσκονται στην πόλη.

Πολλά από τα ωραιότερα κτήρια της πόλης ανήκουν σε αυτή την περίοδο και χτίστηκαν κάτω από τη βασιλεία του βασιλιά Λουδοβίκου I. Αυτά τα

---

¹¹ <http://en.wikipedia.org/wiki/Berlin>

νεοκλασικά κτήρια περιλαμβάνουν την Ruhmeshalle από τον Leo von Klenze και εκείνων που αφορούν την υπέροχη Ludwig strasse και την Königsplatz, που χτίστηκε από τους αρχιτέκτονες Leo von Klenze και Friedrich von Gartner. Οι σιδηρόδρομοι έφτασαν στο Μόναχο το 1839, και ακολούθησαν το 1876 τα τραμ και ο ηλεκτρικός φωτισμός το 1882. Το Τεχνικό Πανεπιστήμιο του Μονάχου ιδρύθηκε το 1868. Το 1846 στο Μόναχο ο πληθυσμός ήταν περίπου 100.000, και από το 1901 το ποσοστό αυτό αυξήθηκε σε περίπου 500.000.¹²

Η "μυστική πρωτεύουσα" της Γερμανίας, όπως έχει χαρακτηριστεί το Μόναχο, είναι γεμάτη ιστορικά κτήρια και αξιοθέατα. Η κεντρικότερη πλατεία είναι η Marienplatz, όπου εκεί βρίσκεται ο Καθεδρικός Ναός της Παρθένου Μαρίας (Frauenkirche 1648-1488).

Σπουδαία κτήρια είναι το Rathaus (παλιό δημαρχείο), το οποίο χρονολογείται από το 1470, το Νέο Δημαρχείο νέο-γοθτικού στυλ, αλλά και η PeterKirche, η εκκλησία που κτίστηκε το 1169. Στην πόλη, επίσης, υπάρχουν πολλά βασιλικά ανάκτορα και εξαιρετικά κτήρια, τα οποία είναι άξια προσοχής. Το παλάτι Nymphenburg, το οποίο αποτελούσε θερινή κατοικία των βασιλιάδων και δούκων της Βαυαρίας, περιλαμβάνει εκτός από το κυρίως κτίσμα πολλά μουσεία, πάρκο και αρκετά βασιλικά κτήρια μικρότερου μεγέθους. Επίσης, το παλάτι Residenz αποτελεί εξαιρετικό δείγμα αρχιτεκτονικής του 17^{ου} αιώνα.¹³

2.3. ΔΡΕΣΔΗ

Η Δρέσδη εξελίχθηκε σε μία από τις πιο όμορφες πόλεις της Γερμανίας μετά έγινε η κατοικία των Wettins, κυβερνήτες της Σαξονίας για πάνω από 800 χρόνια. Μετά από τους συμμαχικούς βομβαρδισμούς ξέσπασε φωτιά, η οποία ήταν ο λόγος να σβηστεί το ιστορικό της κέντρο. Η Δρέσδη είναι η πρωτεύουσα του κρατιδίου της Σαξονίας στη Γερμανία. Ιδρύθηκε το 1206, και βρίσκεται σε μια κοιλάδα στον ποταμό Έλβα, κοντά στα τσεχικά σύνορα. Είναι μία από τις πιο πράσινες πόλεις σε όλη την Ευρώπη, με το 63% αυτής να καλύπτεται από χώρους πρασίνου και δάση. Το πολεοδομικό συγκρότημα της Δρέσδης είναι μέρος του Σαξονικού Τριγώνου της μητροπολιτικής περιοχής. Η πόλη ήταν γνωστή ως Jewel Box, λόγω των μπαρόκ και ροκοκό κτηρίων που βρίσκονταν στο κέντρο της.

---

¹² http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Munich

¹³ <http://en.wikipedia.org/wiki/Munich>

Μεταξύ 1806 και 1918 η πόλη ήταν η πρωτεύουσα του Βασιλείου της Σαξονίας (που ήταν μέρος της Γερμανικής Αυτοκρατορίας από το 1871). Κατά τη διάρκεια των Ναπολεόντειων Πολέμων ο Γάλλος αυτοκράτορας έκανε ένα ορμητήριο, κερδίζοντας εκεί την περίφημη Μάχη της Δρέσδης στις 27 Αυγούστου 1813. Μεταξύ 1918 και 1934 Δρέσδη ήταν η

Εικόνα 10. Δρέσδη 1933.

πρωτεύουσα του πρώτου ελεύθερου κράτους της Σαξονίας. Επίσης, ήταν το κέντρο της ευρωπαϊκής σύγχρονης τέχνης μέχρι το 1933. Τον 18ο αιώνα η πόλη ήταν ένα από τα πιο σημαντικά πολιτιστικά κέντρα της Ευρώπης με μεγαλοπρεπή κτήρια, όπως το Semper Opera House και Zwinger. Η Δρέσδη ήταν το κέντρο της γερμανικής επανάστασης του 1848 με την εξέγερση του Μαΐου, που στοίχισε ανθρώπινες ζωές και προκάλεσε ζημιές στην ιστορική πόλη της Δρέσδης. Η ανακατασκευή του ιστορικού κέντρου της Δρέσδης, το οποίο καταστράφηκε ολοσχερώς από τις φωτιές που προκλήθηκαν από τους βομβαρδισμούς, διήρκεσε περισσότερο από 60 χρόνια.¹⁴

2.3.1. ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΔΡΕΣΔΗΣ

Τα ιστορικά κτήρια που μελετήθηκαν είναι, αρχικά το κοινοβούλιο, το οποίο χτίστηκε στην περίοδο 1770 - 1776 στη θέση ιδιωτικού μεγάρου από τον F.A. Krubsacius σε στυλ πρώιμου κλασικισμού. Το 1966 λειτούργησε ως μουσείο της πόλης. Ακολουθεί το δημαρχείο του οποίου η ανοικοδόμηση ολοκληρώθηκε το 1744 σε μπαρόκ στυλ. Βρισκόταν στην πλατεία Alt- Markt (πλατεία παλιάς αγοράς) και το 1945 καταστράφηκε στην περίοδο του Παγκοσμίου Πολέμου. Μετά την καταστροφή του αντικαταστάθηκε από νέο σε άλλη θέση. Τέλος ακολουθεί η κρατική όπερα στη θέση του Semperoper σήμερα χτίστηκε από τον αρχιτέκτονα Gottfried Zemper το 1841. Σε στυλ εκλεκτικισμού, με επιρροές από πρώιμη αναγέννηση, μπαρόκ και κίονες κορινθιακού ρυθμού επηρεασμένοι από την ελληνική κλασική αναγέννηση. Μία πυρκαγιά το 1869 κατέστρεψε την όπερα, τότε ο αρχιτέκτονας ανέθεσε στο γίο

Εικόνα 11. Δημαρχείο Δρέσδης.

¹⁴ <http://en.wikipedia.org/wiki/Dresden>

του Manfred Zemper την ανοικοδόμηση της νέας όπερας υλοποιώντας τα σχέδιά του. Η νέα όπερα πλέον ακολουθεί το νέο- αναγεννησιακό στυλ.¹⁵

Εικόνα 12. Κρατική Όπερα Δρέσδης.

3. ΑΥΣΤΡΙΑ

3.1. ΒΙΕΝΝΗ

Η Βιέννη ιδρύθηκε περίπου το 500 π.Χ., αρχικά ως κελτικός οικισμός. Το 15 π.Χ., ήταν συνοριακή πόλη με το όνομα Βιντομπόνα, (Vindobona) προπύργιο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας ενάντια στις γερμανικές φυλές του Βορρά.

Το 1805, κατά τη διάρκεια των ναπολεόντειων πολέμων, η Βιέννη έγινε πρωτεύουσα της Αυστριακής Αυτοκρατορίας, και συνέχισε να παίζει ένα σημαντικό ρόλο στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια πολιτική. Μετά τον αύστρο-ουγγρικό συμβιβασμό του 1867, η Βιέννη παρέμεινε η πρωτεύουσα της τότε Αύστρο-Ουγγρικής Αυτοκρατορίας. Η πόλη ήταν το κέντρο της κλασικής μουσικής, εξ' ού και ο τίτλος της πρώτης Σχολής της Βιέννης.

Η πόλη επεκτάθηκε το 1850, κυρίως για να συμπεριλάβει την περιοχή εντός του τείχους (Linienwall). Το 1858, οι οχυρώσεις κατεδαφίστηκαν, και η ευρεία λεωφόρος Ringstrasse χτίστηκε στη θέση τους. Πολλά μνημειακά κτήρια ανεγέρθηκαν παράλληλα με αυτήν. Είναι χαρακτηριστικό του ιστορικού στυλ που ονομάζεται Ringstrassenstil της δεκαετίας του 1860 σε 1890 που χαρακτηρίζει την αρχιτεκτονική της Βιέννης σε αυτήν την περίοδο. Το ιστορικό κέντρο της Βιέννης είναι πλούσιο σε αρχιτεκτονικά σύνολα, συμπεριλαμβανομένων των μπαρόκ κάστρων και τους κήπους. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα η Ringstrasse αποτελούσε επένδυση με μεγάλα κτήρια μνημεία και πάρκα.¹⁶

¹⁵http://translate.googleusercontent.com/translate_c?depth=1&hl=el&prev=/search%3Fq%3Ddresden%2Bcity%2Bhall%2Balt%2Bmarkt%26hl%3De1%26rlz%3D1C1SKPL_enGR433GR433%26biw%3D1680%26bih%3D935%26prmd%3Dimvns&rurl=translate.google.gr&sl=en&u=http://en.wikipedia.org/wiki/Semper_Opera_House&usg=ALkJrhhi0eZWnx9Pg0UCSNmkHUIc56UkLg

¹⁶<http://translate.google.gr/translate?hl=el&sl=en&u=http://en.wikipedia.org/wiki/Ringstra%25C3%259Fe&prev=/search%3Fq%3DRingstra%25C3%259Fe%2Bstyle%26hl%3De1%26biw%3D1680%26bih%3D935%26prmd%3Dimvns&sa=X&ei=aXBxUOnaN8n64QSms4DYDQ&ved=0CCIQ7gEwAA>

Ο πληθυσμός της Βιέννης αυξήθηκε απότομα, κυρίως λόγω της μετανάστευσης. Απογραφές διεξήχθησαν τακτικά από το 1869 και μετά, η οποία έδειξε πληθυσμό το 1910, με 2.031.000 κατοίκους.

Η Βιέννη βρίσκεται στη βορειοανατολική Αυστρία, στο ανατολικότερο άκρο των Άλπεων στη λεκάνη της Βιέννης. Ο πρώτος οικισμός, δημιουργήθηκε στη θέση του σημερινού κέντρου, νότια του Δούναβη, ενώ η πόλη άρχισε να επεκτείνεται τώρα και στις δύο πλευρές του ποταμού.

Η καρδιά της πόλης της ιστορικής Βιέννης, ένα μεγάλο μέρος της παλιάς πόλης (Innere Stadt) σήμερα, ήταν φρούριο, προκειμένου να υπερασπιστεί τον εαυτό της από πιθανούς εισβολείς. Το 1850, η Βιέννη με τη συγκατάθεση του αυτοκράτορα περιελάμβανε 34 γύρω χωριά, μέσα στα όρια της πόλης. Κατά συνέπεια, οι τοίχοι είχαν ισοπεδωθεί μετά το 1857, και έτσι καθίσταται δυνατή η επέκταση για το κέντρο της πόλης.

Στη θέση τους, όπως προαναφέρθηκε, χαράζεται μια ευρεία λεωφόρος γνωστή ως Ringstrasse, κατά μήκος της οποίας ανεγέρθηκαν δημόσια και ιδιωτικά κτήρια, μνημεία, πάρκα τα οποία και δημιουργήθηκαν μέχρι το τέλος του αιώνα. Τα κτήρια αυτά περιλαμβάνουν το Rathaus (δημαρχείο), το Burgtheater (θέατρο), το Πανεπιστήμιο, το Κοινοβούλιο, τα δίδυμα μουσεία φυσικής ιστορίας και τέχνης, και την Κρατική Όπερα. Η θέση της Νέας Πτέρυγας του παλατιού (Hofburg), το πρώην αυτοκρατορικό ανάκτορο, και το Αυτοκρατορικό και Βασιλικό Υπουργείο Πολέμου τελείωσε το 1913. Η Stephansdom (Καθεδρικός ναός του αγίου Στεφάνου) γοθικού ρυθμού βρίσκεται στο κέντρο της πόλης, στην Stephansplatz. Στη συνέχεια, πωλούνται πολλά οικόπεδα σε ιδιώτες επενδυτές, και έτσι εν μέρει χρηματοδοτούνται τα δημόσια έργα.

Από το 1850 έως το 1890, τα όρια της πόλης στη Δύση και το Νότο έχουν ακολουθήσει κυρίως ένα άλλο τείχος που ονομάζεται Linienwall. Έξω από αυτό το τείχος από το 1873 και μετά, ένας οδικός δακτύλιος δημιουργήθηκε, με το όνομα Gürtel. Το 1890 αποφασίστηκε να ενσωματωθούν 33 προάστια (που ονομάζονταν Vororte) πέρα από το τείχος της Βιέννης τη 1 Ιανουαρίου 1892. Τότε κατεδαφίστηκε και η Linienwall από το 1894 και μετά.¹⁷

---

¹⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Architecture_of_Vienna#Architecture

V. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΤΗΡΙΩΝ ΑΝΑ ΧΡΗΣΗ

1. ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ

1.1. ΒΕΡΟΛΙΝΟ

Το κοινοβούλιο γνωστό και ως Ράιχσταγκ (Reichstag), είναι ένα από τα πιο ιστορικά μνημεία του Βερολίνου. Μετά την ίδρυση της Γερμανικής αυτοκρατορίας το 1872 δημιουργήθηκε η ανάγκη για ένα κοινοβούλιο στο Βερολίνο. Χρειάστηκαν 10 χρόνια μέχρι να συμφωνηθεί το σχέδιο και μέσα από ένα διαγωνισμό 183 υποψηφιοτήτων. Νικητής αναδείχθηκε ο Γερμανός αρχιτέκτονας Paul Wallat με ένα επιβλητικό αναγεννησιακό σχέδιο ενός κτηρίου με διαστάσεις 137μ. και 97μ. πλάτος. Το κτήριο κατασκευάστηκε μεταξύ του 1884 -1894 κυρίως από πολεμικές αποζημιώσεις που κατέβαλε η Γαλλία. Η περίφημη

επιγραφή "Dem Deutschen Volke" (για το γερμανικό λαό) προστέθηκε αργότερα το 1916 από τον αυτοκράτορα Γουλιέλμο Β΄ με μπρούτζινα γράμματα της επιγραφής από λιωμένα γαλλικά κανόνια. Το 1933 έπιασε φωτιά στο κτήριο καταστρέφοντας μεγάλο

Εικόνα 13.

μέρος του κοινοβουλίου (Reichstag). Μέχρι σήμερα

αγνοείται ποιος ξεκίνησε τη φωτιά αλλά οι κατηγορίες βάρυναν τους κομμουνιστές. Το γεγονός αυτό είχε ενισχύσει τη δημοτικότητα του Εθνικού σοσιαλιστικού κόμματος του Χίτλερ. Το κτήριο υπέστη αρκετές ζημιές όταν οι Σοβιετικοί μπήκαν στο Βερολίνο στο τέλος του πολέμου. Μετά τον πόλεμο το κοινοβούλιο παραδόθηκε στο δυτικό Βερολίνο κοντά στο σημείο απ' όπου περνούσε το τείχος. Μετά του 1958-1972 το κτήριο ανακατασκευάστηκε και αφαιρέθηκαν ο γυάλινος τρούλος και η εσωτερική του διακόσμηση. Κατά τη διάρκεια που το Βερολίνο ήταν χωρισμένο το Δυτικό Γερμανικό Κοινοβούλιο συνεδριάζε εκεί μια φορά το χρόνο για να δείξει έτσι πως η Βόννη ήταν προσωρινή πρωτεύουσα. Μετά την ενοποίηση των Γερμανιών το κοινοβούλιο επέστρεψε στο Βερολίνο. Ο Norman Robert Foster σχεδίασε για την ανακαίνιση μεταξύ του 1995-1999 ένα νέο γυάλινο θόλο για την κύρια αίθουσα, και παρά

τις πρώτες αρνητικές κριτικές, ο θόλος έχει γίνει μία από τις πιο διάσημες εικόνες της πόλης. Ένα μέρος του κοινοβουλίου είναι ανοικτό προς το κοινό.¹⁸

1.2. BIENNH

Το κτήριο της Βουλής στη λεωφόρο Ringstrasse της Βιέννης έχει στεγάσει διάφορα κοινοβουλευτικά σώματα κατά τη διάρκεια της εκατοντάχρονης και πλέον ιστορίας του.

Αρχικά, υπήρξε έδρα της Άνω Βουλής (Reichsrat), που αποτελούσε το κοινοβούλιο της αυστριακής εκπροσώπησης στο πλαίσιο της αυστροουγγρικής μοναρχίας. Το κτήριο ανεγέρθηκε για το ανωτέρω κοινοβούλιο στο διάστημα 1874 και 1884, σύμφωνα με τα σχέδια του αρχιτέκτονα Theophil Edvard Freiherr von Hansen (Θεόφιλου Χάνσεν). Ο αρχιτεκτονικός ρυθμός του κτηρίου

θα έπρεπε, σύμφωνα με τον Χάνσεν, να θυμίζει την αρχαία Ελλάδα, το "λίκνο της δημοκρατίας". Το αρχιτεκτονικό αυτό στυλ αποκαλείται Ιστορισμός. Το κτήριο διαθέτει δύο μεγάλες αίθουσες συνεδριάσεων, οι οποίες συνδέονται μέσω της δεσπόζουσας μεσαίας πτέρυγας, όπου

Εικόνα 14.

κυριαρχεί η αίθουσα των κιόνων. Με τον τρόπο αυτό, το κτήριο ανταποκρινόταν στο διάταγμα του Φεβρουαρίου του 1861 περί αναδόμησης της Άνω Βουλής που αποτελείτο από δύο σώματα, το σώμα των Αντιπροσώπων (Abgeordnetenhaus) και το σώμα των Ευγενών (Herrenhaus). Κατά το 1918, στο κτήριο της Βουλής επί της περιφερειακής οδού επικυρώθηκε η μετάβαση στη Δημοκρατία. Η Καταστατική Εθνοσυνέλευση επεξεργάστηκε στο χώρο αυτό κατά τα έτη 1919-1920 τον Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Νόμο, ο οποίος αποτελεί μέχρι σήμερα το νομοθετικό θεμέλιο για το Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Αυστρίας. Από το 1920 μέχρι σήμερα (με εξαίρεση το διάστημα 1934 έως 1945) τα όργανα της ομοσπονδιακής νομοθετικής εξουσίας της Δημοκρατίας της Αυστρίας, το Εθνικό Συμβούλιο (Nationalrat) και το Ομοσπονδιακό Συμβούλιο (Bundesrat), διατηρούν την έδρα τους στο κτήριο της Βουλής. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, το κτήριο της Βουλής υπέστη μεγάλες ζημιές από τους βομβαρδισμούς και το ήμισυ του κυρίως

¹⁸ <http://www.taxidologio.gr/berlin-todo-reichstag.html>

οικοδομήματος καταστράφηκε. Κατά τα επόμενα έτη έως το 1956 πραγματοποιήθηκε ανοικοδόμηση του κτηρίου. Η αίθουσα συνεδριάσεων του Εθνικού Συμβουλίου διαμορφώθηκε σε σύγχρονο και λειτουργικό ύφος, ενώ οι υπόλοιποι δημόσιοι εσωτερικοί χώροι καθώς και η εξωτερική όψη του κτηρίου της Βουλής αποκαταστάθηκαν σχεδόν πιστά, σύμφωνα με την αρχική μορφή.¹⁹

1.3. ΑΘΗΝΑ

Το κτήριο της παλαιάς Βουλής στο τότε βορειοανατολικό άκρο της παλαιάς πόλης των Αθηνών επί των οδών Σταδίου και Κολοκοτρώνη, κοντά στο τείχος Χασεκί, είχε οικοδομηθεί το 1832. Μια από τις πρώτες νέες οικίες της

απελευθερωμένης Αθήνας, μέσα σε ένα μεγάλο κήπο, για λογαριασμό του Χιώτη τραπεζίτη Αλέξανδρου Κοντόσταυλου. Μετά την εγκατάσταση της πρωτεύουσας του νεοπαγούς Ελληνικού κράτους στην Αθήνα, το 1834, η οικία αυτή χρησιμοποιήθηκε για δύο περίπου έτη ως προσωρινό ανάκτορο του Όθωνα (με την προσθήκη μιας κυκλικής αίθουσας). Στη φάση εκείνη, ο Δανός αρχιτέκτονας Hans

Εικόνα 15.

Christian Hansen (1803-1883) υπέβαλε μια μελέτη ολοκληρωμένης επέκτασης του κτηρίου, η οποία όμως δεν πραγματοποιήθηκε. Μετά την άφιξη της Αμαλίας, το βασιλικό ζεύγος εγκαταστάθηκε στην οικία του (επίσης Χιώτη τραπεζίτη) Σταμάτιου Δεκόζη Βούρου, στην πλατεία Κλαυθμώνος, ώσπου να οικοδομηθούν τα οριστικά ανάκτορα (η σημερινή Βουλή). Η ολοκλήρωση των τελευταίων συνέπεσε με την Επανάσταση του 1843 και η Συντακτική Συνέλευση του 1844 συνήλθε στην οικία Κοντόσταυλου, στην οποία κατόπιν συνεδρίαζαν επί μια δεκαετία η Βουλή και η Γερουσία, μέχρι την πυρκαγιά του 1854 που κατέστρεψε τελείως το κτήριο. Μετά από αυτό (και ενώ τα νομοθετικά σώματα εγκαταστάθηκαν προσωρινά σε μια πτέρυγα του Πανεπιστημίου), ανατέθηκε στον Γάλλο αρχιτέκτονα Francois Boulanger (1802-1875), η εκπόνηση μελέτης για την ανέγερση νέου κτηρίου στην ίδια θέση (με πρόβλεψη δύο αμφιθεάτρων). Ο θεμέλιος λίθος τέθηκε από την Αμαλία τον Αύγουστο του 1858, αλλά η οικοδομή διακόπηκε ένα χρόνο αργότερα, ελλείψει πόρων. Μετά την έξωση του Όθωνα, ανατέθηκε το 1863 στον αρχιτέκτονα Παναγιώτη Κάλκο (1810-1878) η αναθεώρηση των 8

¹⁹ <http://www.parlament.gv.at/LANG/ZUSD/PDF/EL.pdf>

σχεδίων, καθώς στο μεταξύ είχε καταργηθεί ο θεσμός της Γερουσίας, και παράλληλα αποφασίστηκε για λόγους οικονομίας η μετατροπή της πρόσοψης από διώροφη σε μονώροφη. Το κτήριο, νεοκλασικού ρυθμού (χωρίς ωστόσο την επιβλητική απλότητα άλλων συγχρόνων του), περατώθηκε το 1875 και έκτοτε στέγασε τη Βουλή των Ελλήνων μέχρι το 1935. Στη συνέχεια στέγασε το Υπουργείο Δικαιοσύνης, ενώ από το 1961, ανακαινισμένο και διαρρυθμισμένο, φιλοξενεί το Μουσείο της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος.²⁰

2. ΔΗΜΑΡΧΕΙΟ

2.1. ΒΕΡΟΛΙΝΟ

Κτήριο - ορόσημο του Βερολίνου, το Κόκκινο Δημαρχείο βρίσκεται στην περιοχή Mitte, κοντά στην πλατεία Alexanderplatz. Αποτελεί την κατοικία του εν ενεργεία δημάρχου και την έδρα της ομοσπονδίας του ομώνυμου κρατιδίου, ενώ το όνομα του

δημαρχείου οφείλεται στο γεγονός ότι η πρόσοψή του είναι κατασκευασμένη από κόκκινα τούβλα. Το Κόκκινο Δημαρχείο χτίστηκε μεταξύ 1861 και 1869 από τον Γερμανό αρχιτέκτονα Hermann Friedrich Waesemann, στα πρότυπα του δημαρχείου της πόλης Torun της Πολωνίας, στη θέση όπου παλιότερα βρισκόταν διάφορα διάσπαρτα

Εικόνα 16.

μεσαιωνικά κτήρια για να καταλαμβάνει σήμερα ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο. Το κτήριο είχε υποστεί πολύ σοβαρές ζημιές κατά τη διάρκεια των βομβαρδισμών του Βερολίνου από τους Συμμάχους το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και αναστηλώθηκε μεταξύ 1951 και 1956. Πριν την ένωση της Γερμανίας το 1991 το Κόκκινο Δημαρχείο βρισκόταν στην ανατολική πλευρά και αποτελούσε την έδρα του δικαστηρίου, ενώ στην δυτική πλευρά το δημαρχείο στεγάζονταν στο κτήριο Rathaus Schöneberg. Πολλές από τις αίθουσες του Κόκκινου Δημαρχείου είναι επισκέψιμες, όπως η αίθουσα των όπλων, η μεγάλη αίθουσα χορού και η εντυπωσιακή πορτοκαλί αίθουσα με τις προτομές. Διατίθεται επίσης και μία βιβλιοθήκη όπου συχνά φιλοξενούνται διάφορες εκθέσεις, ενώ οι διάδρομοι

²⁰ http://www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=232

στον τρίτο όροφο του δημαρχείου είναι διακοσμημένα με πορτρέτα επίτιμων πολιτών του Βερολίνου.²¹

2.2. MONAXO

Το νέο δημαρχείο βρίσκεται στην πιο κεντρική και πιο φημισμένη πλατεία της πόλης, την Marienplatz. Εκεί όπου δεσπόζει η στήλη της Μαρίας (Mariensaule), ένα γλυπτό που δημιουργήθηκε το 1590 με την χρυσή μορφή της παρθένου Μαρίας στην κορυφή. Το νέο δημαρχείο, νεογοθτικού ρυθμού, έργο του Georg von Hauberrisser το 1867-1874, περικλείει έξι αυλές μεταξύ των οποίων και το Prunkhof.²²

Εικόνα 17.

2.3. BIENNH

Απέναντι από το Hofburgtheater (εθνικό θέατρο) στο Ring της Βιέννης, ορθώνεται ο εντυπωσιακός όγκος του Δημαρχείου της πόλης. Περιβάλλεται από έναν μεγάλο κήπο, τον Rathauspark που χωρίζεται στα δύο από μια λεωφόρο.

Κατά μήκος της λεωφόρου έχουν τοποθετηθεί 8 αγάλματα. Είναι εκείνοι οι άνδρες που σημάδεψαν με την παρουσία τους την ιστορία της πόλης.

Ανάμεσά τους ο αρχιτέκτονας Johann Bernhard Fischer von Erlach που με τα έργα του ομόρφυνε τη Βιέννη. Ο δούκας Λεοπόλδος ΣΤ' που με το ντοκουμέντο του στα 1221, ονόμασε τη Βιέννη, πρώτη πόλη της χώρας. Ο

Εικόνα 18.

²¹ <http://www.taxidologio.gr/berlin-todo-rotes-rathaus.html>

²² http://travelersx.blogspot.gr/2011/04/blog-post_25.html

νομικός Joseph von Zonenfels που με τις ενέργειές του, καταργήθηκαν τον 18^ο αιώνα, τα βασανιστήρια. Στην πλευρά του Rathauspark προς την Raicharatstrasse, βρίσκεται το μνημείο προς τιμήν του Johann Strauss I, καθώς και του ανταγωνιστή του Joseph Lanner. Ήταν τόσο σφοδροί οι καβγάδες των δυο τους, που είχαν γίνει πασίγνωστοι στην τότε κοινωνία της Βιέννης, ως ο "πόλεμος των βαλς". Το Δημαρχείο, το Rathaus, είναι έργο του Friedrich von Schmidt, που ανεγέρθηκε μεταξύ των ετών 1872 και 1883, σε γοτθικό ρυθμό. Ο μεγάλος πύργος του έχει ύψος 100 μέτρων και πάνω του βρίσκεται ένα μπρούτζινο άγαλμα, που παριστάνει έναν καβαλάρη. Στους χώρους του Δημαρχείου γίνονται πολλές εκδηλώσεις, εκθέσεις, συνεστιάσεις, επίσημες τελετές. Εντυπωσιακή είναι η αίθουσα των Συμβουλίων.

Αξιοπρόσεκτο είναι το πολύφωτο της οροφής, που έχει 213 φώτα και διάμετρο 5 μέτρων. Η οροφή είναι σκεπασμένη με σκαλιστό ξύλο ελάτης, καλυμμένο με φύλλα χρυσού. Ολόγυρα υπάρχουν τοιχογραφίες από τις σημαντικές στιγμές της ιστορίας της πόλης. Ανάμεσά τους, η Μαρία Θηρεσία, ο Φραγκίσκος ΙΙ, ο Mozart, ο Chafnten κτλ. Η αίθουσα των Φεστιβάλ, έχει 71 μέτρα μήκος, 20 πλάτος και 18,5 ύψος. Η οροφή της έχει σχεδιαστεί κοίλη, ολοστόλιστη. Ο φωτισμός παρέχεται από 16 πολύ εντυπωσιακά πολύφωτα. Στην άκρη της αίθουσας που είναι συνήθως η ορχήστρα, βρίσκονται και τα αγάλματα των μουσουργών της Βιέννης, δηλαδή του Mozart, του Chafnten, του Schubert και του Kluck. Είναι τέτοιο το μέγεθος της αίθουσας, που επιτρέπει 1.500 ζευγάρια να χορεύουν ταυτόχρονα. Στην αίθουσα της Γερουσίας βρίσκονται και τα πορτρέτα των δημάρχων της πόλης. Τα πιο παλιά, μεταφέρονται πια στο Ιστορικό Μουσείο της Πόλης της Βιέννης. Η αίθουσα αυτή είναι κοσμημένη με προτομές του Strauss και του Valntmyller.²³

---

²³ <http://www.trivago.gr/%CE%B2%CE%B9%CE%AD%CE%BD%CE%BD%CE%B7-44232/%CE%BA%CF%84%CE%AF%CF%81%CE%B9%CE%BF/%CF%84%CE%BF-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B2%CE%B9%CE%AD%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82-183166/%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7-o313165>

2.4. ΑΘΗΝΑ

Η ανέγερση δημοτικού μεγάρου επί της οδού Αθηνάς στην πρωτεύουσα αποφασίστηκε το 1871, επί δημαρχίας Π. Κυριακού. Η μελέτη και τα σχέδια εκπονήθηκαν το 1872 από τον αρχιτέκτονα Παναγιώτη Κάλκο (1810-1878) και η οικοδομή είχε ολοκληρωθεί το 1874. Επρόκειτο για ένα διώροφο (αρχικά) κεραμοσκεπές κτήριο, με συμμετρική μορφολογική οργάνωση και δωρικό πρότυπο, αυστηρού νεοκλασικού ρυθμού, έντονα επηρεασμένο από την αρχιτεκτονική των Ανακτόρων της πλατείας Συντάγματος (πρώην Βουλής) και σε συνάφεια με το γειτονικό Βαρβάκειο (επίσης έργο του Κάλκου, που δεν υπάρχει πλέον). Οι πρώτες μεταρρυθμίσεις πραγματοποιήθηκαν ήδη το 1901 (επί δημαρχίας Σπ. Μερκούρη), ενώ το 1935-1937 (επί δημαρχίας Κ. Κοτζιά και Α. Πλυτά), προστέθηκε ο τρίτος όροφος, αφαιρέθηκαν μια σειρά από διακοσμητικά στοιχεία των όψεων και επενδύθηκε η βάση του κτηρίου με μαρμάρινες πλάκες.

Το κτήριο κηρύχθηκε διατηρητέο από το Υπουργείο Πολιτισμού το 1989 και το 1994-1995

πραγματοποιήθηκε η αποκατάστασή του, συμπεριλαμβανομένης της επαναφοράς ορισμένων μορφοπλαστικών στοιχείων του 19^{ου} αιώνα (γείσων, πλαισίων, κορνιζών και παραστάδων) στον

Εικόνα 19.

πρώτο όροφο και της διατήρησης του δευτέρου, που κρίθηκε ότι εκφράζει μια φάση της ιστορίας του Δημαρχείου Αθηνών (βάσει μελέτης του αρχιτέκτονα Μ. Δανιήλ).²⁴

²⁴ http://www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=39

3. ΟΠΕΡΑ-ΘΕΑΤΡΟ

3.1. ΒΕΡΟΛΙΝΟ

Κρατική Όπερα

Η όπερα του Βερολίνου, που αποτελεί ένα από τα πιο όμορφα κτήρια της Unter den Linden, είναι διεθνώς γνωστή. Το κτήριο χτίστηκε μεταξύ 1741 και 1743 σύμφωνα με τα σχέδια του Georg von Wenceslaus Knobelsdorff. Ήταν η πρώτη όπερα στη Γερμανία και η μεγαλύτερη στην Ευρώπη. Το κτήριο, ήταν επηρεασμένο από τον κλασικισμό και από το σχήμα του Κορινθιακού ναού. Το εσωτερικό ήταν διακοσμημένο σε στυλ ροκοκό παρόμοιο με αυτό που βρίσκεται κανείς στα ανάκτορα του Charlottenburg και Sanssouci. Το κτήριο καίγεται το 1843, έτσι ξαναχτίζεται υπό την επίβλεψη του Carl Ferdinand Langhans. Στα επόμενα χρόνια,

αρκετές αλλαγές έγιναν σε αυτό, με αποτέλεσμα να καταλήξει να δοθεί τέλος στις αυστηρές αναλογίες του κτηρίου. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, είχε ισοπεδωθεί. Μεταξύ 1952 και 1955, ξαναχτίστηκε σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό του Knobelsdorff και από το 1983 μέχρι το 1986 ήταν τελικά πλήρως ανακαινισμένο. Πολλοί

διάσημοι καλλιτέχνες έχουν συνεργαστεί με την Κρατική Όπερα του Βερολίνου. Τέλος το 2010, η όπερα θα υποβληθεί σε εργασίες ανακαίνισης μέχρι το 2012 με κόστος περίπου 200 εκατ. ευρώ. Νέος εξοπλισμός θα εγκατασταθεί και η αίθουσα θα πρέπει να προσαρμοστεί για να ανταποκριθεί στις ανάγκες του σήμερα.²⁵

Εικόνα 20.

²⁵ <http://www.visitberlin.de/en/spot/staatsoper-unter-den-linden>

3.2. MONAXO

Κρατική Όπερα

Η κρατική όπερα της Βαυαρίας είναι από της σημαντικότερες όπερες του κόσμου και έχει πολύ σημαντική ιστορία. Μαζί με το κρατικό μπαλέτο της Βαυαρίας, παρουσιάζουν περίπου 350 έργα όπερας και μπαλέτου το χρόνο. Η όπερα φιλοξενείται στο κτήριο του εθνικού θεάτρου του Μονάχου στην πλατεία Max Joseph και σχεδιάστηκε από τον αρχιτέκτονα Karl von Fischer. Η όπερα εγκαινιάστηκε το 1818.²⁶

Εικόνα 21.

3.3. BIENNH

Κρατική Όπερα (Wiener Staatsoper)

Η κρατική όπερα της Βιέννης είναι μια από τις διασημότερες και παλιότερες όπερες στον κόσμο. Η ορχήστρα του αποτελείται από μέλη της Βιεννέζικης φιλαρμονικής, που θεωρείται από τις καλύτερες του κόσμου. Η όπερα κατασκευάστηκε το 1869, από τους αρχιτέκτονες August Sicard von Sicardsburg και Eduard van der Nüll σε νέο-αναγεννησιακό στυλ και ήταν η πρώτη όπερα της Βιέννης. Ενώ στα πρώτα χρόνια δεν ήταν ιδιαίτερα

Εικόνα 22.

²⁶ http://travelersx.blogspot.gr/2011/04/blog-post_25.html

δημοφιλής στο κοινό της πόλης, σήμερα είναι μια από της πιο ενεργές όπερες, με 50-60 όπερες που δίνουν πάνω από 200 παραστάσεις τον χρόνο.²⁷

Εθνικό Θέατρο (Burgtheater)

Το εθνικό Θέατρο αποτελεί την πλέον επιφανή σκηνή σήμερα του γερμανόφωνου κόσμου. Το πρώτο θέατρο χτίστηκε επί Μαρίας Θηρεσίας. Το 1888 αντικαταστάθηκε από το σημερινό κτήριο σε σχέδια των Karl von Chazenaouer και Gottfried Semper σε ρυθμό ιταλικής Αναγέννησης. Στους

τοίχους δίπλα στις μεγάλες σκάλες στο εσωτερικό του συναντά κανείς προτομές θεατρικών συγγραφέων, ενώ η βόρεια και νότια πτέρυγα είναι στολισμένη με τοιχογραφίες των αδερφών Klimt.

Διάσημη τοιχογραφία είναι αυτή του Klimt, η οποία είναι μία

τοιχογραφία οροφής και **Εικόνα 23.**

απεικονίζει τον Θέσπη,

τον πρώτο ηθοποιό ελληνικής τραγωδίας και αποτελεί μέρος της σειράς η Ιστορία του Θεάτρου. Στο εξωτερικό του θεάτρου δεσπόζει το άγαλμα του Απόλλωνα, καθισμένου ανάμεσα στη Μελπομένη και τη Θάλεια και πάνω από το ανάγλυφο του Βάκχου και της Αριάδνης, έργο του Veir.²⁸

3.4. ΑΘΗΝΑ

Με ένα υπόμνημά του ο Γρ. Καμπούρογλου εκφράζει την επιθυμία και την ανάγκη κατασκευής Εθνικού Θεάτρου στην Αθήνα. Οι φιλικές σχέσεις που είχε με την Βασιλική Αυλή επηρέασαν στην θετική γνωμοδότηση του υπομνήματός του. Παρά τις αντιδράσεις της αντιπολίτευσης υπογράφεται Βασιλικό Διάταγμα που παρείχε το δικαίωμα σύστασης Εθνικού Θεάτρου με έξοδα του Καμπούρογλου στο κέντρο της πρωτεύουσας. Οι αντιδράσεις στην Γερουσία συνεχίζονται. Θεωρώντας ότι το θέατρο είναι ο πρόδρομος της ηθικής κατάπτωσης της κοινωνίας. Μετά από μεγάλη συζήτηση και αψιμαχίες το νομοσχέδιο υπερψηφίζεται τον Οκτώβριο του 1856.

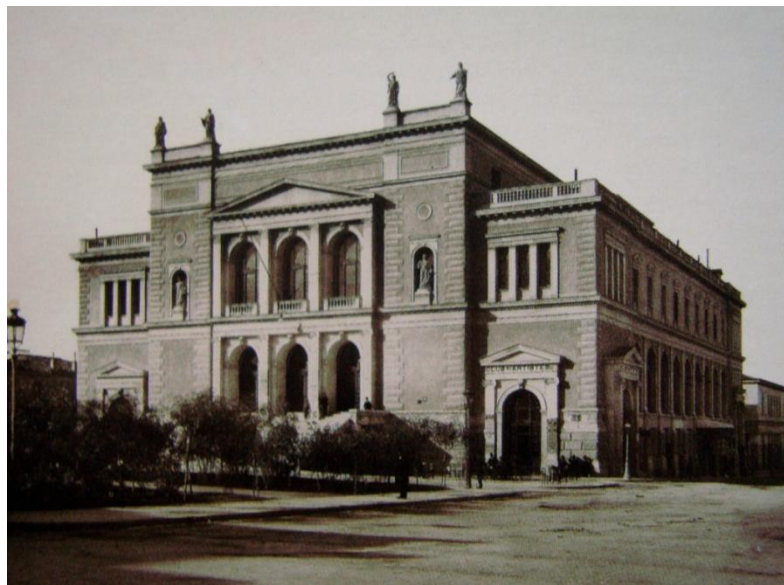
²⁷ <http://www.taxidologio.gr/vienna-todo-vienna-state-opera.html>

²⁸ <http://www.pamediakopes.gr/DestinationGuides/Vienna/vienna-sightseeing-guide-gr.asp>

Στην σύμβαση προβλέπονταν η υπόδειξη καταλλήλου χώρου για να κτιστεί μέσα σε ένα μήνα από την υπογραφή. Τελικά ο χώρος προσδιορίστηκε μετά από τρεις μήνες ύστερα από πίεση του Καμπούρογλου. Η επιτροπή που συστάθηκε για το θέμα, στην έκθεσή της πρότεινε την Πλατεία Λαού (σημερινή Πλατεία Κοτζιά). Στην έκθεση αναφέρεται ότι η συγκεκριμένη θέση είναι η καταλληλότερη "ως η μόνη συμβιβάζουσα το δυνατόν του ν' αγορασθή το οικόπεδον από το Δήμο εις τον οποίον ανήκει. Άλλως απέχει από του καταστήματος της Εθνικής Τραπέζης μόνον εξήκοντα μέτρα και μεταξύ θεάτρου και της Τραπέζης υπάρχει οδός πλάτους έχουσα μέτρων τριάκοντα".

Το μοναδικό θέατρο που υπήρχε (Μπούκουρα) βλέπει τα συμφέροντά του να θίγονται μετά την ανέγερση συγχρόνου Θεάτρου. Έτσι στρέφεται με κάθε μέσο (δικαστικό αλλά και αθέμιτο) εναντίον του Καμπούρογλου. Αυτός με την σειρά του προσφεύγει στην δικαιοσύνη εναντίον του Δημοσίου θεωρώντας ότι δημιουργεί δυσκολίες στην εκτέλεση της συμφωνίας που είχε υπογραφεί.

Τελικά το θέμα λήγει στα δικαστήρια και οι εργασίες ξεκινούν το 1857. Τα σχέδια συνέταξε ο Γάλλος αρχιτέκτονας Boulanger και δόθηκαν στον βασιλιά Όθωνα για επικύρωση. Αν και η επικύρωση ήταν τυπική τα σχέδια χάθηκαν "μέσα από τα κυκλώματα" του παλατιού. Οι "ανταγωνιστές" του Καμπούρογλου καταφεύγουν στην

Εικόνα 24.

Αστυνομία ζητώντας να σταματήσει τις εργασίες αφού δεν υπήρχαν εγκεκριμένα σχέδια για να εκτελεστούν. Τελικά οι προσωπικές φιλίες του Καμπούρογλου με την Αυλή καταφέρνουν να εκδοθεί Βασιλικό Διάταγμα από τον Όθωνα και να εγκρίνει τις εργασίες παρότι είχαν χαθεί τα σχέδια.

Φυσικά οι ραδιουργίες δεν σταματούν εκεί. Τελικά οδηγούν τον Καμπούρογλου σε πτώχευση και έτσι εγκαταλείπει τις εργασίες ανέγερσης του Θεάτρου. Ωστόσο ο Δήμος Αθηναίων αποφασίζει να συνάψει δάνειο για την αποπεράτωσή του. Η απόφαση εκτελείται δέκα χρόνια μετά, το 1871, από τον δήμαρχο Π. Κυριακό. Συστήνεται μετοχική εταιρεία, η οποία ανέλαβε να οικοδομήσει το θέατρο και να το εκμεταλλευτεί. Τα νέα σχέδια ήταν του Ernst Moritz Theodor Ziller. Τα έργα ξεκινούν το 1873 αλλά σταματούν μετά από ένα

χρόνο λόγω ελλείψεως πόρων. Το κτήριο παραμένει ημιτελές μέχρι το 1882 οπότε ο Δήμος αγόρασε τη μετοχική εταιρεία και προχώρησε σε νέο διαγωνισμό όπου ενέκρινε τα σχέδια του Terar. Όμως πολλοί θάνατοι εργαζομένων κατά την εκτέλεση της οικοδομής σταματούν και πάλι τα έργα.

Το 1886 με παρότρυνση του Δήμου Αθηναίων ο Ανδρέας Συγγρός θέλησε ο ίδιος να ανεγείρει το Δημοτικό Θέατρο. Ως αντιπαροχή στο συμβόλαιο προβλέπονταν η εκμετάλλευση του θεάτρου και των γραφείων για 25 χρόνια. Έτσι το Δημοτικό Θέατρο ολοκληρώθηκε τελικά το Νοέμβρη του 1888. Το θέατρο βρίσκονταν στο πυρήνα του κτηρίου χωρίς να έχει επαφή με τους περιβάλλοντες δρόμους παρά μόνον από το μπροστά μέρος όπου υπήρχαν οι εισοδοί και τα φουαγιέ του κοινού. Στις τρεις άλλες πλευρές υπήρχαν καταστήματα στο ισόγειο και γραφεία στους υπόλοιπους δύο ορόφους. Στην βόρεια πλευρά υπήρχε η βασιλική είσοδος και αίθουσα εκδηλώσεων. Ο αττικογράφος Κώστας Μπίρης γράφει για το Δημοτικό Θέατρο: "Η εξωτερική του εμφάνιση ήτο μια μετρία και κοινότοπος αρχιτεκτονική σύνθεσις εις τα έργα του Ziller. Οπωσδήποτε όμως, ήτο επιβλητική εις την διάταξιν των όγκων. Σεμνή δε και καλαίσθητος ήτο η εσωτερική διαρρύθμισις και διακόσμησις". Το 1898 ο Συγγρός θέλησε να απαλλαγεί από την φροντίδα διαχείρισης του θεάτρου και έτσι το παραχώρησε στο Δήμο Αθηναίων, κρατώντας μόνο την εκμετάλλευση των καταστημάτων, γραφείων και ενός θεωρείου εφ' όρου ζωής.

Μετά την Μικρασιατική Καταστροφή το Θέατρο χρησιμοποιήθηκε για την φιλοξενία προσφύγων. Για μεγάλο διάστημα στα θεωρεία και τα καμαρίνια του στεγάστηκαν εκατοντάδες άνθρωποι με αποτέλεσμα να προκληθούν εκτεταμένες φθορές. Ο δριμύς χειμώνας του '22 έκανε τους πρόσφυγες να καίνε σε πρόχειρες φουφούδες μεγάλο μέρος των σκηνικών προκειμένου να ζεσταθούν. Οι τελευταίοι πρόσφυγες εγκαταλείπουν μετά από πιέσεις το Δημοτικό Θέατρο το 1927 όταν τους διέθεσε καταλύματα ο Δήμος. Μετά από αυτά ο δήμαρχος Σπ. Πάτσης αναθέτει στον αρχιτέκτονα Ε. Λαζαρίδη την εκπόνηση μελέτης ανακαίνισης. Οι εργασίες ανάπλασης επιδιόρθωσαν την είσοδο αντικατέστησαν όλα τα καθίσματα και ανακαινίστηκε όλος ο εσωτερικός διάκοσμος. Παράλληλα, αυξήθηκε ο χώρος της σκηνης προστέθηκε κεντρική θέρμανση και ηλεκτροφωτισμός. Οι εργασίες ήταν σχεδόν στα μισά όταν ανέλαβε το 1929 τη δημαρχία ο Σπ. Μερκούρης. Ο νέος δήμαρχος αντιμετώπισε αμέσως σοβαρά οικονομικά προβλήματα και έδωσε εντολή να σταματήσουν οι εργασίες στο Δημοτικό Θέατρο.

Τότε βρήκαν πολλοί την ευκαιρία να αρχίσουν συνεχόμενες κλοπές στο Θέατρο και ένα εκτεταμένο πλιάτσικο. Σε μικρό χρονικό διάστημα είχε αφαιρεθεί από το εσωτερικό του ο,τι ήταν εμπορεύσιμο. Το Δημοτικό Θέατρο είχε μπει σε περίοδο παρακμής. Αυτός που εικάζεται ότι έφερε πρώτος την ιδέα της κατεδάφισης ήταν ο Ιωαν. Δροσόπουλος διοικητής της Εθνικής Τράπεζας από το 1928. Έβλεπε καθημερινά το ρημαγμένο κτήριο από το γραφείο του

στην οδό Αιόλου. Θεωρώντας δυσχερή και ασύμφορη την επισκευή του πρότεινε στο δήμαρχο Κ. Κοτζιά την κατεδάφισή του. Η ιδέα υιοθετείται και μετά και την εισήγηση του προέδρου του Τεχνικού Επιμελητηρίου Αν. Δημητρακόπουλου, το Δημοτικό Συμβούλιο αποφασίζει στις 16 Μαΐου του 1939 την κατεδάφισή του. Έτσι η Πλατεία Δημοτικού Θεάτρου παρέμεινε σήμερα με το όνομα του δημάρχου που κατεδάφισε το Δημοτικό Θέατρο! Το γεγονός δικαιολογείται λόγω της δυσχέρειας που υπήρχε στο μεσοπόλεμο, ωστόσο η κατεδάφιση του Δημοτικού Θεάτρου στέρησε από την πρωτεύουσα ένα αισθητικό και πνευματικό στολίδι.

Το Δημοτικό Θέατρο βρίσκονταν στην δεξιά πλευρά της σημερινής Πλατείας Κοτζιά (Εθνικής Ανεξαρτησίας τότε) και σχεδόν μπροστά από το κτήριο του παλαιού (Ταχυδρομείου) όπου σήμερα κατέχει η Εθνική Τράπεζα. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του `90 τα θεμέλια του Δημοτικού Θεάτρου βρίσκονταν σχεδόν στο μέσο την πλατείας εξαιτίας της αρχαιολογικής έρευνας που εκτελούνταν για παραπάνω από μια δεκαετία.

Το Δημοτικό Θέατρο της Αθήνας είναι ένα κλασικό παράδειγμα που αναδεικνύει τα διαπλεκόμενα συμφέροντα που κατά καιρούς δημιουργούνται στην Ελλάδα και δυσχεραίνουν την ανάπτυξη πρωτοβουλιών για έργα από ιδιώτες. Από την άλλη βέβαια φανερώνει και την τυπική έως μηδαμινή φροντίδα και ενδιαφέρον που είχε η τοπική αυτοδιοίκηση για τον πολιτισμό στην πρωτεύουσα. Είναι χαρακτηριστικό πως ακόμα και σήμερα ο Δήμος Αθηναίων δεν διαθέτει δικό του Θέατρο σε αντίθεση με άλλους μικρότερους σε έκταση και πληθυσμό Δήμους της περιφέρειας. Φωτεινές εξαιρέσεις κάποια πολιτιστικά κέντρα και πολυχώροι (Πολυχώρος «Καλουτά» στο Ν. Κόσμο, Αμφιθέατρο 9,84 στο Γκάζι) που δημιουργήθηκαν από τα μέσα του `80 και μετά αλλά δεν έχουν την δυναμική ενός καθ' αυτού θεάτρου.²⁹

---

²⁹ http://athinapisovitrina.blogspot.gr/2010/05/blog-post_31.html

4. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

4.1. ΒΕΡΟΛΙΝΟ

Η παλιά βιβλιοθήκη δημιουργήθηκε κατά τα έτη 1775 έως 1780 με διάταξη του Friedrich II το 1774 όπου ο βασιλιάς δίνει την εντολή για να χτίσει μια βασιλική βιβλιοθήκη εκεί για να φιλοξενήσει τις συλλογές των βιβλίων του (για αυτό άλλωστε αποτελεί μέρος του ανακτόρου). Το κτήριο συνδέεται ιστορικά με τη σκηνή του διαβόητου καψίματος των βιβλίων του. Ως ανάμνηση αυτού μπροστά από το κτήριο βλέπει κανείς ένα υπόγειο δωμάτιο με κενό λευκό χώρο στα ράφια για 20.000 τόμους βιβλίων το οποίο φυσικά καλύπτεται με γυάλινη επιφάνεια. Αρχιτέκτονας του κτηρίου ήταν ο Joseph Emanuel Fisher von Erlach.³⁰

Εικόνα 25.

4.2. ΜΟΝΑΧΟ

Εντυπωσιακή πρόσοψη της βιβλιοθήκης ακολουθεί τη μορφή της ιταλικής Αναγέννησης, βρίσκεται κατά μήκος της Ludwig Strasse, στην καρδιά του Μονάχου. Χτίστηκε το 1843 από τον αρχιτέκτονα ο Friedrich Wilhelm von Gärtner,

Εικόνα 26.

και ενώ είχε σχεδόν καταστραφεί ολοσχερώς στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, έχει αποκατασταθεί πλήρως τη δεκαετία του 1960.³¹ Η βιβλιοθήκη φιλοξενεί σχεδόν 10

³⁰ <http://www.flickr.com/photos/7898475@N02/1889087770/>

³¹ <http://www.ib.hu-berlin.de/~eplass/glasgow.htm>

εκατομμύρια τόμους, 55.000 περιοδικά σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή, πάνω από 92.000 χειρόγραφα και σπάνια χαρακτηριστικά.³²

4.3. ΑΘΗΝΑ

Το μέγαρο της Εθνικής Βιβλιοθήκης επί της οδού Πανεπιστημίου 32 οικοδομήθηκε χάρις σε δωρεές των ομογενών επιχειρηματιών αδελφών Παναγή, Μαρίνου και Ανδρέα Βαλλιάνου, βάσει σχεδίων του αρχιτέκτονα Theophil Hansen (1813-1891). Η χωροθέτησή του σε αυτό το σημείο προβλεπόταν ήδη από το 1842, στο πλάι του Πανεπιστημίου και της (μελλοντικής) Ακαδημίας,

Εικόνα 27.

συγκροτώντας την ονομασία: "Αθηναϊκή τριλογία" του νεοκλασικισμού. Η επονομαζόμενη και "Βαλλιάνειος" Βιβλιοθήκη θεμελιώθηκε τελικώς το 1887 και ολοκληρώθηκε μόλις το 1902. Η σύνθεση του κτηρίου ακολουθεί τον δωρικό ρυθμό, συνδυαζόμενο με αναγεννησιακού ύφους κλίμακες (που προκάλεσαν αρκετές συζητήσεις), και είναι κατασκευασμένο με πεντελικό μάρμαρο εδραζόμενο σε πειραιϊκή πέτρα (όπως και η προηγούμενη Ακαδημία), ενώ στην πρόσοψη τοποθετήθηκε ο ανδριάντας του Παναγή Βαλλιάνου και στον πρόδρομο εκείνοι των αδελφών του, έργα του γλύπτη Γεωργίου Μπανάου. Τα προβλεπόμενα από το σχέδιο διακοσμητικά γλυπτά στα τύμπανα των αετωμάτων τελικώς δεν εκτελέστηκαν, για οικονομικούς λόγους.³³

³² <http://www.museen-in-muenchen.de/index.php?id=97>

³³ http://www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=39

5. ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΟ

5.1. ΒΕΡΟΛΙΝΟ

Το Ταχυδρομείο χτίστηκε μεταξύ 1875-1881 και σχεδιάστηκε από τον Carl Schwanlo. Στο κτήριο πέρα από τις βασικές λειτουργίες ενός ταχυδρομείου στεγάζονταν διαμερίσματα για τους εργαζόμενους ακόμη και μερικά μηχανήματα που χρησιμοποιούνται για την εκτύπωση γραμματοσήμων. Το κτήριο υπέστη σοβαρές ζημιές κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ανακαινίστηκε όμως το 1975 και είναι πλέον επίσημα ένα μνημείο. Το κτήριο σταμάτησε από το 1995 να λειτουργεί ως ταχυδρομείο.³⁴

Εικόνα 28.

5.2. ΜΟΝΑΧΟ

Το κτήριο του Κεντρικό Ταχυδρομείο του Μονάχου, χτίστηκε από τον Ignaz Anton Gunetzhainer στο διάστημα 1747 -1754 ως παλάτι. Ο αδελφός του Johann Baptist ήταν υπεύθυνος για τη διακόσμηση του εσωτερικού του. Το 1825 η βόρεια πρόσοψη ανακαινίστηκε από τον Leo von Klenze ο οποίος δημιούργησε τη στοά που βλέπουμε σήμερα. Το 1834 η ταχυδρομική υπηρεσία αγόρασε το παλάτι και ξανάνοιξε το 1839 ως κεντρικό κτήριο του ταχυδρομείου της πόλης. Από το 2009 σταμάτησε να λειτουργεί ως ταχυδρομείο και μετατράπηκε σε ένα πολύ-λειτουργικό συγκρότημα γνωστό ως Palais an der Oper.³⁵

Εικόνα 29.

³⁴ <http://www.amc-booking.com/blog/2011/08/page/2/>

5.3. ΑΘΗΝΑ

Το Μέγαρο Μελά βρίσκεται στην Πλατεία Κοτζιά (πρώην Εθνικής Αντίστασης), στο κέντρο της Αθήνας, και περικλείεται από το τετράγωνο των οδών Αιόλου, Σοφοκλέους, Στρέιτ και Κρατίνου, με πρόσοψη και κύρια είσοδό του επί της πλατείας, με θέα στο νεοκλασικό κτήριο του Δημαρχείου της Αθήνας. Το μέγαρο ανήκε

στον Έλληνα
μεγαλέμπορο Βασίλειο
Μελά (απεβίωσε το
1884), με εμπορικές
δραστηριότητες στην
Οδησό και το Λονδίνο, ο
οποίος το 1873 αγόρασε
το οικοδομικό αυτό
τετράγωνο στη
νοτιοανατολική γωνία της
τότε πλατείας Λουδοβίκου
(σημερινής πλατείας
Κοτζιά) και ανέθεσε τη
μελέτη ανέγερσης
διώροφου μεγάρου στο
διάσημο Γερμανό

Εικόνα 30.

αρχιτέκτονα Ernst Moritz Theodor Ziller. Κτίστηκε το 1874 και επρόκειτο για το μεγαλύτερο ιδιωτικό κτήριο της εποχής. Το Μέγαρο Μελά λειτούργησε αρχικά ως ξενοδοχείο, το "Grand Hotel d' Athènes", με σκοπό να φιλοξενεί Έλληνες από το εξωτερικό που επισκέπτονταν την Αθήνα. Το 1881 αποτέλεσε, για μικρό χρονικό διάστημα, στέγη του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών. Μετά το θάνατο του Βασίλειου Μελά στο Παρίσι το 1884, το μέγαρο κληροδοτήθηκε με τη διαθήκη του στο ίδρυμα "Νηπιακό Επιμελητήριο Μελά", που λειτουργεί μέχρι σήμερα, με σκοπό την ίδρυση και συντήρηση νηπιαγωγείων. Μεταξύ των ετών 1900 - 1973, το Μέγαρο Μελά αποτέλεσε έδρα του Κεντρικού Ταχυδρομείου των Αθηνών. Το 1974, το Μέγαρο Μελά κηρύχθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού διατηρητέο μνημείο των νεώτερων χρόνων και από το 1979 μισθώθηκε και στεγάζει την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

Χαρακτηριστικά αρχιτεκτονικά στοιχεία του κτίσματος είναι οι τέσσερις γωνιαίοι πυργίσκοι του, το κομψό κεντρικό αίθριο στο ισόγειο, οι διακοσμητικές καρυάτιδες και τα κυκλικά μετάλλια με τις κεφαλές του Ερμή.³⁶

³⁵ <http://www.aviewoncities.com/munich/maxjosephplatz.htm>

³⁶ http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF_%CE%9C%CE%B5%CE%BB%CE%AC

VI. ΑΘΗΝΑ

1. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Όταν ο Καποδίστριας αποβιβαζόταν στο Ναύπλιο στις αρχές του 1828, έφτανε σε μια ερειπωμένη χώρα. Η Πελοπόννησος, στην αγροτική παραγωγή της οποίας στηρίζονταν σε μεγάλο βαθμό τα δημόσια έσοδα, ήταν σχεδόν κατεστραμμένη από τον επτάχρονο πόλεμο και τις εμφύλιες συγκρούσεις. Τα ερείπια των γκρεμισμένων σπιτιών ήταν συνηθισμένο θέαμα στις πόλεις και στα χωριά και η ανάγκη για άμεση ανοικοδόμηση ήταν επιτακτική τώρα που ο πόλεμος είχε τελειώσει. Επιπρόσθετα, τα χρήματα των εξωτερικών δανείων (1824 και 1825) είχαν σπαταληθεί και το ταμείο της κεντρικής διοίκησης δεν μπορούσε να καλύψει ούτε τις απαραίτητες κρατικές δαπάνες.³⁷ Την περίοδο που ήρθε στον Ελλαδικό χώρο ο Καποδίστριας, η Ελλάδα ήταν βεβαρημένη με το υπέρογκο χρέος των 2.800.000 λιρών στεργλίκων λόγω των εξωτερικών δανείων του 1824 και του 1825, και με ένα εσωτερικό χρέος το οποίο ανερχόταν περίπου στα 30.000.000 φράγκα. Εκτός, όμως, από τεράστιο δημόσιο χρέος, υπήρχαν δεκάδες χιλιάδες πρόσφυγες που έπρεπε να συντηρηθούν και χιλιάδες αιχμάλωτοι που έπρεπε να εξαγοραστούν.

Από τα τριάνμισι χρόνια που κυβέρνησε τη χώρα, τα δύο ήταν χρόνια πολέμου που απορροφούσαν το 70% του εθνικού εισοδήματος και το μεγαλύτερο μέρος της χώρας κατεχόταν από τον εχθρό. Λίγες ημέρες μετά την άφιξη του Όθωνα, εκδόθηκε Διάταγμα με το οποίο σταματούσε η κοπή των νομισμάτων, με αποτέλεσμα την 1 Φεβρουαρίου 1833 το Νομισματοκοπέιο της Αίγινας να σταματήσει τις εργασίες του. Το νομισματοκοπέιο έκλεισε και ο Όθωνας έκοψε τα νομίσματα του Κράτους στη Βαυαρία, καταργώντας το Φοίνικα ως εθνικό έμβλημα και αντικαθιστώντας τον, με ρόμβους των Vittelsvach.

Ο Καποδίστριας προχώρησε και οργάνωσε την κάθε κρατική υπηρεσία με λογιστική τάξη και ακρίβεια ώστε να γίνεται έλεγχος για τη διαχείριση του δημοσίου χρήματος και να επιβάλλονται κυρώσεις κατά της διαφθοράς. Προασπίστηκε την οικονομία του δημοσίου χρήματος. Ο Καποδίστριας γνώριζε ότι η διαφθορά του δημοσίου βίου είναι καταστρεπτική για τον τόπο. Έθεσε σε προτεραιότητα την περισυλλογή και διάσωση των ειδών του δημοσίου που βρίσκονταν εγκαταλελειμμένα σε αποθήκες και άλλους χώρους: "... Εχρειάσθη να γνωρίσω την κατάσταση των αποθηκών και μαγαζιών μας μετερχόμενος την έρευνα μετά περισκέψεως και μεθόδου ανακαλυπτικής, όθεν ουδέ εις έτη γνωρίζω τι έχουμε και τι δεν έχουμε".³⁸

³⁷ http://www.fhw.gr/chronos/12/gr/1821_1833/politiki/14.html

³⁸ <http://www.archaiologia.gr/blog/2010/11/02/%CF%84%CE%BF-%CF%80%CF%81%CF%8E%CF%84%CE%BF->

Χρησιμοποιώντας το κύρος και τη φήμη που τον περιέβαλαν και αιφνιδιάζοντας ίσως τις πολιτικές ομάδες και φατρίες, ο Καποδίστριας πέτυχε από τις πρώτες εβδομάδες την αναστολή του συντάγματος, την αυτοδιάλυση της Βουλής και τη συγκέντρωση όλης της εξουσίας στο πρόσωπο του Κυβερνήτη. Πέτυχε δηλαδή να περιθωριοποιήσει όλους τους πολιτικούς παράγοντες, τοποθετώντας τους συνήθως σε θέσεις με συμβουλευτικό χαρακτήρα. Ακόμη, ο Καποδίστριας, προχώρησε σε μια ευρεία διοικητική ανασυγκρότηση καταργώντας τα προνόμια και την αυτοδιοίκηση των επαρχιών και θέτοντας τα όργανα της επαρχιακής διοίκησης υπό τον έλεγχο της κεντρικής εξουσίας. Τέθηκαν έτσι οι βάσεις για τη συγκρότηση ενός ισχυρού συγκεντρωτικού κρατικού μηχανισμού, κατά τα πρότυπα των σύγχρονων δυτικών κρατών. Η πολιτική του ωστόσο προκάλεσε τη δυσαρέσκεια των προεπαναστατικών (μοραίτες και νησιώτες προύχοντες, οπλαρχηγοί) και των νεοπαγών (Κωλέττης, Μαυροκορδάτος) πολιτικών παραγόντων που σταδιακά συσπειρώθηκαν με στόχο την ανατροπή της.³⁹

Στον τομέα της οικονομίας, εμπόδιο στάθηκε η μη χορήγηση εξωτερικού δανείου. Έτσι, η ανασύνταξη της οικονομίας δεν επιτεύχθηκε, καθώς οι πενιχροί εγχώριοι πόροι δε στάθηκε δυνατό να στηρίξουν το φιλόδοξο πρόγραμμα του Καποδίστρια. Σημαντική ωστόσο υπήρξε η καταπολέμηση της πειρατείας, γεγονός που απελευθέρωσε τους θαλάσσιους δρόμους και έκανε δυνατή την επαναδραστηριοποίηση του εμπορίου και της ναυτιλίας.⁴⁰

2. Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Για να χτιστεί η Αθήνα προσέφεραν πολλοί εθνικοί ευεργέτες χρήματα για τα δημόσια κτήρια. Χρειάζονταν όμως περισσότεροι ευεργέτες. Όλοι οι κτηματίες, οι οικοπεδούχοι, όλοι οι ιδιοκτήτες έπρεπε να είναι ευεργέτες, για να προσφέρουν στους δρόμους και στις πλατείες το χώρο που χρειαζόνταν. Έκαναν ακριβώς το αντίθετο. Πολέμησαν σθεναρά για κάθε μέτρο πεζοδρομίου που ζητούσε το σχέδιο. Τέσσερις φορές κόντεψαν να καταφέρουν να μικρύνει το Σύνταγμα, και χρειάστηκε ο Όθωνας να επέμβει για να σταματήσουν. Η απόλυτη μοναρχία, ανάγκαζε τους ιδιοκτήτες να απαλλοτριώνουν μέτρα των οικοπέδων τους και των κτημάτων τους για να γίνονται δρόμοι. Δέκα χρόνια ακόμα να είχε κρατήσει η μοναρχία, η Αθήνα πιθανότατα θα είχε μεγαλύτερες

%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B5%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%83%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%BF-

%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1-2/

³⁹ http://www.fhw.gr/chronos/12/gr/1821_1833/politiki/14.html

⁴⁰ http://www.fhw.gr/chronos/12/gr/1821_1833/politiki/10.html

πλατείες και πεζοδρόμια. Εξάλλου πολλές μεγάλες πόλεις ευρωπαϊκές πόλεις απέκτησαν μεγάλους δρόμους χάρις σε απόλυτους μονάρχες.⁴¹

Ωστόσο, μετά την έγκριση του σχεδίου, των Κλεάνθη- Schaubert η τιμή της γης πολλαπλασιάστηκε με αποτέλεσμα η εφαρμογή του σχεδίου να φαντάζει αδύνατη για τα περιορισμένα οικονομικά της πολιτείας. Το συνεχώς αυξανόμενο κόστος των απαιτούμενων απαλλοτριώσεων κατέστησε το σχέδιο ανεδαφικό. Η κοινή αντίληψη ότι το σχέδιο ήταν "πολυτελέστατον" οδήγησε στην αναστολή του.⁴²

3. ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Οι καινοτομίες που επιφέρει η επανάσταση του 1821, συνεπάγονται συνολικές αλλαγές που αφορούν τη συγκρότηση του πολιτικού πεδίου. Οι βαθιές αυτές αλλαγές που διαπερνούν την ελληνική κοινωνία συνολικά ανατρέπουν την προεπαναστατική τάξη πραγμάτων (θεσμοί, ιεραρχίες, διαδικασίες) που είχε διαμορφωθεί στο πλαίσιο της οθωμανικής κατάκτησης. Με άλλα λόγια, ο εκσυγχρονισμός της ελληνικής κοινωνίας έθεσε σε δοκιμασία και δυναμίτισε πολλά από τα θεμέλιά της. Το γκρέμισμα ενός κόσμου και η οικοδόμηση ενός νέου προκάλεσαν κοινωνικές ανατροπές και παρήγαγαν ανταγωνισμούς που στις συνθήκες του πολυετούς απελευθερωτικού αγώνα πήραν συχνά τη μορφή των συνωμοσιών, των δολοφονιών και των ένοπλων συγκρούσεων. Οι εμφύλιοι πόλεμοι του 1824, οι στάσεις κατά του Καποδίστρια και η δολοφονία του, όπως και οι νέες ένοπλες συγκρούσεις έως την έλευση του Όθωνα είναι ίσως τα κορυφαία από τα περιστατικά αυτά. Ωστόσο, ακόμη κι αν οι συγκρούσεις αυτές θυμίζουν σε ένα βαθμό κοινωνικοπολιτικές αντιπαλότητες που ανάγονται στο οθωμανικό παρελθόν (σύγκρουση προυχόντων-ενόπλων, Ρουμελιωτών-Πελοποννήσιων), δεν αποτέλεσαν τροχοπέδη στην εμπέδωση των νέων θεσμών και διαδικασιών. Μέσα από τις συγκρούσεις αυτές κατίσχυσαν οι νέοι θεσμοί, πριμοδοτώντας τη δυναμική της ενοποίησης και του

---

⁴¹<http://www.greekarchitects.gr/gr/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CF%84%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CF%82-%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%B5%CF%82/%CE%B7-%CE%B1%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%B3%CE%B5%CF%81%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%AC-%CF%8C%CF%87%CE%B9-%CE%B1%CF%81%CE%BA%CE%B5%CF%84%CE%AC-id4372>

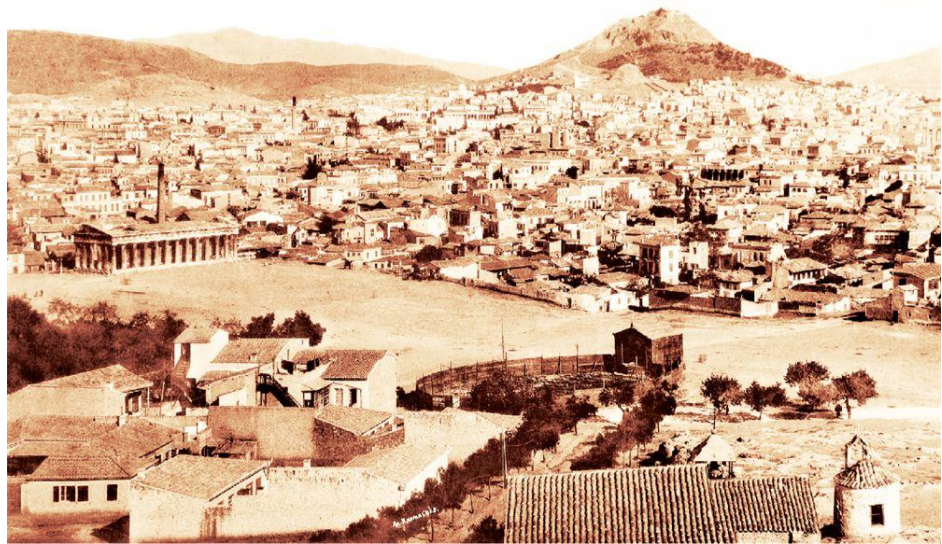
⁴² <http://kompreser.espivblogs.net/2011/09/09/neoklasiki-poleodomia-mixanismos/>

εκσυγχρονισμού του κοινωνικοπολιτικού πεδίου που εγκαινιάζεται με την επανάσταση.⁴³

Το ελληνικό κράτος, είναι συγκεντρωτικό και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην οργάνωση των κοινωνικών σχέσεων και ακόμη όλων των σχέσεων ανάμεσα στην ελληνική διασπορά, την ομογένεια και την εθνική επικράτεια. Έχει "ναπολεόντειο" χαρακτήρα – αναλαμβάνει δηλαδή όσα ζητήματα θεωρείται ότι αφορούν το "κοινό συμφέρον", τα οποία και αποσπώνται από το πεδίο της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Την πολεοδομία, λοιπόν, είναι δεδομένο ότι την αναλαμβάνει το κράτος.

Ο χαρακτήρα αυτός του κράτους ανταποκρίνεται στις διεργασίες που οδήγησαν στην ίδρυσή του. Η Επανάσταση του 1821 διαπνέεται από βαθιά αντί-οθωμανική ιδεολογία και ευρωπαϊκά αστικό-δημοκρατικά ιδεώδη. Το νέο ελληνικό

κράτος περιλαμβάνει ένα μικρό μόνο τμήμα του ελληνισμού, ενώ τα σημαντικότερα κέντρα του βρίσκονται έξω από τα σύνορά του. Έτσι, το αλυτρωτικό ζήτημα, η ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης, η

Εικόνα 31. Αθήνα 1900.

ανάγκη ολοκλήρωσης της ελληνικής εθνικής φυσιογνωμίας είναι οι βασικοί ιδεολογικοί άξονες της περιόδου, αυτοί που υπονοούνται και με το σύνθημα της "Μεγάλης Ιδέας", που κυριαρχεί στην ελληνική πολιτική ζωή μέχρι τη Μικρασιατική Εκστρατεία (1922).

Αν και κατά τον πρώτο αιώνα του εθνικού ελληνικού κράτους φαίνεται να υπάρχει σαφήνεια προοπτικών σε πολιτικό και ιδεολογικό επίπεδο, δεν ισχύει το ίδιο, εκ των πραγμάτων, σε ό,τι αφορά τις προοπτικές της παραγωγής και της οικονομίας. Στη διαίρεση του ελληνισμού σε εθνικό κράτος, αλύτρωτα εδάφη και ελληνισμό της διασποράς, προστίθεται ως εμπόδιο το γεγονός ότι ο πληθυσμός, στο χώρο της επικράτειας, είναι κατανομημένος με τρόπο που ανταποκρίνεται στα δεδομένα της οθωμανικής κυριαρχίας. Προστίθεται ακόμη

⁴³ http://www.fhw.gr/chronos/12/gr/1821_1833/politiki/index.html

η ανυπαρξία εκσυγχρονισμένης τεχνικής, παραγωγικής υποδομής και κεφαλαίων. Η μεγάλη ελληνική αστική τάξη, της οποίας η κύρια οικονομική δραστηριότητα βασίζεται στις τράπεζες και το εμπόριο, είναι εγκατεστημένη στις παροικίες και, ούτε η διεθνής συγκυρία, ούτε οι συνθήκες στο νέο κράτος δημιουργούν τις προϋποθέσεις αναδίπλωσής της στον ελληνικό χώρο. Αυτός, όμως, ο παράγοντας θα αποτελούσε αναγκαία συνθήκη για την ανάπτυξη της τοπικής συσσώρευσης και την απαρχή μεταλλαγών στην παραγωγή, αντίστοιχων με εκείνες που, με ιλιγγιώδη ρυθμό, πραγματοποιούνται στα δυτικά κράτη και συνιστούν την πρώτη βιομηχανική επανάσταση. Έτσι, στην πρώτη περίοδο του ελληνικού κράτους (ως το 1870), κυριαρχεί η αγροτική οικονομία, ενώ όλοι οι κοινωνικοί και πολιτικοί παράγοντες συμβάλλουν στη συνολική εξάρτηση της ελληνικής οικονομίας από το αναπτυσσόμενο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα.

Φορέας της κρατικής εξουσίας γίνεται, το 1833, μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια, ο Όθωνας. Η δολοφονία του Καποδίστρια στις 27 Σεπτεμβρίου 1831 στο Ναύπλιο από δυο μέλη της οικογένειας Μαυρομιχάλη επέτεινε την ένταση και κλιμάκωσε την αντιπαράθεση. Οι δύο πλευρές επιδόθηκαν σ' ένα νέο γύρο ένοπλων συγκρούσεων που τερματίστηκαν τις παραμονές της άφιξης του Όθωνα και των μελών της Αντιβασιλείας τον Ιανουάριο του 1833.⁴⁴ Η μοναρχία του πρίγκιπα της Βαυαρίας Όθωνα, με συναίνεση των προστάτιδων "Μεγάλων Δυνάμεων" (Αγγλίας, Ρωσίας, Γαλλίας) και των ελληνικών πολιτικών κομμάτων. Η συναίνεση αυτή αποτελούσε για την ελληνική πλευρά αναγκαία συνθήκη για τη διεθνή αναγνώρισή της ως κυρίαρχης οντότητας. Αποτελούσε όμως συγχρόνως και επικύρωση της ξένης κηδεμονίας, που αντικαθιστούσε την τουρκική εξουσία.

Η εξουσία των Βαυαρών και του Όθωνα αναζητά την ιδεολογική της δικαίωση στο γεγονός ότι η Ελλάδα έχει ανάγκη από τη δυτική διοικητική και τεχνική βοήθεια, προκειμένου το τοπικό "χάος" να δώσει τη θέση του σε ένα κράτος με τη σημασία που ο όρος είχε στην Ευρώπη - τότε συνώνυμο του πολιτισμού. Η ιδεολογική αυτή αναφορά ισχυροποιείται στο βαθμό που, από μια τουλάχιστον άποψη, παραπέμπει και στα ιδεώδη της Ελληνικής Επανάστασης.⁴⁵

⁴⁴ http://www.fhw.gr/chronos/12/gr/1821_1833/politiki/12.html

⁴⁵ http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=.%20CE%B7%20CE%B5%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%20CF%84%CE%BF%CF%85%201821%20CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%80%CE%BD%CE%AD%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9%20CE%B1%CF%80%CF%8C%20CE%B2%CE%B1%CE%B8%CE%B9%CE%AC%20CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AF-%CE%BF%CE%B8%CF%89%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20CE%B9%CE%B4%CE%B5%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCIQFjAA&url=http%3A%2F%2Fcourses.arch.ntua.gr%2Ffsr%2F132426%2FMantouvalou_Athens%2520Urban%2520Planning.pdf&ei=Gt9xUMmtEYne4QSPo4CIAg&usq=AFQjCNEhGXuccLQqoZ7qxVSiiH81BJV3Eg

Μέσα από τα παραπάνω, σκιαγραφείται μια εκ πρώτης όψεως αντιστοιχία κράτους και κοινωνίας. Υπάρχουν όμως και ορισμένες πιο συγκεκριμένες αναφορές στην ιστορία, σε θέματα που θεωρείται ότι συνδέονται άμεσα και με τον πολεοδομικό σχεδιασμό. Ειδικότερα για την πολιτική γης, το 1835 θεσπίζεται, ως συνέχεια μιας σειράς άλλων σχετικών μέτρων, ένας νόμος που επιτρέπει την εκποίηση των ενικών γαιών σε πολίτες που είχαν συμμετάσχει στον αγώνα, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε άλλη διάκριση. Οι πολιτικοί λόγοι που οδήγησαν στη θέσπιση του νόμου διευκρινίζονται από τον υπεύθυνο υπουργό Οικονομικών στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Η ατομική ιδιοκτησία αποτελεί τη μόνη υγιή βάση της εθνικής οικονομικής πολιτικής. Επομένως, η δυνατότητα ανταλλαγής του καθεστώτος του ενοικιαστή-καλλιεργητή με τον αξιοπρεπή τίτλο του ιδιοκτήτη συντελεί στο να δημιουργηθεί ένας πληθυσμός από "ευτυχισμένους" ανθρώπους. Εννοείται δηλαδή ότι η ελπίδα από την εφαρμογή της πολιτικής αυτής ήταν να δημιουργηθεί μια πολυπληθής τάξη ανεξάρτητων μικρών ιδιοκτητών-κτηματιών, στους οποίους ο θρόνος θα μπορούσε να στηρίζει την εξουσία του και το μέλλον του.

Ανεξάρτητα από την έκβαση που είχε τότε αυτό το ζήτημα και, γενικότερα, ανεξάρτητα από όσα ενδιαφέροντα συμβαίνουν γύρω από το θέμα της αγροτικής γαιοκτησίας⁴⁶, πρέπει να επισημανθεί, ότι το θέμα της μικρής ιδιοκτησίας ανάγεται, στην Ελλάδα, από τότε που ιδρύθηκε το κράτος, σε βασικό παράγοντα στήριξης της υπάρχουσας κοινωνικής τάξης. Κι αυτό δεν αφορά μόνο την αγροτική ιδιοκτησία, αλλά σύμφωνα με ισχυρισμούς, και την αστική ιδιοκτησία, που από την πρώτη αυτή περίοδο εμφανίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό να κυριαρχείται από τους μικρούς ιδιοκτήτες. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι οι ιδιοκτησίες, που από τα πράγματα αναδείχτηκαν βασικές για την επέκταση των πόλεων και την οικοδόμηση, στηρίζονται ακριβώς στην κατάκτηση της σχετικά μεγαλύτερης, αρχικά αγροτικής ή και αστικής, ιδιοκτησίας. Αυτό δηλαδή ισχύει τόσο για τα "ιδιωτικά προάστια" (που ανθούν τον 19^ο αιώνα)⁴⁷, τους αστικούς συνεταιρισμούς και την αυθαίρετη δόμηση που ξεκινάει από την πρώτη αυτή περίοδο να εφαρμόζεται σε μεγαλύτερη έκταση, όσο και για τη μεταπολεμική αντιπαροχή.

Η προστασία της μικρής αστικής ιδιοκτησίας και η ενσωμάτωση πλατιών ομάδων του πληθυσμού στην "τάξη" των μικροϊδιοκτητών μέσα από τις διαδικασίες επέκτασης των πόλεων που αναφέραμε, βλέπουμε ότι σε κάθε κρίση αποτελεί το πεδίο μέσα στο οποίο η κρατική εξουσία επιδιώκει να αμβλύνει την κοινωνική δυσαρέσκεια και να αδρανοποιεί τους φορείς της. Αν διερευνηθούν προσεκτικά οι διαδικασίες, της έμπρακτης ακύρωσης των

---

⁴⁶ Βλ. Κ.Βεργόπουλος, «Η Ελληνική Οικονομία από το 1926 ως το 1935», στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος ΙΕ', Αθήνα 1978, σσ.327-342.

⁴⁷ Βλ. Κ.Μπίρης, Αι Αθήναι από τον 19ον εις τον 20όν αιώνα, Αθήνα 1996, σ.274

πολεοδομικών σχεδίων με διαδοχικές τροποποιήσεις τους, καταπατήσεις, χαριστικές διατάξεις ή κενά νόμων, κ.ο.κ., αποκαλύπτουν ότι αυτός είναι ο καταλυτικός παράγοντας της πολιτικής που ακολουθείται στα θέματα του αστικού χώρου, άσχετα από αρχικές διακηρύξεις προθέσεων.

Ένα θέμα που συνυφαίνεται με το ζήτημα της μικρής ιδιοκτησίας είναι η μεγάλη σημασία που αποκτούν τα μικρά και μεσαία αστικά στρώματα στη συνολική κοινωνική δόμηση, ήδη από την πρώτη περίοδο του ελληνικού κράτους. Είναι γεγονός ότι στην Ελλάδα δεν αναπτύσσεται μεγάλη βιομηχανία, επομένως ούτε πλατιά και ισχυρή εργατική τάξη. Παράλληλα, η εξωστρέφεια της ελληνικής παραγωγής και κοινωνίας συνεπάγεται εισροή και κυκλοφορία χρήματος στην Ελλάδα, (άδηλοι πόροι, δανεισμός, περιουσίες ομοεθνών που διώχνονται από τους τόπους της διασποράς) που έχει παραχθεί εκτός της επικράτειας και, επομένως, ανάπτυξη τομέων που αναφέρονται στην κυκλοφορία και αναδιανομή του κεφαλαίου (εμπόριο, μεταφορές, κατασκευές, υπηρεσίες). Ο τύπος του κράτους που διαμορφώνεται, αλλά και οι κοινωνικές συνθήκες, καθιστούν τον κρατικό μηχανισμό από την πρώτη κιόλας περίοδο σημαντική προοπτική επαγγελματικής αποκατάστασης του πληθυσμού. Μέσα από αυτές τις δυο αλληλοσυμπληρωμένες διαδικασίες, δηλαδή την ανάπτυξη της πλατιάς μικρό-ιδιοκτησίας και την ανάπτυξη τριτογενών σε μεγάλο βαθμό μικροαστικών επαγγελμάτων, τα μικρά και μεσαία αστικά στρώματα αποκτούν μεγάλη κοινωνική σημασία και χαρακτηρίζουν σε σημαντικό βαθμό τις ταξικές σχέσεις στην Ελλάδα.

Οι υπομνήσεις από την ιστορία, που προηγήθηκαν, δείχνουν μια "αναντιστοιχία" κράτους και κοινωνίας, όχι μόνο επειδή οι φορείς της κρατικής εξουσίας, που αρχικά εγκαθίσταται, είναι κυριολεκτικά ξένοι, αλλά και διότι ο χαρακτήρας του κράτους αντιστοιχεί στα ραγδαία αναπτυσσόμενα δυτικά βιομηχανικά κράτη και δεν απορρέει από την οργάνωση των εγχώριων κοινωνικών σχέσεων. Το γεγονός αυτό προσδίδει αναγκαστικά στο κράτος ένα ρόλο εκσυγχρονιστικό, πρωτοποριακό. Σε ό,τι αφορά την οργάνωση του χώρου, ο χαρακτήρας του κράτους ωθεί σε σχεδιασμό σύμφωνα με τις επικρατούσες τότε προδιαγραφές στα βιομηχανικά αναπτυγμένα κράτη.⁴⁸ Ωθεί, επίσης, σε σχεδιαστικές λύσεις που προωθούν και εμποδίζουν τα εθνικά ιδεώδη, τα οποία εκφράζονταν με σαφήνεια στο σύνθημα της "Μεγάλης Ιδέας". Ο σχεδιασμός όμως που διατυπώνεται με σχέδια και νομοθεσία, που συχνά ακολουθούν τις πιο εκσυγχρονιστικές δυτικές τάσεις, δεν εφαρμόζεται, καθώς εμποδίζεται από τα συμφέροντα της μικρής ιδιοκτησίας γης. (Εμποδίζεται βέβαια και από συμφέροντα μεγάλων ιδιοκτητών γης, αλλά αυτοί είναι λίγη και ελέγχουν λίγα συγκεκριμένα σημεία του χώρου). Ακόμη περισσότερο δε, η επέκταση της πόλης και η παραγωγή της κατοικίας, που προορίζεται για να στεγάσει τον με

---

⁴⁸ Βλ. Ε.Καλαφάτη, «Η κατασκευή μιας νέας πόλης. Προδιαγραφές και προγραμματισμός», στο: Αθήνα, Ευρωπαϊκή υπόθεση, σσ. 100-102.

υψηλούς ρυθμούς αστικοποιημένο πληθυσμό, δίνει κάθε φορά την ευκαιρία για διεύρυνση της μικρής αστικής ιδιοκτησίας.

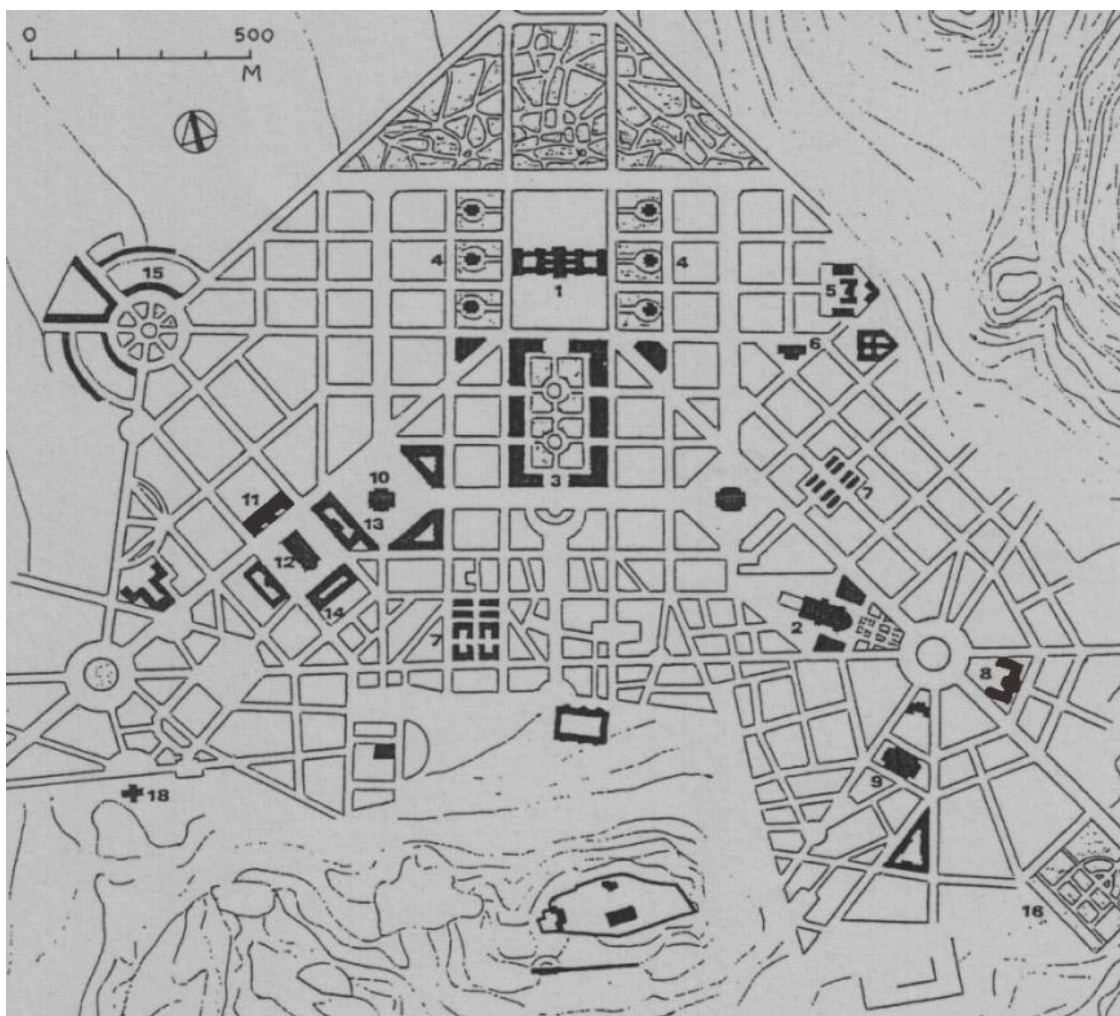
Ο τομέας δηλαδή του οικισμού και της οικοδόμησης αποκτά ένα προνομιακό ρόλο για την εξασφάλιση της πολιτικής συναίνεσης προς την κρατική εξουσία. Έτσι, η βασική αντίφαση, που διαπιστώνεται ανάμεσα στον πολεοδομικό σχεδιασμό και τη συστηματική αναίρεσή του, παρουσιάζεται τελικά ως ομολογή της αντιφατικής στάσης που διατηρεί η κρατική εξουσία ανάμεσα στις πρωτοπόμενες, εκσυγχρονιστικές προοπτικές της και την ανάγκη πολιτικού προσεταιρισμού πλατιών στρωμάτων του πληθυσμού. Αυτό είναι μια βασική υπόθεση για την κατανόηση της ιστορίας των πολεοδομικών σχεδίων της Αθήνας που, αν δεν αποτελεί το μοναδικό κλειδί για την ανάγνωσή τους, ερμηνεύει ωστόσο σε μεγάλο βαθμό τις φαινομενικές αντιφάσεις που τη χαρακτηρίζουν.⁴⁹

---

⁴⁹ Στο κείμενο αυτό έχει παραληφθεί η παρουσίαση των μεταπολεμικών σχεδίων για την Αθήνα, που έγινε στο σεμινάριο εργασίας, τον Σεπτέμβριο 1986.

4. ΣΧΕΔΙΟ ΠΟΛΗΣ ΚΛΕΑΝΘΗ- SCHAUBERT

Εικόνα 32. Σχέδιο Κλεάνθη - Schaubert 1833.

Σύμφωνα με την πρόταση των Κλεάνθη – Schaubert η Νέα Πόλη περιελάμβανε το μισό περίπου της Παλαιάς, ενώ εκτεινόταν και προς τα δυτικά, βόρεια και ανατολικά αυτής. Το υπόλοιπο μισό της Παλαιάς Πόλης, το οριζόμενο από τις οδούς Ηφαίστου, Πανδρόσου και Αδριανού, προβλεπόταν να απαλλοτριωθεί, λόγω αρχαιολογικών ανασκαφών. Το διατηρούμενο τμήμα της Παλαιάς Πόλης διατηρείται μόνο ως γεωγραφική περιοχή, και όχι ως δομημένος χώρος, αφού προβλεπόταν στο μεγαλύτερο μέρος του να τηρηθεί από νέες οδούς και να χωριστεί σε κανονικά οικοδομικά τετράγωνα.

Το σχήμα των κυρίων αξόνων ήταν ένα ισοσκελές τρίγωνο με κορυφή τη σημερινή πλατεία Ομονοίας, σκέλη τις οδούς Πειραιώς και Σταδίου, και βάση την οδό Ερμού. Ο όλος προσανατολισμός είχε ως στόχους τον Πειραιά, το Στάδιο και, κυρίως, την Ακρόπολη. Στην κορυφή του τριγώνου προβλεπόταν η ανέγερση των Ανακτόρων: Η γεωμετρική κορυφή και η κορυφή της κρατικής

εξουσίας σε μια συμβολική σύμπτωση. Ο προσανατολισμός των σκελών δεν ήταν τυχαίος: "Συναντώνται", όπως σημειώνουν οι Κλεάνθης και Schaubert στο υπόμνημά τους, "κατά τοιούτον τρόπον ώστε ο εξώστης των Βασιλικών ανακτόρων να απολαμβάνει ταυτοχρόνως του γραφικού Λυκαβηττού, του Παναθηναϊκού Σταδίου, της πλούσιας εις υπερήφανους αναμνήσεις Ακροπόλεως, και των πολεμικών και εμπορικών πλοίων του Πειραιώς" (Μπίρης 1938). Οι οδοί Πειραιώς και Σταδίου διακόπτονταν, συμμετρικά ως προς τα Ανάκτορα, από τις αντίστοιχες τετράγωνες πλατείες Μπόρσας (Χρηματιστηρίου) και Θεάτρου. Πρόκειται για τις σημερινές Πλατείες Κουμουνδούρου και Κλαυθμώνος, αντίστοιχα, οι οποίες πράγματι είναι συμμετρικές, κάτι που δεν το συνειδητοποιεί κανείς εύκολα μέσα στο σημερινό χάος της Αθήνας. Κατέληγαν δε (οι Πειραιώς και Σταδίου) σε δύο κυκλικές πλατείες (όρια της Πόλης) την πλατεία Κέκροπος στη μεγάλη διασταύρωση των παραδοσιακών υπεραστικών οδών της Παλαιάς Πόλης (το σημερινό Γκάζι) και την πλατεία Μουσών στην ανατολική Πύλη των Μεσογείων (σημερινή πλατεία Συντάγματος). (βλ. εικόνα 33)

Το οδικό δίκτυο αναπτυσσόταν εν μέρει ακτινωτά, με κέντρα τις κυκλικές πλατείες, και εν μέρει παράλληλα και κάθετα προς τους βασικούς άξονες, πάντοτε με απόλυτη κανονικότητα. Η ευρύτερη περιοχή των Ανακτόρων περιβαλλόταν από μεγάλες λεωφόρους (βουλεβάρια)⁵⁰, για τις οποίες θα μιλήσουμε εκτενέστερα στη συνέχεια. Προβλέπονταν με ακρίβεια οι θέσεις όλων των δημοσίων κτηρίων και γενικότερα οι περιοχές όλων των λειτουργιών της Πόλης: Υπουργεία, Δικαστήρια, Στρατώνες, Αστυνομία, Ταχυδρομείο, Νομισματοκοπείο, Μητρόπολη, Ακαδημία, Βιβλιοθήκη, Χρηματιστήριο, Αγορές, Πάρκα, κλπ. Το σύνολο ήταν προγραμματισμένο να φιλοξενήσει όλες τις λειτουργίες μιας πρωτεύουσας και έναν πληθυσμό που προβλεπόταν να φθάσει το όριο των 40.000 κατοίκων.

Ο γεωμετρικός σχεδιασμός που διατρέχει τόσο το σχέδιο Κλεάνθη-Schaubert, όσο και εκείνο του Klenze, που θα δούμε στη συνέχεια, αποτελεί συστατικό στοιχείο της νεοκλασικής-ρομαντικής πολεοδομίας, όπως αυτή μορφοποιήθηκε στα τέλη του 18^{ου} αιώνα. Εξίσου συστατικά στοιχεία της αποτελούν και μια σειρά από άλλα χαρακτηριστικά, που είχαν μεν κάνει την εμφάνισή τους σε διάφορες στιγμές από την Αναγέννηση και μετά, τώρα όμως είχαν όλα μαζί διαρθρωθεί σε ένα δομημένο σύνολο. Αυτά τα χαρακτηριστικά είναι ο ποσοτικός προγραμματισμός (καθορίζουν τον προσδοκώμενο ανώτατο αριθμό των κατοίκων της Αθήνας σε 40.000), ο λειτουργικός προγραμματισμός και η ορθολογιστική χρήση του χώρου, όπως φυσικά και η αναγκαστική ιστορική αναφορά. Η πολεοδομική αυτή σύλληψη είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τις έννοιες της νέας αστικής συνείδησης Έθνος, Νόμος, Κράτος και

⁵⁰ Είναι γαλλική λέξη και σημαίνει τη λεωφόρο. Δηλαδή το βουλεβάρτο είναι φαρδύς δρόμος με δεντροστοιχίες και ευρύχωρα πεζοδρόμια μέσα σε μεγάλες πόλεις, κατάλληλος για τη μεγάλη κυκλοφορία των αυτοκινήτων και των πεζών.

Κυβέρνηση, όπως αυτές αναδείχθηκαν στη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα.. Η νέα αυτή πόλη πρέπει να είναι αφενός μια ορθολογιστική Πόλη-Μηχανή, με απρόσκοπτη λειτουργία, με τον μύθο του απόλυτου ελέγχου και του απόλυτου προγραμματισμού, μια πόλη που λειτουργεί με αποτελεσματικότητα, και αφετέρου μια Πόλη-Κέντρο, Πρωτεύουσα του Κράτους, δηλαδή Κέντρο της Εξουσίας, αλλά και Συμβολικό Κέντρο της ακτινωτής διάταξης του έθνοκρατικού χώρου.⁵¹

Το διοικητικό κέντρο (Παλάτι και έξι υπουργεία), μαζί με το εμπορικό κέντρο, περιβάλλονται από τέσσερις μεγάλες λεωφόρους, "βουλεβάρτο", πλάτους 38μ., ενώ το μεγάλο αυτό τετράγωνο είναι διαμορφωμένο σύμφωνα με ένα σύστημα Ιπποδάμειο, συμμετρικό και ιεραρχικό, απόλυτα σαφές και καθαρό. Δεξιά και αριστερά του "τετραγώνου" αυτού βρίσκονται στρατώνες, που επικοινωνούν μέσω μεγάλων ευθύγραμμων δρόμων με το διοικητικό κέντρο ενώ πίσω του βρίσκεται μεγάλο πάρκο. Το σύνολο αυτό της εξουσίας, του εμπορίου και του στρατού, βρίσκεται ενοποιημένο στη μια πλευρά της πόλης, ξεχωριστά από το ζωντανό κομμάτι της, πολεοδομημένο πάνω στα χωράφια, με δρόμους παράλογα ευθείς και φαρδιούς, αν δεν υπάρχει μέσα τους η λογική του απόλυτου ελέγχου του χώρου. Δύο μεγάλες λεωφόροι, η Πειραιώς και η Σταδίου, που έχουν ως αφετηρία το παλάτι και, διασχίζουν όλη την πόλη, κατευθύνονται στον Πειραιά και στο μελλοντικό Στάδιο αντιστοίχως. Αφού πρώτα, στην ουσία, διαχωρίσουν την καινούργια από την παλιά πόλη. Οι ήδη χτισμένες περιοχές του Ψυρρή και της Πλάκας διατηρούνται περιτειχισμένες από τα "νέα τείχη", τις λεωφόρους, δηλαδή, Πειραιώς, Ευριπίδου και Σταδίου.

Ολόκληρη σειρά διευθετήσεων προσπαθεί να "διασαφηνίσει" τα στενά σοκάκια και να τα ευθυγραμμίσει, ενώ μεγάλοι ευθείς δρόμοι σχεδιάζονται να κατατέμνουν τον χτισμένο χώρο. Η περιοχή από την Ερμού και πάνω χαρακτηρίζεται αρχαιολογικός χώρος και προορισμένος για ανασκαφή. Η περιοχή της πλατείας Κουμουνδούρου γίνεται, κατά κάποιο τρόπο κέντρο της ελληνικής εξουσίας. Εκεί τοποθετείται το βουλευτήριο και η χωροφυλακή, η δε περιοχή του Κεραμεικού χαρακτηρίζεται αρχαιολογικός χώρος. Συμμετρικά, στην περιοχή της πλατείας Συντάγματος δημιουργείται ένα πολιτιστικό κέντρο, όπου βρίσκονται συγκεντρωμένες η Ακαδημία, η Βιβλιοθήκη και η Επισκοπή. Στο κέντρο αυτό συρρέουν ακτινωτά οι δρόμοι προς Λυκαβηττό, Μεσόγεια, Ολυμπείο, Φάληρο και Κεραμεικό (Ερμού).

Το σχέδιο των Κλεάνθη - Schaubert διατηρούσε έξι κύριες εισόδους στην Αθήνα (που περίπου ταυτιζόντουσαν με τις πόλεις των Αθηνών απ' τα αρχαία

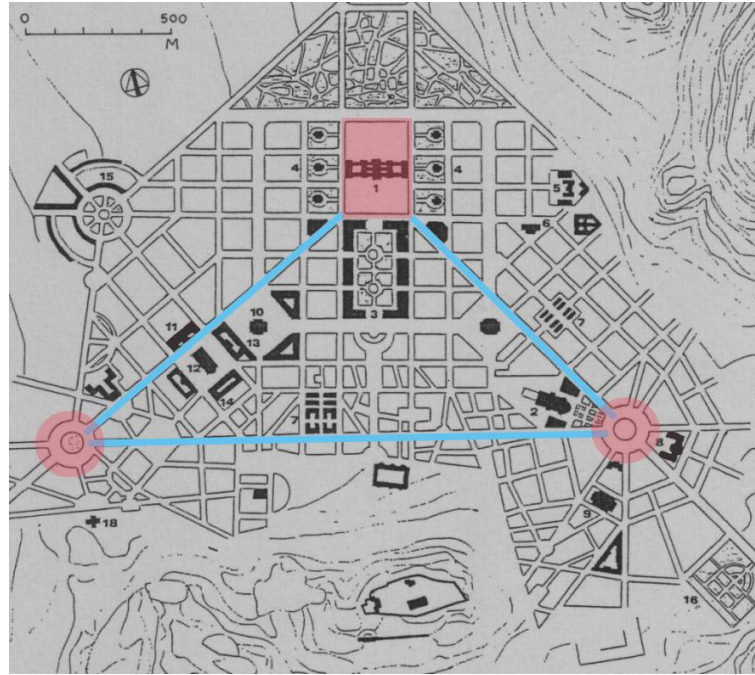
⁵¹ http://www.eie.gr/archaeologia/gr/chapter_more_9.aspx

χρόνια, ως τότε) δηλαδή: προς τον Πειραιά, την Ελευσίνα, την Ιερά Οδό, το Μενίδι, το Φάληρο (Συγγρού), τα Μεσόγεια και τα Σεπόλια.⁵²

Το σχέδιο, όπως προαναφέρθηκε, εγκρίθηκε τον Ιούλιο του 1833 και ως το τέλος του χρόνου είχε αρχίσει η εφαρμογή του. Μόλις όμως χαράχθηκαν οι γραμμές του επί του εδάφους, και έγιναν με υλικό τρόπο αντιληπτές οι εκτάσεις που θα

απαλλοτριώνονταν για την ανέγερση των δημοσίων

κτηρίων, τη διαμόρφωση των πάρκων και του οδικού δικτύου, καθώς και για τις αρχαιολογικές ανασκαφές, ξέσπασε κύμα διαμαρτυριών από μέρους των ιδιοκτητών, οι οποίοι αποτελούσαν και τους επιφανείς Αθηναίους πολίτες, ενώ εκτοξεύθηκαν και κατηγορίες για κερδοσκοπία. Τον Μάιο του 1834 ο Maurer επισκέφθηκε την πόλη για να μελετήσει επί τόπου την κατάσταση. Η κατακραυγή αυτή των ιδιοκτητών, οδήγησε την Αντιβασιλεία να διατάξει την αναστολή της εφαρμογής του σχεδίου στις 11 Ιουνίου 1834.⁵³

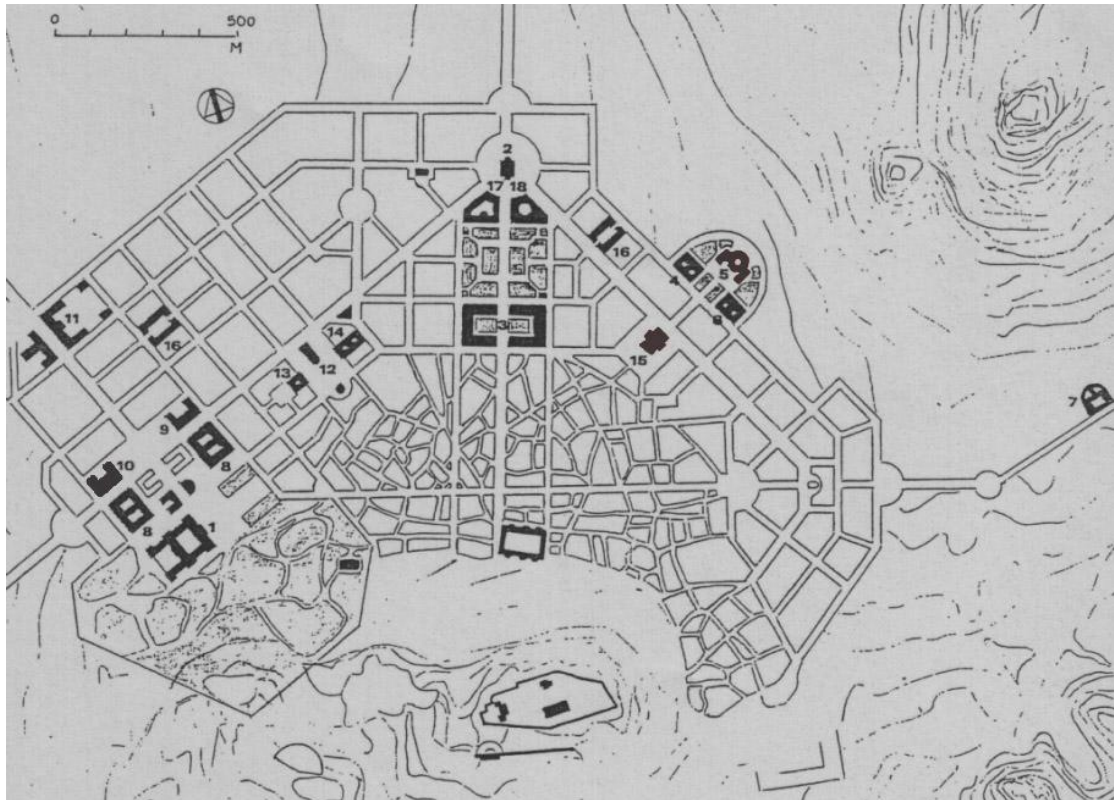

Εικόνα 33. Σχέδιο Κλεάνθη - Schaubert 1833. Χάραξη κεντρικής ιδέας.

⁵² <http://eranistis.net/wordpress/%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B5%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%AC%CE%BE%CE%B7-%CF%80%CF%8E%CF%82-%CE%B7-%CE%B1%CE%B8%CE%AE%CE%BD/>

⁵³ http://www.eie.gr/archaeologia/gr/chapter_more_9.aspx

5. ΣΧΕΔΙΟ ΠΟΛΗΣ KLENZE

Εικόνα 34. Σχέδιο Klenze 1834.

Λόγω του ξεσηκωμού των ιδιοκτητών, μετακλήθηκε ο διάσημος τότε Βαυαρός αρχιτέκτονας Leo von Klenze για να εξετάσει το όλο ζήτημα. Η επίσκεψη του Klenze διήρκεσε από τον Ιούλιο ως τον Σεπτέμβριο του 1834 και κατέληξε στην εκπόνηση ενός Νέου Σχεδίου, που αποτελούσε αναθεώρηση της πρότασης των Κλεάνθη - Schaubert. Κύρια χαρακτηριστικά του ήταν η μείωση της συνολικής έκτασης της πόλης, η μερική μείωση της έκτασης του χώρου των ανασκαφών, με όριο την οδό Αδριανού, ο περιορισμός του πλάτους των δρόμων και της επιφάνειας των πλατειών, καθώς και η κατάργηση των εντός της πόλης λεωφόρων, η περιστολή του φαινομένου της κατάτμησης της Παλαιάς Πόλης: αντί της χάραξης πλήθους νέων δρόμων, προτάθηκε η διευθέτηση των παλαιών προϋπαρχόντων δρόμων, με ελαφρές διαπλατύνσεις και ευθυγραμμίσεις τμηματικά και, τέλος, η μεταφορά των Ανακτόρων, και συνεπώς όλου του διοικητικού κέντρου βάρους της πόλης, από την πλατεία Ομονοίας στα υψώματα του Κεραμεικού.

Το Σχέδιο Klenze εγκρίθηκε στις 18 Σεπτεμβρίου του 1834, ενώ ταυτόχρονα οριζόταν ότι την 1η Δεκεμβρίου, δηλαδή σε λιγότερο από δύομισι μήνες, όπως προαναφέρθηκε, θα μεταφερόταν στην Αθήνα από το Ναύπλιο η έδρα του Κράτους. Το σχέδιο, λόγω πίεσης χρόνου, τέθηκε αμέσως σε εφαρμογή. Οι τροποποιήσεις του Klenze περιόρισαν τις δυσχέρειες, χωρίς όμως

και να τις εξαλείψουν. Η έναρξη των κατεδαφίσεων για τη διάνοιξη, καταρχήν, των νέων οδών Αιόλου, Ερμού και Αθηνάς, προσέκρουσε στις αντιδράσεις των κατοίκων, για μία ακόμη φορά, προς τους οποίους η Κυβέρνηση δεν είχε παραχωρήσει νέα οικοπέδα σε άλλη θέση, κατά τα συμφωνημένα. Οι εργασίες διακόπηκαν πολλές φορές, για να συνεχιστούν με αστυνομική συνδρομή, και υπό τις διαμαρτυρίες της ίδιας της Δημοτικής Αρχής.

Λόγω αδυναμίας της Κυβέρνησης να στηρίξει οικονομικά τις προβλεπόμενες απαλλοτριώσεις αποφασίστηκε, στις 11 Νοεμβρίου 1836, νέα μείωση του αρχαιολογικού χώρου, γνωστή ως τροποποίηση Hansen-Schaubert. Άλλες τροποποιήσεις μικρότερης κλίμακας ακολούθησαν σε όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα.

Παράλληλα, παρέμενε εκκρεμές το ζήτημα των Ανακτόρων. Εξετάστηκε προς στιγμήν και το ενδεχόμενο ανέγερσής τους πάνω στην ίδια την Ακρόπολη, βάσει σχεδίων του Schinkel, η ιδέα όμως κατακρίθηκε και από τον ίδιο τον Λουδοβίκο της Βαυαρίας. Τελικώς, μετακλήθηκε ο διαπρεπής βαναρός Friedrich von Gärtner, με αποκλειστικό αντικείμενο τα Ανάκτορα. Ο Gärtner κατέληξε στην επιλογή της περιοχής μεταξύ Λυκαβηττού και Ακροπόλεως, έξω από τη Μεσογαία Πύλη του τείχους, και συνέταξε τα σχετικά σχέδια για την ανέγερση των Ανακτόρων, εκεί όπου και τελικώς κτίστηκαν (σημερινή Βουλή), με ανάλογη διευθέτηση και του περιβάλλοντος χώρου.⁵⁴

Ο Gärtner μελέτησε τα Ανάκτορα όχι σε σχέση με την πόλη και ως κέντρο αναφοράς της όλης πολεοδομικής σύνθεσης, όπως έκαναν οι Σταμάτιος Κλεάνθης και Eduard Schaubert, αλλά αντίθετα ως αυτόνομο σύνολο στην περιφέρεια της πόλης και μάλιστα σε αντιπαράθεση με τον ιστό της. Στο σχέδιό του, το κτήριο των Ανακτόρων είναι όχι μόνο ασύνδετο με την πόλη, αλλά ούτε καν ενταγμένο στο τοπίο, αφού αγνοεί εντελώς την τοπογραφία, όπως φαίνεται από την επικάλυψη των αρχαίων οδών από τα Μεσόγεια και την Κηφισιά, που χάνονται στις ανατολικές παρυφές του Βασιλικού Κήπου, χωρίς πλέον να καταλήγουν στην πόλη. Η χάραξη αυτών των πανάρχαιων οδικών αρτηριών δεν ήταν καθόλου τυχαία, αλλά ακολουθούσε τη διαμόρφωση του εδάφους. Αντίθετα, και στα δύο γενικά πολεοδομικά σχέδια που προηγήθηκαν, προβλέπεται η σύνδεση της νέας πόλης με τις αρχαίες οδικές αρτηρίες. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι στην Αθήνα λόγω της μορφολογίας του εδάφους, δεν είναι δυνατό να υπάρξει η "μονοτονία" των κτηρίων, όπως σε άλλες Ευρωπαϊκές πόλεις.

Περιορισμένες ρυμοτομικές μεταρρυθμίσεις στην περιοχή των Ανακτόρων επήλθαν και το 1837, με το λεγόμενο σχέδιο Hoch. Ο υπολοχαγός Hoch, ανέλαβε να πραγματοποιήσει τη σύνδεση των Ανακτόρων με το Βουλευτάρτο του Κλεάνθη. Διαίρεσε το χώρο σε δύο πλατείες, τη μετέπειτα πλατεία

⁵⁴ http://www.eie.gr/archaeologia/gr/chapter_more_9.aspx

Συντάγματος προς τα κάτω (δυτικά) και την καθ'αυτό πλατεία των Ανακτόρων προς τα πάνω (ανατολικά). Κάμπτοντας σχεδόν συμμετρικά το Βουλευβάργο, δημιουργήθηκε η σημερινή λεωφόρος Αμαλίας.

Επίσης, σε συσχετισμό προς αυτήν και προς την οδό Φιλελλήνων, καθόρισε τη διαμόρφωση του χώρου για την οικοδόμηση της Αγγλικανικής εκκλησίας και, γενικά, τη ρυμοτομία ολόκληρης της γύρω περιοχής, μέχρι τις οδούς Κολοκοτρώνη και Βουλής.

Το σχέδιο του Hoch εγκρίθηκε με διάταγμα της 28.5(9.6).1837. Οι αντίστοιχες καμπές του Βουλευβάργου που έγιναν στο βόρειο άκρο του, με διαπλάτυνση των καθέτων προς τις οδούς Αιόλου και Σωκράτους παρόδων της πλατείας Όθωνος (σημερινή πλατεία Ομονοίας), οδήγησαν στη σημερινή απόληξη της οδού Πανεπιστημίου και, αντίστοιχα, στην απέναντι πλευρά, στην οδό Αγίου Κωνσταντίνου.

Σύμφωνα με το σχέδιο του Hoch, η πλατεία των Ανακτόρων θα έφθανε μέχρι τη γραμμή των οδών Σταδίου και Φιλελλήνων. Διαμορφώθηκε και φυτεύτηκε ως δημόσιος κήπος αμέσως, γιατί η έκτασή της κατέλαβε κατά το μεγαλύτερο μέρος μοναστηριακό κτήμα. Κατά το τέλος του 1837, ή κατά το επόμενο έτος, επειδή το μοναστηριακό οικόπεδο εκτεινόταν ακόμη δυτικότερα, με νέο διάταγμα ο χώρος της διευρύνθηκε στη σημερινή του έκταση, καταλαμβάνοντας και ορισμένα οικόπεδα ιδιωτών.⁵⁵ Το 1837 ιδρύθηκε το Πανεπιστήμιο που λειτουργούσε στο επιβλητικό σπίτι του αρχιτέκτονα Κλεάνθη στην Πλάκα. Τις επόμενες δεκαετίες κτίστηκε στην σημερινή οδό Πανεπιστημίου το λιτό, αλλά αυστηρά επιβλητικό κτήριο του Πανεπιστημίου που αργότερα συνοδεύτηκε και με τα επιβλητικά κτήρια της Εθνικής Βιβλιοθήκης και της Ακαδημίας, δημιουργώντας έτσι το πολιτιστικό κέντρο της εποχής.⁵⁶ Η γνωστή ως σήμερα τριλογία αποτελείται από μεγαλοπρεπή κτήρια, σε αντίθεση με τα διοικητικά κτήρια της πόλεως. Αυτό γίνεται από επιλογή των χρηματοδοτών των κτηρίων. Την τότε εποχή, τα πνευματικά κτήρια ήταν μεγαλύτερης βαρύτητας και τιμής για τους χρηματοδότες, με αποτέλεσμα να επενδύουν σε αυτά. Με το σχέδιο αυτό του Hoch ολοκληρώνεται και η πρώτη εποχή της διαμόρφωσης της Αθήνας.

Πρακτική συνέπεια των αλληπαλλήλων αυτών αλλαγών ήταν αφενός η διατήρηση μεγάλου τμήματος της Παλαιάς Πόλης, και ως εκ τούτου η καθυστέρηση της προβλεπόμενης επέκτασης της πρωτεύουσας προς τα νέα της όρια, και αφετέρου ο αναπροσανατολισμός της Πόλης προς το τελικό σημείο ανέγερσης των Ανακτόρων, με αξιοδότηση συνεπώς ανατολικά του άξονα της οδού Αθηνάς. Η αξιοδότηση αυτή εκφράζεται, για παράδειγμα, με την

---

⁵⁵ http://portal.tee.gr/portal/page/portal/PUBLICATIONS/SCIENTIFIC_PUBLICATIONS/2010/3o_tehos%202010/08_3792.pdf

⁵⁶ <http://www.greekhotel.com/sterea/attica/athens/history/otto-period-gr.htm>

δυσανάλογη ανάπτυξη της Σταδίου (και στη συνέχεια της Πανεπιστημίου) σε σχέση με την Πειραιώς, της πλατείας Κλαυθμώνος, σε σχέση με την πλατεία Κουμουνδούρου, κ.ο.κ.⁵⁷

Και στα δύο σχέδια (Κλεάνθη-Schaubert και Klenze) μπορούμε να παρατηρήσουμε τη θέληση πολεοδομικού ελέγχου στην ήδη κατοικημένη από Αθηναίους περιοχή (Ψυρρή, Πλάκα) και τη τοποθέτηση δίπλα της, της Χωροφυλακής, που οι Βαυαροί είχαν φροντίσει να οργανώσουν καλύτερα από οτιδήποτε άλλο στην Ελλάδα. Και στα δύο σχέδια η εξουσία βρίσκεται συγκεντρωμένη σε μια ενότητα, έξω από την παλιά πόλη και μάλιστα με τους στρατώνες δίπλα της. Στη λύση του Klenze η εξουσία έχει επιπλέον στη διάθεση της την οδό Πειραιώς, άμεσο δρόμο διαφυγής σε τυχόν φασαρίες.

Έπειτα από επίμονες προσπάθειες του Κλεάνθη εγκρίνεται η διαπλάτυνση της Πανεπιστημίου και της Ερμού, η δημιουργία της Πατησίων και η επέκταση της Αιόλου καθώς και η επέκταση του αρχαιολογικού χώρου, που ο Klenze είχε ελαττώσει, μέχρι την Ερμού, από το Μοναστηράκι και πέρα.⁵⁸ Η εξέλιξη αυτή της Αθήνας, συνδυάζεται με το ζήτημα του ρυθμού αύξησης του πληθυσμού της. Είναι αυτονόητο ότι η εγκαθίδρυση της πρωτεύουσας προκάλεσε μεγάλη συρροή νέων κατοίκων. Από 12.000 περίπου στα 1834, ο αριθμός τους διπλασιάστηκε μέσα στην επόμενη δεκαετία.

Εντούτοις, η πρόβλεψη των Κλεάνθη-Schaubert για 40.000 κατοίκους δεν πραγματοποιήθηκε πριν από τη δεκαετία του 1860, και το ορόσημο των 100.000 δεν ξεπεράστηκε πριν από τα τέλη της δεκαετίας του 1880. Δεν θα επεκταθούμε στα αίτια αυτού του ρυθμού ανάπτυξης, που πάντως έχει να κάνει με την ίδια τη λειτουργία της Πόλης, ως Διοικητικού κατά κύριο λόγο Κέντρου, και όχι ως Βιομηχανικού, στο βαθμό άλλωστε που μια άλλη πόλη είχε αναλάβει, δίπλα στην Αθήνα, αυτό τον ρόλο: ο Πειραιάς.⁵⁹

Εικόνα 35. Σχέδιο Klenze 1834. Διατήρηση κεντρικής ιδέας Κλεάνθη - Schaubert.

⁵⁷ http://www.eie.gr/archaeologia/gr/chapter_more_9.aspx

⁵⁸ <http://eranistis.net/wordpress/?p=22471>

⁵⁹ http://www.eie.gr/archaeologia/gr/chapter_more_9.aspx

6. ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ- ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

6.1. ΕΠΙ ΟΘΩΝΑ

Μια ιδιαιτερότητα της Αθήνας, που διαφοροποιεί σημαντικά το πλαίσιο της οικιστικής της εξέλιξης και, κατά συνέπεια, τις συνθήκες κάτω από τις οποίες πραγματοποιήθηκε η οικοδόμηση των δημοσίων της κτηρίων από όλες τις άλλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, είναι η ύπαρξη των κλασικών αρχαιοτήτων, οι οποίες περιλαμβάνουν μνημεία ύψιστης καλλιτεχνικής αξίας, αξίας που διαφοροποιεί την Αθήνα ακόμη και από τη Ρώμη. Η βασική διαφορά, όμως, μεταξύ των δύο πόλεων έγκειται στην κατά γενική ομολογία ποιοτική υπεροχή των αθηναϊκών αρχαιοτήτων, οι οποίες αντιπροσωπεύουν τα έργα της κορυφαίας στιγμής του αρχαίου πολιτισμού, ενώ οι ρωμαϊκές αποτελούν έργα μίας εποχής που είχε ξεφύγει κατά πολύ από το κλασικό μέτρο και είχε περιοριστεί στην αντιγραφή των κλασικών αριστουργημάτων σε διογκωμένη κλίμακα και με υπερβολικό φόρτο διακόσμησης. Αυτή η διαφορά είχε γίνει πια αντιληπτή στην εποχή που μας ενδιαφέρει. Η συνειδητοποίηση της ιστορικότητας και της αξίας των αρχαιοτήτων στην Αθήνα οδήγησε αναγκαστικά και στην πεποίθηση ότι η οποιαδήποτε οικοδομική δραστηριότητα στη νεώτερη Αθήνα δεν μπορούσε παρά να λάβει σοβαρά υπ' όψιν την ύπαρξη, τη θέση, την κλίμακα και την κατάσταση αυτών των αρχαιοτήτων. Όπως ήταν επόμενο, βέβαια, το κέντρο βάρους του ενδιαφέροντος έπεσε στην Ακρόπολη, λόγω της ποιοτικής υπεροχής των μνημείων της, αλλά και επειδή ένα μεγάλο μέρος των σήμερα γνωστών αρχαιολογικών χώρων (όπως το μεγαλύτερο μέρος της αρχαίας αγοράς ή το νεκροταφείο του Κεραμεικού) δεν είχε ακόμη ανασκαφεί και δεν ήταν ακόμη γνωστή ούτε η ακριβής τοποθεσία τους.

Η επιρροή των αρχαιοτήτων στη μορφή της πόλης φαίνεται σε όλα τα σχέδια που αφορούν την Αθήνα. Στο σχέδιο Κλεάνθη-Schaubert έχουμε τη χάραξη της νέας πόλης με πλήρη σεβασμό των αρχαιοτήτων, αφού οι δύο αρχιτέκτονες φθάνουν στο σημείο να θυσιάσουν το μεγαλύτερο μέρος του οικισμού της Τουρκοκρατίας προς όφελος της περιοχής των ανασκαφών. Όσο για το οδικό δίκτυο, αυτό είναι φανερό ότι χαράσσεται με βάση τις αρχαιότητες και τις αρχαίες τοποθεσίες. Έτσι, η διχοτόμος του οδικού τριγώνου συνδέει τα Ανάκτορα με την Ακρόπολη και την αρχαία αγορά, η οδός Σταδίου τα συνδέει με το αρχαίο στάδιο και η οδός Πειραιώς με το αρχαίο επίνειο της Αθήνας. Είναι μάλιστα αξιοπρόσεκτο το γεγονός ότι, παρά την επίδραση του μπαρόκ στο σχέδιό τους, εκτός από τα Ανάκτορα, κανένα άλλο δημόσιο κτήριο δεν βρίσκεται στις οπτικές φυγές της πολεοδομικής χάραξης. Εδώ είναι τα αρχαία μνημεία που γίνονται "αξιοθέατο", παίζοντας το ρόλο που στην Ευρώπη, αλλά και αλλού, έχουν τα δημόσια κτήρια, τα οποία αποστασιοποιούνται εντελώς από τα αρχαία μνημεία, αν και τα υπερβαίνουν σημαντικά σε κλίμακα. Εξάλλου, από το σχέδιο των δύο αρχιτεκτόνων απουσιάζουν εντελώς οι μνημειώδεις

κατασκευές τύπου θριαμβικών τόξων, στοών και γενικά μνημείων, γεγονός που επιβεβαιώνει το σεβασμό προς τις αρχαιότητες.

Στο σχέδιο Klenze, φαίνεται ότι οι αρχαιότητες έχουν ληφθεί ακόμη περισσότερο υπ' όψιν, μειώνοντας όλα τα μεγέθη της πόλης με τέτοιο τρόπο, ώστε να υπερισχύουν παντού τα αρχαία μνημεία. Ο φανερότερος συσχετισμός του σχεδίου Klenze με τις αρχαιότητες είναι η τοποθέτηση των Ανακτόρων στον Άγιο Αθανάσιο, στην περιοχή του Κεραμεικού, σε έναν από τους ιερότερους αρχαιολογικούς χώρους ολόκληρης της Ελλάδας, σε άμεση οπτική σχέση με την Ακρόπολη, την Πνύκα και τον Άρειο Πάγο και με το θησείο να περικλείεται από το Βασιλικό Κήπο. Είναι φανερό ότι ο Klenze ήθελε να τοποθετήσει τα Ανάκτορα και τα Υπουργεία σε έναν τόπο που ήταν γνωστός ακριβώς λόγω της αρχαιολογικής του αξίας. Η χωροθέτηση των Ανακτόρων στο σχέδιο Klenze μπορεί να αποδοθεί στην επιθυμία να αποτελέσουν αυτά ένα συνδετικό κρίκο ανάμεσα στην αρχαία και τη νέα πόλη, που υποτίθεται ότι θα εξέφραζε τα ιδανικά της κλασικής αρχιτεκτονικής.

Παρ' όλα αυτά, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, αυτό που απουσιάζει εντελώς από το σχέδιο Klenze είναι η άρθρωση του πολεοδομικού σχεδίου με τις αρχαιότητες, έστω σε σχέση με όσες ήταν ορατές τότε. Όμως, όχι μόνο αυτά απουσιάζουν, αλλά τα σημαντικά μνημεία της ανατολικής πλευράς της πόλης, το Ολυμπειό και το Στάδιο δεν συνδέονται κατά κανένα τρόπο με τη νέα πόλη.

Η τάση που επικράτησε τελικά ήταν η αποφυγή της οικοδόμησης των δημοσίων κτηρίων σε άμεση γειτνίαση με τις αρχαιότητες, μεταξύ άλλων και για το λόγο ότι αυτό θα μπορούσε να παρεμποδίσει τη διενέργεια των ανασκαφών, ιδιαίτερα στο χώρο της αρχαίας αγοράς.

Τελικά, θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι ο ιδεολογικός - συμβολικός παράγοντας ήταν ο πιο ισχυρός στη διαδικασία της χωροθέτησης των δημοσίων κτηρίων, αφού φαίνεται να είναι, ίσως, ο μόνος που υπερπήδησε τις αντικειμενικές δυσκολίες για την υλοποίηση των σχεδίων. Αυτό φαίνεται να ισχύει τουλάχιστον για την Αθηναϊκή Τριλογία. Πράγματι, τα κτήρια αυτά φαίνεται ότι είναι τα μόνα που κτίστηκαν στη θέση όπου προέβλεπαν όλα τα σχέδια για την πρωτεύουσα και υποστήριζαν και τα σχετικά κείμενα -μάλιστα, για την εξασφάλιση της ολοκλήρωσης του συνόλου, επιβλήθηκαν ειδικοί όροι δομήσεως γύρω του, ώστε να διαφυλαχθεί ο περιβάλλον χώρος, θέση καθόλου τυχαία, αφού στην περιοχή εκείνη βρισκόταν το αρχαίο Λύκειο, σχετικά κοντά στο Στάδιο και την όχθη του Ιλισού, άμεση αναφορά στην ιστορική συνέχεια μεταξύ του αρχαίου και νέου ελληνικού πολιτισμού. Επίσης, ο Klenze, θέτοντας όρια σε ενδεχόμενες αλλαγές στο σχέδιό του, γράφει πως δεν θα συνίστατο η αλλαγή της χωροθέτησης των πνευματικών ιδρυμάτων στο ανατολικό τμήμα της πόλης.

Κατά τρόπο ανάλογο με τις αρχαιότητες, σε καμία ίσως, άλλη πόλη του κόσμου δεν ελήφθη τόσο σοβαρά το ζήτημα της θέας και του προσανατολισμού, όσο στην Αθήνα. Πράγματι, τουλάχιστον για τους κλασικιστές του 19^{ου} αιώνα η Αθήνα ήταν η πιο ευνοημένη πόλη από αυτή την άποψη, αφού διέθετε ένα φυσικό περιβάλλον όχι μόνο σπάνιας ομορφιάς αλλά και φορτισμένο με ανεπανάληπτες ιστορικές μνήμες, που όμοιές τους δεν υπήρχαν σε καμία άλλη πόλη, τουλάχιστον του δυτικού κόσμου.

Η μεγάλη ποικιλία του αθηναϊκού περιβάλλοντος, με την ατελείωτη σειρά μικρών και μεγάλων λόφων, έκανε το τοπίο εξαιρετικά ευαίσθητο σε οποιαδήποτε ανθρώπινη επέμβαση. Όπως είχε διαπιστωθεί από νωρίς, οι λόφοι λειτουργούσαν ως βάρθρα ή πλαίσια για τα μνημεία. Το μικρό μέγεθος θα τα έκανε να χαθούν, ενώ το μεγάλο μέγεθος θα είχε ως συνέπεια τη σύνθλιψη των στοιχείων του τοπίου. Αυτό το χαρακτηριστικό φυσικό ανάγλυφο της Αθήνας, ήταν και ο λόγος της διατήρησης της ανθρώπινης κλίμακας, των κτηρίων.

Μετά από τη διαπίστωση αυτής της μοναδικότητας του αθηναϊκού τοπίου, ήταν αναμενόμενο οι δημιουργοί της νέας πόλης της Αθήνας να θελήσουν να αξιοποιήσουν αυτό το μοναδικό φυσικό περιβάλλον και να εξαρτήσουν τη θέση των αρχιτεκτονημάτων της πρωτεύουσας από αυτό. Πολύ περισσότερο, μάλιστα, αφού η Αθήνα υστερούσε σαφώς σε πολλά άλλα ζητήματα από τις άλλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες.

6.2. ΕΠΙ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Αυτή την περίοδο αρχίζουν να εγκαταλείπονται οι προσπάθειες για τη χωροθέτηση των δημοσίων κτηρίων σε άμεση σχέση με τους αρχαιολογικούς τόπους, με εξαίρεση το Αρχαιολογικό Μουσείο.

Για τις αρχαιότητες ως πλαίσιο του δομημένου περιβάλλοντος, δεν έχουμε δείγματα του ίδιου ενδιαφέροντος για προσανατολισμό των δημοσίων κτηρίων προς τους αρχαιολογικούς χώρους και τις ιστορικές τοποθεσίες. Στην περίπτωση των Ανακτόρων, το ενδιαφέρον εστιάζεται στη φυσική ωραιότητα του τοπίου. Το ενδιαφέρον για τις αρχαιότητες είναι τώρα επιστημονικό. Η εποχή που οι αρχαιότητες αποτελούσαν απλώς το ρομαντικό διακοσμητικό πλαίσιο της σύγχρονης πόλης έχει παρέλθει ανεπιστρεπτή.⁶⁰

---

⁶⁰ <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/12491#page/1/mode/2up>

7. ΤΕΛΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΠΟΛΗΣ

Μόλις εκδιώχθηκε ο Όθωνας άρχισαν να στενεύουν δρόμους. Οι πρασιές της λεωφόρου Κηφισιάς από 30 μέτρα έγιναν 15. Με διάταγμα μεγάλωσαν τα οικοπέδα της πλατείας Ομονοίας σε βάρος της πλατείας. Με άλλα διατάγματα στένεψαν την οδό Γεωργίου Σταύρου από 20 μέτρα σε 12. Στένεψαν δρομάκια της παλιάς πόλης, τη Βορέου, Θεάτρου και Παλλάδος. Τα Αναφιώτικα κτίστηκαν ακριβώς εκείνη την εποχή, στη Μεσοβασιλεία.

Αλλοιωμένο, νοθευμένο, συμβιβασμένο το σχέδιο των Κλεάνθη-Schaubert και μετέπειτα Klenze υπήρξε το μόνο που πρόλαβε να γίνει πριν την πόλη. Οι επεκτάσεις πέρα από τα όρια του γίνονταν με βάση τα σχέδια που υπέβαλαν οι κτηματίες μαζί με τους αγοραστές τους. Στενοί και πολλοί δρόμοι, καθόλου πλατείες, καμία πρόβλεψη για ένταξη στις υπάρχουσες δομές. Έτσι σχηματίστηκε η τεράστια αυτή πόλη, και όταν τα παλιά της σπίτια έδωσαν τη θέση τους στις πολυκατοικίες, η κατάσταση έγινε ασφυκτική.⁶¹

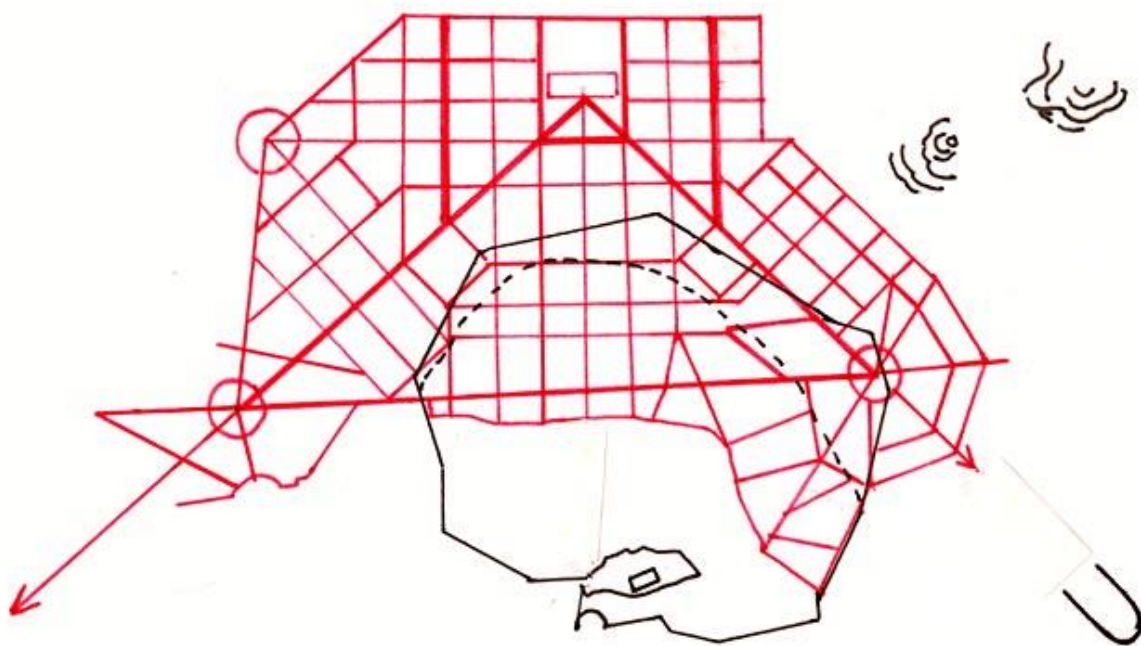
Μέσα από την περίπτωση της Αθήνας διαφαίνεται ξεκάθαρα πως η αρχιτεκτονική, όπως άλλωστε και η αρχαιολογία, δεν αναπτύσσονται ποτέ ως αυτόνομα, αμιγώς επιστημονικά πεδία. Ο λόγος και οι πρακτικές των αρχιτεκτόνων-πολεοδόμων, όπως άλλωστε και των αρχαιολόγων, συνδέονται στενά με την πολιτική και οικονομική εξουσία. Η κρίσιμη σχέση άλλωστε ανάμεσα σε μορφή και περιεχόμενο καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από ιδεολογικούς μηχανισμούς. Η περίπτωση της Αθήνας λοιπόν, αναδεικνύεται σε πρόσφορο πεδίο διερεύνησης της σχέσης της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας με τη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας και συνείδησης. Ακολουθώντας τα λεγόμενα του Φιλιππίδη "...δε μας ενδιαφέρει τόσο το ποια είναι αυτή η αρχιτεκτονική όσο το γιατί είναι αυτή που είναι τι συνέβαλε στην ιδιαίτερή της έκφραση, μέσα από ποιες διαδικασίες διαμορφώθηκε και ποιες σχέσεις έχει με τον κοινωνικό της περίγυρο".⁶²

Η Αθήνα δυστυχώς δεν μπόρεσε να αποκτήσει περισσότερα σχέδια, πέρα από το βασικό της τρίγωνο. Στα όρια του τα μεγάλα κτήματα ρυμοτομήθηκαν με τον στενότερο και πυκνότερο δυνατό τρόπο από τους ίδιους τους κτηματίες. Μικρά οικοπέδα, για να πουληθούν εύκολα, στενοί δρόμοι αλλά πυκνοί, για να έχει να τους φροντίζει το κράτος, στενά πεζοδρόμια, για να μη χαθούν εκτάσεις, καθόλου πλατείες ούτε και τίποτε που να μοιάζει με δημόσιο χώρο. Με βάση τα σχέδια αυτά πουλούσαν τα οικοπέδα, στη συνέχεια με την πολιτική πίεση των πολλών ιδιοκτητών το σχέδιο εγκρινόταν και κάπως έτσι επεκτάθηκε η Αθήνα.⁶³

⁶¹ <http://pezotis.blogspot.gr/2010/06/h.html>

⁶² <http://kompreser.espivblogs.net/2011/09/09/neoklasiki-poleodomia-mixanismos/>

⁶³ <http://www.greekarchitects.gr/gr/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CF%84%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CF%82-%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%B5%CF%82/%CE%B7->

Εικόνα 36. Περιγραφική απεικόνιση κεντρικής ιδέας πολεοδομικού σχεδίου Αθήνας.

Η ανοικοδόμηση των περισσότερων νεοελληνικών πόλεων βασίστηκε στο εξής τριμερές σχήμα: αρχικά η κυβέρνηση αναλάμβανε τη γενική οργάνωση, το σχεδιασμό του αστικού χώρου, στη συνέχεια οι νεοσύστατες τοπικές αρχές αναλάμβαναν την εφαρμογή του σχεδίου απαλλοτριώνοντας τις απαραίτητες εκτάσεις και κατασκευάζοντας τα δημόσια κτήρια και τις απαραίτητες υποδομές και τέλος, η ιδιωτική πρωτοβουλία ήταν αυτή που στην πραγματικότητα έδινε υλική υπόσταση στα σχέδια. Απ' τη μία, οι απλοί πολίτες με την κατασκευή των ιδιωτικών κατοικιών και από την άλλη η μεγαλοαστική τάξη και κατά κύριο λόγο οι πλούσιοι ομογενείς των παροικιών, με τις δωρεές κοινωφελών ιδρυμάτων. Τα μνημειακά κτήρια των περισσότερων πόλεων οφείλονται σε δωρεές των "μεγάλων εθνικών ευεργετών". Οι πλούσιοι ομογενείς των παροικιών εμπνεόμενοι από κάποιον ρομαντισμό για την πατρίδα τους αλλά και από οικονομικά κίνητρα (την αποφυγή φορολογίας), ενίσχυαν και επιδοτούσαν την ανοικοδόμηση και την κατασκευή κτηρίων παιδείας και πολιτισμού καθ' όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα.

Ο νέος πολεοδομικός σχεδιασμός απαιτούσε ιστορική αναφορά, γεωμετρικότητα, ποσοτικό και λειτουργικό προγραμματισμό, ορθολογιστική χρήση του χώρου, άρτια κατασκευαστική τεχνική, μα πάνω απ' όλα κεντρική διαχείριση. Η εφαρμογή των νέων σχεδίων λοιπόν, σε ένα περιβάλλον με μακρά

%CE%B1%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1-
 %CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-
 %CE%B3%CE%B5%CF%81%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-
 %CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%AC-%CF%8C%CF%87%CE%B9-
 %CE%B1%CF%81%CE%BA%CE%B5%CF%84%CE%AC-id4372

παράδοση στην τοπική αυτονομία, στην αρχή τουλάχιστον δε μπορούσε παρά να γίνει με όρους κανονιστικούς, μέσω δηλαδή ενός ισχυρού θεσμικού πλαισίου. Οι επίσημοι διαχειριστές του χώρου καθόρισαν πλήρως το πλαίσιο ανοικοδόμησης των νέων πόλεων με βασικό στόχο τη δημιουργία ενός ομοιογενούς αστικού χώρου (κατά τα δυτικά πρότυπα) και την προώθηση μιας κοινής εθνικής συνείδησης. Η κυβέρνηση και οι κατά τόπους αντιπρόσωποί της, ορίζοντας κανονισμούς και θεσπίζοντας περιορισμούς, απέκτησαν το δικαίωμα να ελέγχουν τόσο το δημόσιο όσο και τον ιδιωτικό χώρο.⁶⁴

VII. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

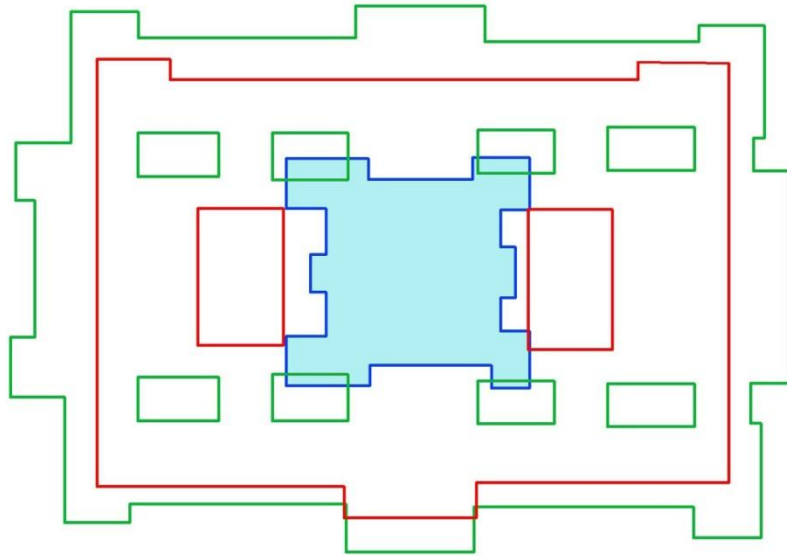
1. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΑΝΑ ΧΡΗΣΗ

1.1. ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ

Η παλαιά βουλή των Αθηνών βρίσκεται επί της οδού Σταδίου, κτήριο του αρχιτέκτονα Francois Boulanger το 1875 και διαστάσεων περίπου 48 x 50 μέτρα. Σήμερα στεγάζεται στα τότε ανάκτορα. Στη Βιέννη το κοινοβούλιο ανεγέρθη στο διάστημα 1874-1884, είναι έργο του Theophil Hansen και διαστάσεων περίπου 160 x 100 μέτρα. Τέλος, στο Βερολίνο έργο του Paul Wallat η ανέγερση του οποίου διήρκεσε 10 χρόνια από το 1884 ως το 1894 και διαστάσεων περίπου 130 x 90 μέτρα. Όπως είναι διακριτό και από τις φωτογραφίες, το κοινοβούλιο της Αθήνας όπου οι διαστάσεις του δεν προσεγγίζουν εκείνες του κοινοβουλίου της Βιέννης αλλά ούτε και εκείνες του Βερολίνου. (βλ. εικόνα 39) Οι λόγοι ήταν καθαρά οικονομικοί. Αυτό γίνεται πιο ξεκάθαρο αν παρατηρήσει κανείς τον αστικό ιστό γύρω από κοινοβούλιο των Αθηνών. Παρατηρείται πυκνή δόμηση και στενό οδικό δίκτυο.

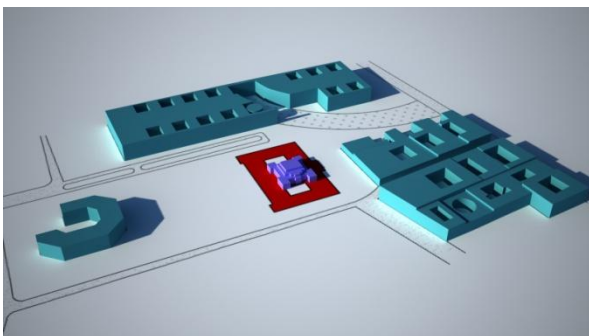
---

⁶⁴ <http://kompreser.espivblogs.net/2011/09/09/neoklasiki-poleodomia-mixanismos/>

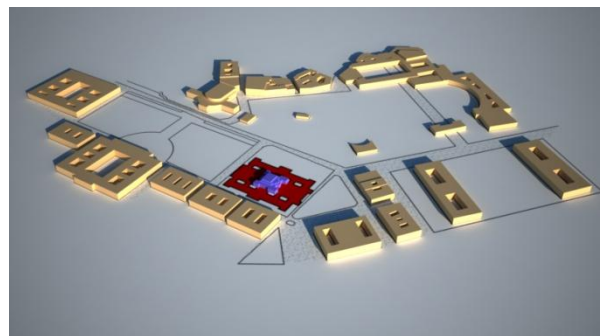

Εικόνα 39. Μπλε: Κοινοβούλιο Αθήνας. | Κόκκινο: Κοινοβούλιο Βερολίνου. | Πράσινο: Κοινοβούλιο Βιέννης.

Τα οικονομικά προβλήματα, λοιπόν, είχαν αντίκτυπο και στο περιβάλλοντα χώρο του κτηρίου. Αυτό, δε συνέβαινε και στις πρότυπες πόλεις της Αθήνας. Τοποθετώντας κανείς το κοινοβούλιο της Αθήνας στη θέση του κοινοβουλίου της Βιέννης, μπορεί να αντιληφθεί πως το κτήριο φαίνεται να χάνεται μέσα στις τεράστιες πλατείες και τους δρόμους που το περιβάλλουν. Το ίδιο αποτέλεσμα μας δίνει και η θέση του στο αντίστοιχο κοινοβούλιο του Βερολίνου. Ο περιβάλλοντας χώρος του κοινοβουλίου της Αθήνας μπορεί να παρομοιαστεί με μία μικρή πλατεία, η οποία φαίνεται απλώς να "γεμίζει", τον ανεκμετάλλετο χώρο του οικοπέδου παρά ως κομμάτι του κοινοβουλίου. Αντίθετα, τόσο ο περιβάλλοντας χώρος του κοινοβουλίου της Βιέννης, όσο και του Βερολίνου αποτελούνται από πάρκα, φαρδύς δρόμους και μεγάλες εκτάσεις πρασίνου, κάτι που λείπει από αυτόν του Αθηναϊκού κοινοβουλίου.

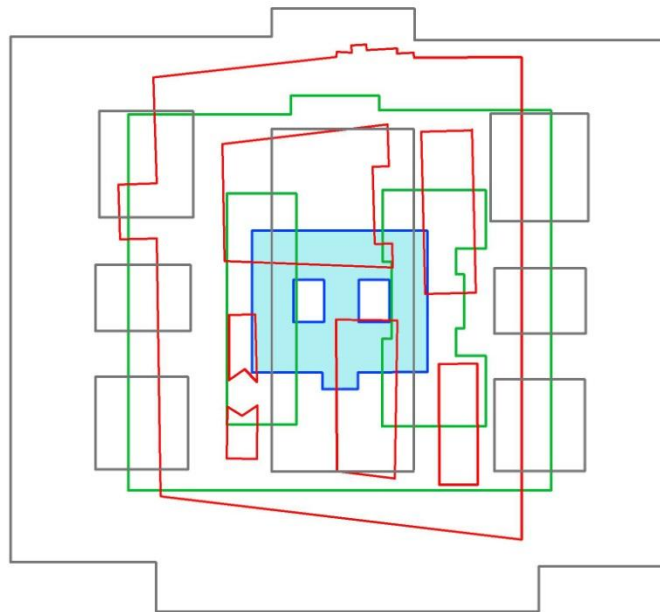
Εικόνα 38. Αντικατάσταση Κοινοβουλίου Βερολίνου με αυτό της Αθήνας.

Εικόνα 37. Αντικατάσταση Κοινοβουλίου Βιέννης με αυτό της Αθήνας.

1.2. ΔΗΜΑΡΧΕΙΟ

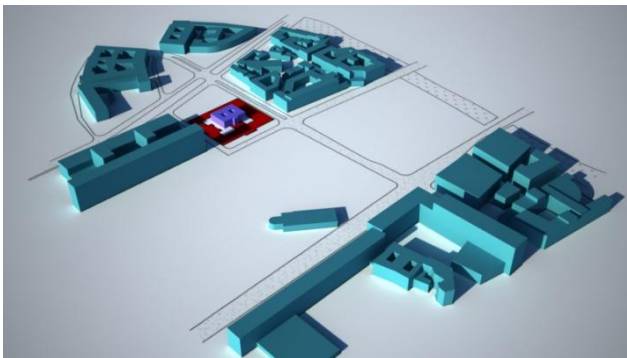
Το δημαρχείο της Αθήνας απέναντι από τη σημερινή πλατεία Κοτζιά επί της οδού Αθηνάς είναι έργο του Παναγιώτη Κάλκου που ολοκληρώθηκε το 1874 με διαστάσεις 33 x 41 μέτρα. Ακολουθεί το δημαρχείο της Βιέννης, έργο του Friedrich von Schmidt. Η ανέγερσή του διήρκεσε 11 χρόνια, από το 1872 ως το 1883 και γενικών διαστάσεων 133 x 155 μέτρα. Έπειτα το δημαρχείο του Μονάχου, έργο του αρχιτέκτονα Georg von Hauberrisser στο διάστημα 1867-1874 και διαστάσεων περίπου 86 x 113 μέτρα. Τέλος, το δημαρχείο του Βερολίνου ή αλλιώς το κόκκινο δημαρχείο, κτίστηκε από τον αρχιτέκτονα Hermann Friedrich Waesemann διαστάσεων περίπου 88 x 100 μέτρα και ανεγέρθηκε στο διάστημα 1861-1869.

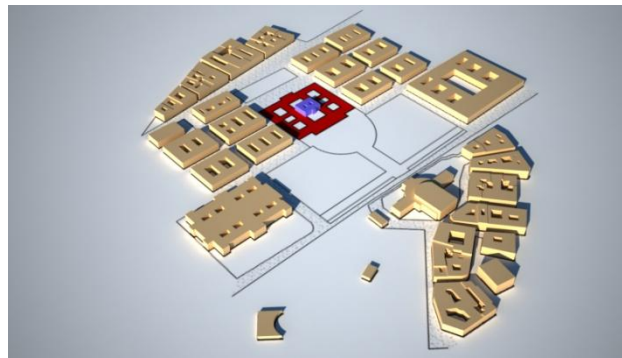
Εικόνα 40. Μπλε: Δημαρχείο Αθήνας. | Γκρι: Δημαρχείο Βιέννης. | Κόκκινο: Δημαρχείο Μονάχου. | Πράσινο: Δημαρχείο Βερολίνου.

Το δημαρχείο της Αθήνας, σε σύγκριση με αυτά των Ευρωπαϊκών πόλεων που μελετούνται, δεν έχει πολύ διαφορετικά αποτελέσματα από την αντίστοιχη σύγκριση των κοινοβουλίων. Το δημαρχείο της Αθήνας, δεν ακολουθεί ούτε αυτό, τα Ευρωπαϊκά πρότυπά του, δηλαδή το δημαρχείο του Βερολίνου, της Βιέννης, και εκείνο του Μονάχου. (βλ. εικόνα 40) Τα δημαρχεία των άλλων πόλεων κείτονται μπροστά σε τεράστιες πλατείες και φαρδιούς δρόμους. Αντιθέτως, το δημαρχείο της Αθήνας ως περιβάλλοντα χώρο έχει μόνο τη πλατεία Κοτζιά (πρώην Λουδοβίκου), η οποία είναι αισθητά μικρότερη από της Ευρωπαϊκές αντίστοιχες πλατείες, και με σχεδόν μηδενική ύπαρξη πρασίνου.

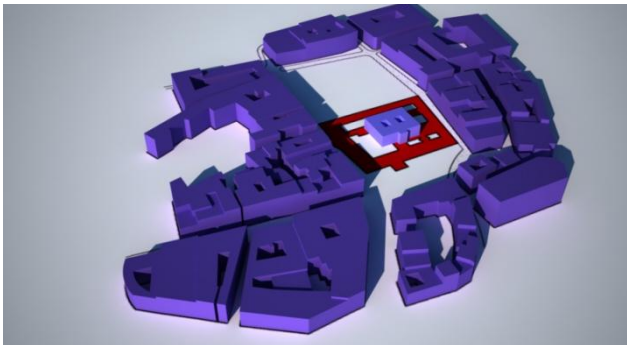

Εικόνα 42. Αντικατάσταση Δημαρχείου Βερολίνου με αυτό της Αθήνας.

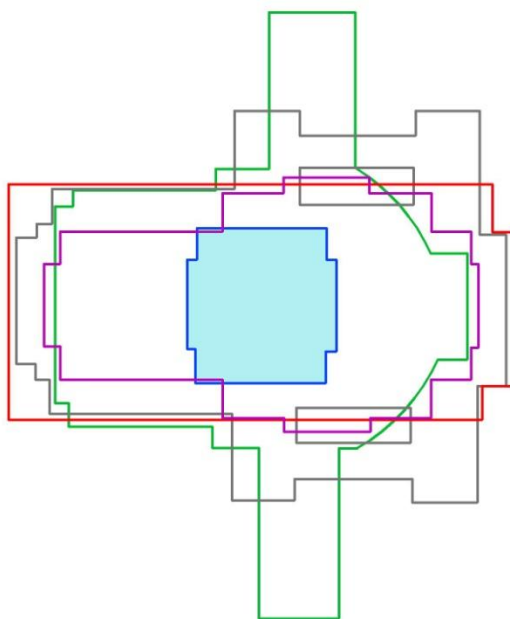

Εικόνα 41. Αντικατάσταση Δημαρχείου Βιέννης με αυτό της Αθήνας.

Εικόνα 43. Αντικατάσταση Δημαρχείου Μονάχου με αυτό της Αθήνας.

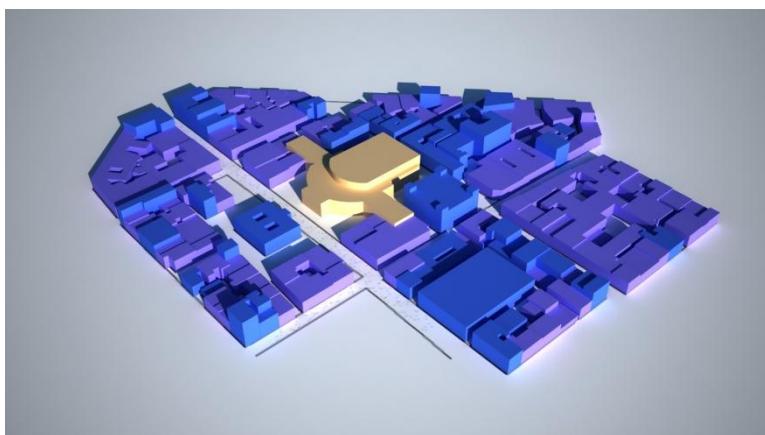
1.3. ΟΠΕΡΑ- ΘΕΑΤΡΟ

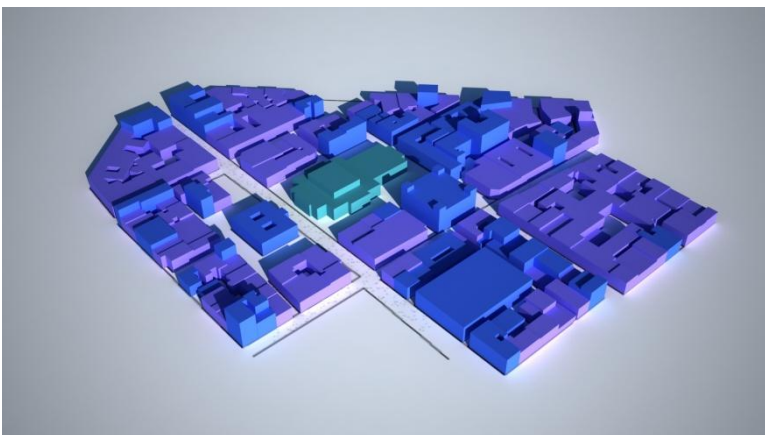
Εικόνα 44. Μπλε: Δημοτικό Θέατρο Αθήνας | Πράσινο: Θέατρο Βιέννης | Μοβ: Όπερα Βερολίνου | Κόκκινο: Όπερα Μονάχου.

Στην Αθήνα το δημοτικό θέατρο, έργο του Ziller το 1888 (όπου αρχικά είχε εκπονηθεί μελέτη από το γάλλο αρχιτέκτονα Boulangier) διαστάσεων περίπου 35 x 37 μέτρα, βρισκόταν στο μέσο της πλατείας Λουδοβίκου, τη σημερινή πλατεία Κοτζιά. Το κτήριο υπέστη σοβαρές ζημιές μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, εξαιτίας της φιλοξενίας προσφύγων σε αυτό. Έτσι λόγω του ασύμφορου κόστους της ανακαίνισής του στις 16 Μαΐου του 1939 αποφασίζεται η οριστική κατεδάφισή του. Συνεχίζουμε με τη Βιέννη η οποία διαθέτει και όπερα και θέατρο. Η όπερα είναι έργο των August Sicard von Sicardsburg και του Eduard von der Null και ολοκληρώθηκε το 1869 με διαστάσεις περίπου 80 x 115 μέτρα. Ενώ το θέατρο είναι έργο των Karl von Chazenaouer και του Gottfried Semper το 1888 και διαστάσεων περίπου 97 x 65 ο κορμός και 37 x 20 μέτρα ο καθένας από τους πλαϊνούς κάθετους όγκους. Ακολουθεί η όπερα του Μονάχου έργο του αρχιτέκτονα Karl von Fischer. Το κτήριο ολοκληρώθηκε το 1818 και έχει διαστάσεις περίπου 118 x 55 μέτρα. Τέλος η όπερα στο Βερολίνο ήταν η πρώτη όπερα της Γερμανίας και η μεγαλύτερη της Ευρώπης. Κτίστηκε από τον αρχιτέκτονα Georg von Wenceslaus Knobelsdorff και ανέγερσή της διήρκησε μόλις 2 χρόνια. Από το 1741 ως το 1743. Το κτήριο είναι διαστάσεων περίπου 102 x 55 μέτρα.

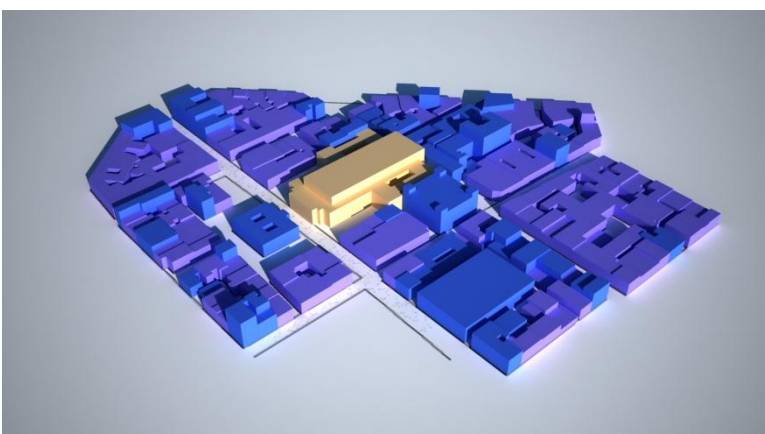
Το δημοτικό θέατρο της Αθήνας, που όπως έχει αναφερθεί έχει κατεδαφιστεί, διαστασιολογικά δεν προσεγγίζει σε έκταση το θέατρο της Βιέννης ή την όπερά της. Ούτε όμως και την όπερα του Μονάχου και του Βερολίνου. (βλ. εικόνα 44) Οι λόγοι, και εδώ, είναι καθαρά οικονομικοί, που εκτείνονται βέβαια σε όλη την κλίμακα της πόλης των Αθηνών. Για ακόμη μία φορά, οι στενοί δρόμοι και οι σχεδόν ανύπαρκτες πλατείες συνθέτουν τον περιβάλλοντα χώρο ενός τόσο σημαντικού δημόσιου κτηρίου. Αν αντικατασταθεί το δημοτικό θέατρο, με το θέατρο της Βιέννης παρατηρείται ότι σχεδόν δε χωράει. Όμοια εικόνα παρατηρείται αν αντικατασταθεί με την όπερα της Βιέννης, του Μονάχου και του Βερολίνου. Και σε αυτή την περίπτωση κτηρίου η έλλειψη πρασίνου είναι αισθητή.

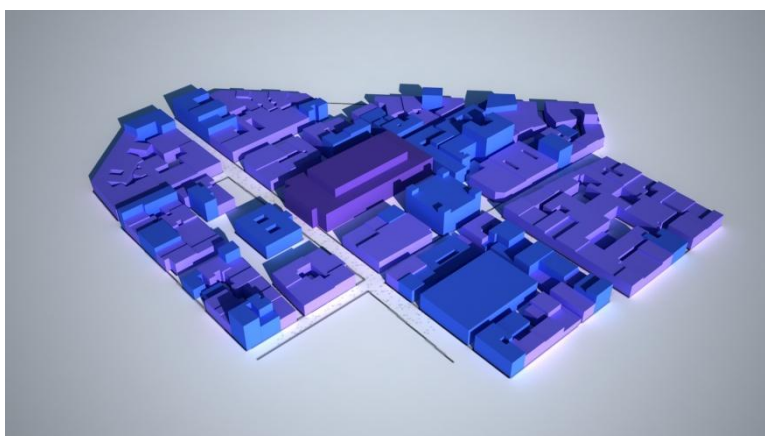
Εικόνα 45. Αντικατάσταση Δημοτικού Θεάτρου Αθήνας με το Θέατρο της Βιέννης.

Εικόνα 46. Αντικατάσταση Δημοτικού Θεάτρου Αθήνας με την Όπερα του Βερολίνου.

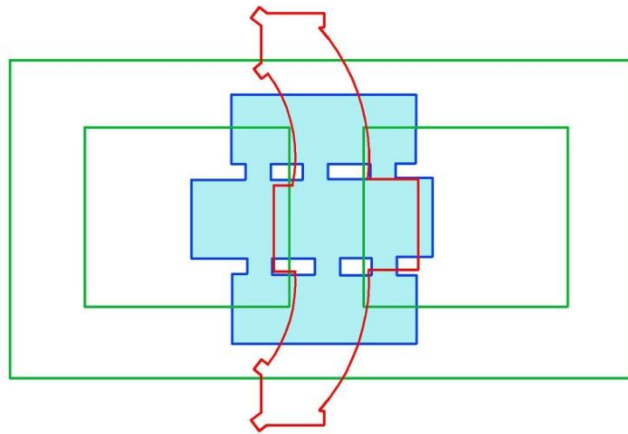
Εικόνα 47. Αντικατάσταση Δημοτικού Θεάτρου Αθήνας με την Όπερα της Βιέννης.

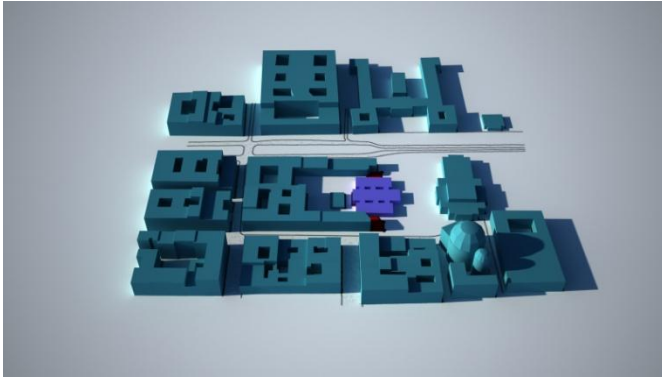
Εικόνα 48. Αντικατάσταση Δημοτικού Θεάτρου Αθήνας με την Όπερα του Μονάχου.

1.4. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

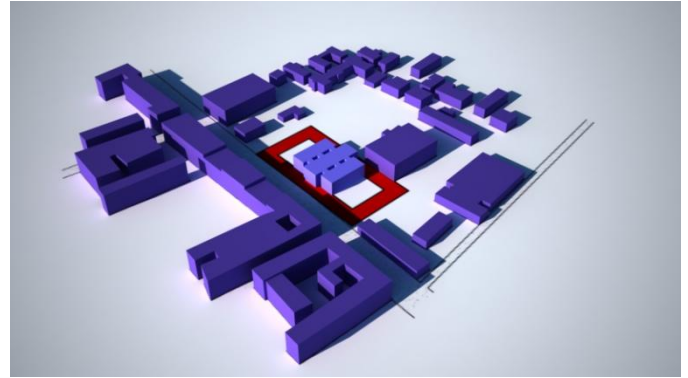
Στην Αθήνα είναι κτήριο του αρχιτέκτονα Theophil Hansen. Η βιβλιοθήκη ανεγέρθη στο διάστημα 1887-1902, διαστάσεων περίπου 45 x 60 μέτρα. Βρίσκεται επί της οδού Πανεπιστημίου και αποτελεί ένα από τα κτήρια της τριλογίας των Αθηνών. Επίσης η Κρατική Βιβλιοθήκη του Μονάχου, κτήριο του Friedrich von Gärtner (αρχιτέκτονας επίσης των Ανακτόρων της Αθήνας) η ανοικοδόμησή της οποίας ξεκίνησε το 1832 και ολοκληρώθηκε το 1843 με διαστάσεις περίπου 75 x 150 μέτρα. Τέλος η βασιλική βιβλιοθήκη του Βερολίνου αποτελεί μέρος του ανακτόρου και είναι έργο του Josef Emanuel von Erlach. Ολοκληρώθηκε το 1780 και έχει διαστάσεις περίπου 100 x 30 μέτρα.

Εικόνα 49. Μπλε: Βιβλιοθήκη Αθήνας. | Πράσινο: Βιβλιοθήκη Μονάχου. | Κόκκινο: Βιβλιοθήκη Βερολίνου.

Εικόνα 51. Αντικατάσταση Βιβλιοθήκης του Βερολίνου με αυτή της Αθήνας.

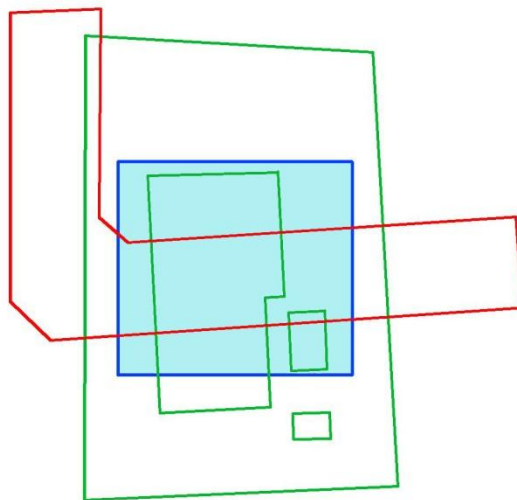
Εικόνα 50. Αντικατάσταση Βιβλιοθήκης του Μονάχου με αυτή της Αθήνας.

Η βιβλιοθήκη της Αθήνας φαντάζει πολύ μικρή σε σχέση με την αντίστοιχη βιβλιοθήκη στο Μόναχο. Η βιβλιοθήκη όμως του Βερολίνου, προσεγγίζει κάπως θα λέγαμε τις διαστάσεις αυτής των Αθηνών, παραμένοντας πάλι μεγαλύτερη. (βλ. εικόνα 49) Υπάρχουν υποψίες όμως, ότι αυτό συμβαίνει διότι όπως προαναφέρθηκε δεν πρόκειται για αυτόνομο κτήριο, αλλά για μέρος του συγκροτήματος του ανακτόρου. Και σε αυτή την περίπτωση οι διαφορές είναι αισθητές. Περιορισμένος περιβάλλοντας χώρος, με ελάχιστο πράσινο. Αν και διαστασιολογικά η βιβλιοθήκη των Αθηνών μειονεκτεί, όπως και τα υπόλοιπα δημόσια κτήρια που μελετούνται, σε σχέση με τα Ευρωπαϊκά της πρότυπα, μορφολογικά δεν υστερεί σε τίποτα, λόγω του ότι υπάγεται στην κατηγορία των πνευματικών κτηρίων (οι τότε προύχοντες θεωρούσαν πολύ σημαντικά τέτοιου είδους κτήρια).

1.5. ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΟ

Τα ταχυδρομεία αποτελούσαν λιγότερο σημαντικά δημόσια κτήρια. Στην Αθήνα είναι το μέγαρο Μελά πάνω στην πλατεία Κοτζιά. Το μέγαρο ανήκε στον Έλληνα μεγαλέμπορο Βασίλειο Μελά και ήταν η κατοικία του. Η μελέτη ανέγερσης του μεγάρου ανατέθηκε στο διάσημο Γερμανό αρχιτέκτονα Ernst Moritz Theodor Ziller. Κτίστηκε το 1874 και επρόκειτο για το μεγαλύτερο ιδιωτικό κτήριο της εποχής. Το Μέγαρο Μελά αποτέλεσε έδρα του Κεντρικού Ταχυδρομείου των Αθηνών μεταξύ του 1900-1973 και έχει διαστάσεις περίπου 40 x 41 μέτρα. Ακολουθεί το ταχυδρομείο του Μονάχου βρίσκεται στην πλατεία Max Joseph Platz. Το κτήριο χτίστηκε ως ιδιωτικό μέγαρο του Toerring Jettenbach από τον αρχιτέκτονα Ignaz Anton Gunetzhainer το 1747-1754 και έχει διαστάσεις 81 x 54 μέτρα. Το 1825 του προστέθηκε μία στοά από τον Leo von Klenze και το 1836 ως το 1839 ήταν το Κεντρικό Ταχυδρομείο. Τέλος το γωνιακό ταχυδρομείο του Βερολίνου στην Oranienburger strasse διαστάσεων (61 x 95) x 18 μέτρα πλάτος είναι έργο του αρχιτέκτονα Carl Schwatlo και ολοκληρώθηκε το 1881.

Φαίνεται ότι με το ταχυδρομείο της Αθήνας, το πρώην ιδιωτικό Μέγαρο Μελά τα αποτελέσματα δεν είναι ακριβώς όπως τα προηγούμενα. Οι πλούσιοι ιδιώτες είχαν μεγαλύτερες οικονομικές δυνατότητες από το φτωχό ελληνικό κράτος, επομένως, όσο και αν αυτό φαίνεται περίεργο σήμερα, ένα ιδιωτικό μέγαρο κατοικίας μπορούσε να γίνει μεγαλύτερο και πολυτελέστερο από ένα δημόσιο κτήριο, πράγμα που δεν συμβαίνει στην υπόλοιπη Ευρώπη. Το ταχυδρομείο του Μονάχου και αυτό του Βερολίνου είναι φανερό ότι έρχονται πολύ κοντά στις διαστάσεις με το ταχυδρομείο της Αθήνας. (βλ. εικόνα 52) Το ίδιο παρατηρείται ότι συμβαίνει και με τον αστικό ιστό γύρω τους. Δεν παρατηρούνται σε καμία πόλη, μεγάλοι δρόμοι και πλατείες να περιβάλλουν τα ταχυδρομεία τους. Προφανώς, αυτό συμβαίνει διότι τα ταχυδρομεία δεν αποτελούσαν το ίδιο σημαντικά δημόσια κτήρια όπως τα κοινοβούλια, τα θέατρα- όπερες, οι βιβλιοθήκες, και τα δημαρχεία. Είχαν δευτερεύοντα ρόλο στις υπηρεσίες που προσέφεραν, και για αυτό δεν τους δόθηκε η ίδια σημασία και προσέγγιση όπως στα υπόλοιπα.

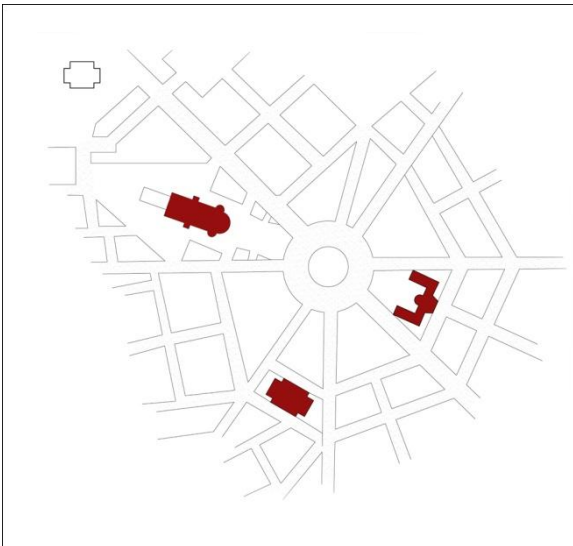

Εικόνα 52. Μπλε: Ταχυδρομείο Αθήνας. | Κόκκινο: Ταχυδρομείο Βερολίνου. | Πράσινο: Ταχυδρομείο Μονάχου.

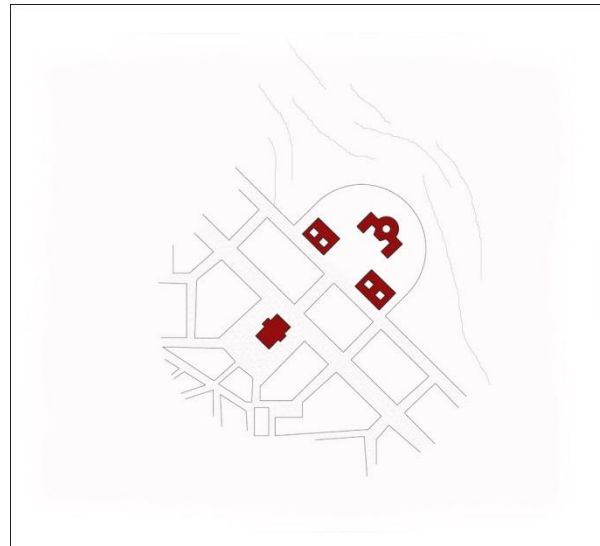
2. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΤΡΙΑΛΟΓΙΑΣ- ΤΡΙΑΛΟΓΙΑΣ ΒΙΕΝΝΗΣ

Στο σχέδιο των Σταμάτη Κλεάνθη και Schaubert παρατηρείται στο ανατολικό τμήμα της πόλης ένα σύνολο τριών κτηρίων. Η θέση τους δεν είναι τυχαία. Εκεί είχε επιλεγθεί να δημιουργηθούν τα πνευματικά κτήρια, όντας σημείο μέσα στο κέντρο της πόλης αλλά και αποκομμένο από την έντονη διοικητική δράση της. Όπως φαίνεται και στον χάρτη το σύνολο αυτό των κτηρίων είναι στοιχισμένα το ένα δίπλα στο άλλο. (βλ. εικόνα 54) Το ίδιο

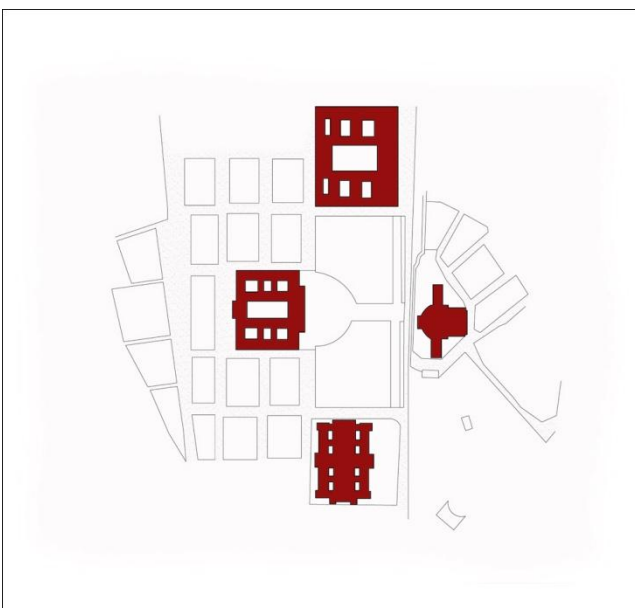
διαπιστώνεται, και στο σχέδιο του Klenze. Σε αυτό το σχέδιο πόλης το συγκρότημα των τριών πνευματικών κτηρίων αν και έχει μεταφερθεί λίγο, παραμένει στην ίδια πλευρά της πόλης, θέλοντας και εδώ να ξεχωρίζουν από το διοικητικό κέντρο της πόλης. (βλ. [εικόνα 53](#)) Το σύνολο αυτών των κτηρίων το οποίο και ονομάστηκε Αθηναϊκή Τριλογία, σχεδιάστηκε από τους αδερφούς Hansen. Φυσικά η κλίμακα των κτηρίων είναι πολύ πιο μικρή από αυτή που αρχικά είχε προβλεφτεί. Τα κτήρια αυτά έχουν ανεγερθεί επί της οδού Πανεπιστημίου, με προσανατολισμό προς τις αρχαιότητες. Απέναντι τους ακριβώς είχε προβλεφτεί η δημιουργία ενός δημόσιου κτηρίου ως θέατρο. Οι ανάγκες όμως του νεοσυστατού κράτους, "ανάγκασαν" σε ανέγερση νομισματοκοπείου. Τα κτήρια που αποτελούν την Αθηναϊκή Τριλογία σήμερα και είναι, από αριστερά προς τα δεξιά, η βιβλιοθήκη, το πανεπιστήμιο και η ακαδημία. (βλ. [εικόνα 56](#)) Τα τρία κτήρια είναι "στοιχισμένα" το ένα δίπλα στο άλλο με μικρή υποχώρηση του μεσαίου κτηρίου (Πανεπιστήμιο).

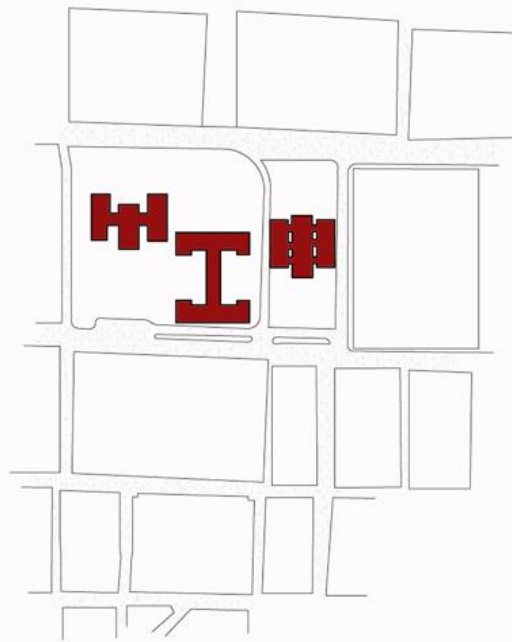
Εικόνα 54. Αθηναϊκή Τριλογία σχεδίου Κλεάνθη-Schaubert.

Εικόνα 53. Αθηναϊκή Τριλογία σχεδίου Klenze.

Εικόνα 55. Τριλογία Βιέννης

Εικόνα 56. Αθηναϊκή Τριλογία 2012.

Ένα αντίστοιχο συγκρότημα κτηρίων, πανομοιότυπης θέσης και ένταξης μέσα στην πόλη αλλά και μεταξύ των κτηρίων του, υπάρχει στην Αυστριακή πρωτεύουσα, τη Βιέννη. (βλ. εικόνα 55) Η αντίστοιχη Τριλογία της Βιέννης, αρχιτέκτονας της οποίας είναι και εδώ ο Theophil Hansen, αποτελείται από τα δημόσια κτήρια του κοινοβουλίου, του δημαρχείου και του πανεπιστημίου, κοιτώντας τα, από τα αριστερά προς τα δεξιά. Και σε αυτή την περίπτωση τα κτήρια είναι προορισμένα, να είναι στραμμένα προς το θέατρο, κάτι που στην περίπτωση της Βιέννης υλοποιείται. Ένα ακόμη κοινό στοιχείο των δύο πόλεων όσο αναφορά τα αντίστοιχα σύνολα κτηρίων είναι και η υποχώρηση του μεσαίου εξ' αυτών προς τα μέσα αφήνοντας περισσότερο περιβάλλοντα χώρο στις προσόψεις τους. Θα μπορούσε να πει κανείς πως η ιδέα και η τοποθέτηση των δύο συνόλων δεν είναι τυχαία. Προφανώς ο Theophil Hansen ήθελε η Αθηναϊκή Τριλογία να μιμηθεί αυτή της Βιέννης. Παρά τις φιλοδοξίες του

Δανού αρχιτέκτονα, αυτό που οραματιζόταν για την Αθηναϊκή Τριλογία, μπόρεσε να γίνει μόνο σχεδιαστικά και όχι σε κλίμακα. Παρατηρώντας κανείς τα κτήρια των δύο συνόλων μπορεί να καταλάβει τη μεγάλη διαφορά κλίμακας. Όπως συνέβη και με τα υπόλοιπα δημόσια κτήρια της Αθήνας έτσι και εδώ, τα μεγαλεπήβολα σχέδια για μεγάλης κλίμακας κτήρια με ανάλογους περιβάλλοντες χώρους, δεν πραγματοποιήθηκαν.

VIII. RING-Η ΘΕΣΗ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ, ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΡΙΓΩΝΟ

Η δημιουργία της ελεύθερης Ελλάδας στην αρχή του 19^{ου} αιώνα στηρίχθηκε στην ιδεολογική αναβίωση του "ιδανικού" παρελθόντος και συνοδεύθηκε αναπόφευκτα από την εγκατάσταση της πρωτεύουσας στα πόδια της Ακρόπολης. Το πρώτο σχέδιο της νέας Αθήνας, όπως έχει προαναφερθεί, συντάχθηκε το 1832 από δύο νέους αρχιτέκτονες που είχαν σπουδάσει στο Βερολίνο, τον Σταμάτη Κλεάνθη και τον Eduard Schaubert, και αναθεωρήθηκε από τον Leo von Klenze το 1834, νέες τροποποιήσεις ακολούθησαν όπως η γνωστή ως Hansen-Schaubert που προέβλεπε νέα μείωση του αρχαιολογικού χώρου και όχι μόνο, για να δώσει στην πρωτεύουσα τη δομή που έχει ακόμα και σήμερα στο κέντρο της.

Η πόλη αναπτύχθηκε στα βόρεια της Ακρόπολης, αφήνοντας ελεύθερο το γεωγραφικό ανάγλυφο των λόφων της Πνύκας και του Αρείου Πάγου στα νοτιοδυτικά. Το σχέδιο είχε τη μορφή τρίαينات με μια πλατεία στην κορυφή, τη σημερινή πλατεία της Ομόνοιας, στην οποία ο Κλεάνθης και ο Schaubert είχαν τοποθετήσει τα ανάκτορα, ενώ ο Klenze τη Μητρόπολη (Η πλατεία αρχικά ονομάστηκε πλατεία Ανακτόρων, στην συνέχεια πλατεία Όθωνα και τελικά το 1862, πλατεία Ομόνοιας. Η περιοχή γύρω από την Ομόνοια αναπτύχθηκε πολύ γρήγορα και ήδη στο τέλος του 19^{ου} αιώνα ήταν κορεσμένη. Μετά την δεκαετία του 1950 άρχισαν να χτίζονται πολυώροφα κτήρια στην θέση των χαμηλότερων νεοκλασικών και σταδιακά η Ομόνοια απέκτησε την εικόνα που έχει σήμερα.).⁶⁵ Οι άλλες δύο κορυφές του τριγώνου ήταν επίσης πλατείες. Σε εκείνη που σχεδιάστηκε στα ανατολικά τοποθετήθηκαν τελικά τα ανάκτορα, και αργότερα, όταν οι κοινωνικές διεκδικήσεις πέτυχαν τη θέσπιση ενός Συντάγματος, η πλατεία ονομάστηκε πλατεία του Συντάγματος (Η πλατεία είναι στενά συνδεδεμένη με την αθηναϊκή και ελληνική ιστορία. Ως το Σεπτέμβριο του 1843 ονομαζόταν Πλατεία Ανακτόρων. Πήρε τη σημερινή ονομασία της έπειτα από την Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου του 1843, με την οποία ο Όθωνας υποχρεώθηκε, δια της στρατιωτικής φρουράς της Αθήνας, να συγκαλέσει εθνοσυνέλευση και να παραχωρήσει Σύνταγμα.). Η τρίτη πλατεία

⁶⁵[http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%BC%CF%8C%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%B1_\(%CE%91%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1\)](http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%BC%CF%8C%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%B1_(%CE%91%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1))

δεν κατασκευάστηκε ποτέ επειδή στη θέση της ανακαλύφθηκε στο μεταξύ ο Κεραμεικός. Μια άλλη πλατεία, που διαμορφώθηκε στη συνάντηση της διαμέσου του τριγώνου με την υποτεινούσα, η πλατεία του Μοναστηρακίου(Παλαιότερα το όνομά της ήταν "Μοναστήριον", το οποίο προέρχεται από την παλιά εκκλησία της Αθήνας, που βρίσκεται σ' αυτή την περιοχή, στη διασταύρωση των οδών Αθηνάς και Ερμού.),⁶⁶ απέκτησε στο πέρασμα του χρόνου τον ρόλο της "τρίτης" πλατείας, υλοποιώντας μια κοινωνική ανισορροπία της πρωτεύουσας: στα ανατολικά τα ανάκτορα, η κυβέρνηση και η υψηλή τάξη, στα δυτικά η βιομηχανία και οι εργάτες της, ενώ στη μέση αναπτύσσονταν το εμπόριο και η μεσαία τάξη. Η δομή αυτή επιβίωσε σε γενικές γραμμές μέχρι τις μέρες μας.

Οι τρεις πλατείες συνδέονται με δρόμους. Το Σύνταγμα και η Ομόνοια, οι δύο σημαντικότερες πλατείες της νέας Αθήνας, συνδέονται με ένα σύστημα τριών "βουλευμάτων", της οδού Σταδίου, της οδού Πανεπιστημίου και της οδού Ακαδημίας, στις οποίες κατασκευάστηκαν πολυτελείς κατοικίες και εγκαταστάθηκαν πνευματικά και πολιτιστικά ιδρύματα, και αργότερα μεγάλες τράπεζες, καταστήματα και γραφεία. Στην οδό Πανεπιστημίου, που είναι ο μεσαίος από αυτούς, κατασκευάστηκαν τρία μεγαλοπρεπή κτήρια του νεοκλασικισμού, το Πανεπιστήμιο, η Ακαδημία και η Εθνική Βιβλιοθήκη. Ο δρόμος που υλοποίησε το δυτικό σκέλος του τριγώνου, με αφετηρία την πλατεία της Ομόνοιας, οδηγεί στον Πειραιά και γι' αυτό, ονομάστηκε οδός Πειραιώς. Ήταν πάντα και είναι ακόμα, σε μεγάλο βαθμό, ένας δρόμος εργασίας. Η διάμεσος, που οδηγεί από την Ομόνοια στην Ακρόπολη, η οδός Αθηνάς, στέγασε το εμπόριο αλλά και το Δημαρχείο της πόλης. Η οδός Αθηνάς κοιτώντας το χάρτη της Αθήνας γίνεται εύκολα ορατό πως είναι η διχοτόμος του τριγώνου. Είχε αρχικά σχεδιαστεί (στο πρώτο σχέδιο των Κλεάνθη-Schaubert), διότι στην πλατεία Ομοנוίας, όπως προαναφέρθηκε, είχαν οριστεί να αναγερθούν τα ανάκτορα, τα οποία θέλησαν να έχουν θέα προς την Ακρόπολη. Στην προέκταση του πρώτου παράλληλου με αυτή δρόμου, της οδού Αιόλου, αναπτύχθηκε από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα η οδός Πατησίων, που οδηγούσε σε μεσοαστικές συνοικίες. Στην αρχή του δρόμου αυτού οικοδομήθηκαν το Πολυτεχνείο και το Αρχαιολογικό Μουσείο.

---

⁶⁶http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%BB%CE%B1%CF%84%CE%B5%CE%AF%CE%B1_%CE%A3%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%AC%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B F%CF%82

Εικόνα 57. Αθήνα: 17. Κοινοβούλιο. | 21. Δημαρχείο. | 23. Δημοτικό Θέατρο. | 31. Βιβλιοθήκη. | 36. Ταχυδρομείο.

Η Αθήνα γνώρισε πολύ μεγάλη ανάπτυξη στον 20^ο αιώνα και η έκτασή της ξεπέρασε τα όρια του λεκανοπεδίου, αλλά στη συλλογική συνείδηση είναι ταυτισμένη με αυτό το τρίγωνο που αγκαλιάζει την Ακρόπολη και τους αρχαιολογικούς χώρους, με δύο ισχυρές κορυφές, στις πλατείες της Ομόνοιας και του Συντάγματος. Το τριγωνικό αυτό σύστημα "έκλεισε" στην αρχή του δικού μας αιώνα με ένα μεγάλο αρχαιολογικό περίπατο που συνέδεσε την πλατεία του Μοναστηρακίου με την αρχαία Αγορά, το Θησείο, την Ακρόπολη και το Μουσείο της Ακρόπολης, διαμορφώνοντας ένα ιδεατό και πολυσύχναστο δακτύλιο, που αφήνει απέξω το "λειψό" κομμάτι της τρίτης πλατείας και την περιβάλλουσα οικιστική και επαγγελματική δραστηριότητα της οδού Πειραιώς. Στο ίδιο χρονικό διάστημα το σύστημα των τριών παράλληλων δρόμων που συνδέουν την Ομόνοια και το Σύνταγμα παρέλαβε τον μεγαλύτερο κυκλοφοριακό φόρτο του κέντρου, διευκολύνοντας την επικοινωνία των περιμετρικών συνοικιών.⁶⁷

⁶⁷ <http://panepistimioupezodromos.gr/sites/panepistimioupezodromos.gr/files/material/Re-think-Athens.pdf>

ΙΧ. ΑΝΑΔΕΙΞΗ-ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΣΗΜΕΡΑ

Η πολύ-πολιτισμική Αθήνα του 2012, η τεράστια αυτή μητρόπολη που απλώνεται άτακτα στο λεκανοπέδιο, μοιάζει μια πόλη σχεδόν χωρίς ιστορία, την ίδια στιγμή που πέφτει πάνω της βαριά η σκιά της αίγλης της κλασικής αρχαιότητας.

Η μεταφορά της πρωτεύουσας του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, το 1834, από το Ναύπλιο στην Αθήνα εξυπηρέτησε κυρίως ιδεολογικούς λόγους: ήταν μια αναφορά στη δόξα του αρχαίου κόσμου και συμβόλιζε τα ιδεώδη του νεότερου ελληνισμού ο συμβολισμός αυτός αποτυπώθηκε στη διαμόρφωση του χώρου, στην προβολή των αρχαίων μνημείων, στον νεοκλασικισμό. Προβλήθηκε δηλαδή στον χώρο η αρχαιοελληνική πτυχή της νεοελληνικής ταυτότητας, όπως έχει αναλυθεί εκτενέστερα παραπάνω. Η πρωτεύουσα επιζήτησε τη μία και μοναδική σχέση με την αρχαιότητα. Παράλληλα με την κυριαρχία του νεοκλασικισμού, μια ακόμα τάση διαμορφώθηκε στην πόλη: η κυριαρχία του ιδιωτικού. Τα κτήρια της Αθήνας του 19ου αιώνα είναι όλα αποτέλεσμα της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και των δωρεών εκείνων που αργότερα ονομάστηκαν "εθνικοί ευεργέτες", ενώ την ίδια στιγμή απουσίαζαν (ως τη δεκαετία του 1920) τα δημόσια μνημεία. Η Αθήνα των 30.000 κατοίκων του 1853 έφτασε τους 480.000 κατοίκους το 1940 και εκτινάχθηκε στα 2.500.000 το 1971. Η ταχύτητα της επέκτασης δεν δικαιολογείται από τις διαστάσεις της χώρας, ούτε από τον δυναμισμό του εθνικού δημογραφικού πλαισίου. Η εσωτερική μετανάστευση, των μεταπολεμικών δεκαετιών κυρίως, δημιούργησε "μια μεγάλη πρωτεύουσα σε μια μικρή χώρα". Από τον 19^ο αιώνα και ως τα τέλη του 20^{ου}, η πόλη επεκτάθηκε ταχύτατα στον χώρο, ενίσχυσε τη θέση της στο εθνικό αστικό δίκτυο και διακρίθηκε ως χρηματοπιστωτικό κέντρο και αδιαμφισβήτητη οικονομική πρωτεύουσα (συγκεντρώνοντας τις υπηρεσίες και τις διοικητικές λειτουργίες, ελέγχοντας την κυκλοφορία των εμπορευμάτων, παράγοντας αξιόλογο ποσοστό της μεταποίησης, οξύνοντας τις περιφερειακές ανισότητες).

Η δημογραφική ανάπτυξη συνδύαστηκε με εντατική αστικοποίηση, δίνοντας ώθηση στην αγορά γης και την οικοδομή, η οποία αποτέλεσε σημαντικό τομέα της αστικής οικονομίας. Ο ανεξέλεγκτος όμως τεμαχισμός των αγροτικών εκτάσεων και η μετατροπή τους σε οικοδομήσιμα οικόπεδα οδήγησε στην πύκνωση των οικοδομών και την απουσία πρόβλεψης για συγκοινωνιακές αρτηρίες και χώρους κοινής ωφέλειας. Οι αλληπάλληλες αποσπασματικές επεκτάσεις του σχεδίου πόλης πραγματοποιήθηκαν με αποκλειστικό στόχο την εξυπηρέτηση ιδιωτικών συμφερόντων, αφού τα προς έγκριση μεμονωμένα ρυμοτομικά σχέδια τα υπέβαλαν έτοιμα "οι ενδιαφερόμενοι ιδιοκτήται ή επιχειρηματίαι". Σ' αυτή τη συνεχή επέκταση της Αθήνας, στον 20^ο αιώνα άλλαξε ασφαλώς ο τρόπος ανέγερσης των οικοδομών. Αλλαγές στις

πολεοδομικές αντιλήψεις και στο θεσμικό πλαίσιο επέτρεψαν από τη δεκαετία του 1920 την ανοικοδόμηση πολυώροφων κτηρίων με διαμερίσματα κατοικίας. Η μορφολογία των κτηρίων υπακούει σταδιακά σε άλλους κανόνες, ενώ υιοθετείται η λειτουργικότητα που ταιριάζει με τον σύγχρονο τρόπο ζωής. Η αστική πολυκατοικία του Μεσοπολέμου, σαφής επενδυτική επιλογή των κεφαλαιούχων, απάντησε στη ζήτηση κατοικίας για την αστική, ιδίως τη μεσοαστική τάξη. Την ίδια περίοδο, τα φτωχά στρώματα συνωστίζονταν στο κέντρο της πόλης, σε κτίσματα κακής ποιότητας, και σε παραπήγματα στην περιφέρεια, εκτός των δικτύων της αστικής υποδομής, συχνά σε γειτνίαση με τις βιοτεχνίες και τα εργοστάσια. Οι παραγκουπόλεις των φτωχών προσφύγων δημιουργήθηκαν μετά το 1922 στην περιαστική ζώνη και σε αδόμητες περιοχές, ενώ η κρατική μέριμνα για την προσφυγική στεγαστική αποκατάσταση επέλεξε την ίδρυση δορυφορικών οικισμών, προκρίνοντας τον κοινωνικό διαχωρισμό στον χώρο. Από τη δεκαετία του 1960, η μαζική οικοδομή της αντιπαροχής στέγασε τους εσωτερικούς μετανάστες που εισέρεαν στην πρωτεύουσα, μεταλλάσσοντας, για μια ακόμη φορά, το αστικό τοπίο.

Παρά τους ποικίλους μετασχηματισμούς που γνώρισε, η Αθήνα μοιάζει να διακατέχεται ακόμα (σε ιδεολογικό επίπεδο τουλάχιστον) από την τάση που κυριάρχησε στον 19^ο αιώνα, δηλαδή την επίμονη αναζήτηση ταυτότητας στο παρελθόν της κλασικής αρχαιότητας. Οι εργατικές και προσφυγικές συνοικίες, όπως τα Πετράλωνα και η Καισαριανή, αλλοιώνονται με την υπερβολική δόμηση, ιστορικά στέκια, παλιά θέατρα και κινηματογράφοι κλείνουν. Ανενεργά εργοστάσια γκρεμίζονται ακόμη και οι θαυμάσιες πολυκατοικίες του Μεσοπολέμου ή της δεκαετίας του 1950 (στην Πατησίων ή την Κυψέλη) δεν έχουν κερδίσει ως σήμερα την αισθητική αναγνώριση των Αθηναίων, ενώ κτήρια νεομπάροκ, art deco ή εκλεκτικιστικά αποκαλούνται εν γένει "νεοκλασικά". Η θέα προς την Ακρόπολη μοιάζει μοναδική στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα, όταν ολόκληρη η πόλη μοιάζει "άσχημη" και χωρίς ιστορία. Πρέπει ο ανθρώπινος νους να βγει από τη σφαίρα του "αυτονόητου", να καλλιεργηθεί το μάτι (και η ευαισθησία) σε μορφές πέραν του κλασικού και του νεοκλασικού, στα διαφορετικά αρχιτεκτονικά στυλ του 20ού αιώνα, από το Bauhaus μέχρι και τη μαζική πολυκατοικία των εργολάβων του 1970-1980. Μπορεί να διακρίνει κανείς την ιστορία του αστικού χώρου περπατώντας στην πόλη και παρατηρώντας το δομημένο περιβάλλον, καταλαβαίνοντας πως δεν είναι εξίσου εύκολο να γίνει αισθητό μέσα από τα υλικά κατάλοιπα των κτηρίων η αθηναϊκή κοινωνία στον χρόνο.⁶⁸

Ενδιαφέρον προκαλεί η κατάληξη, η χρήση καθώς και η ανάδειξη των δημοσίων κτηρίων, που μελετούνται, μέσα στον αστικό ιστό, της Αθήνα του σήμερα. Κάποια έχουν κρατήσει την υπεροχή τους μέσα στην πόλη, κάποια

---

⁶⁸ <http://enthemata.wordpress.com/2011/04/30/papastefanak/>

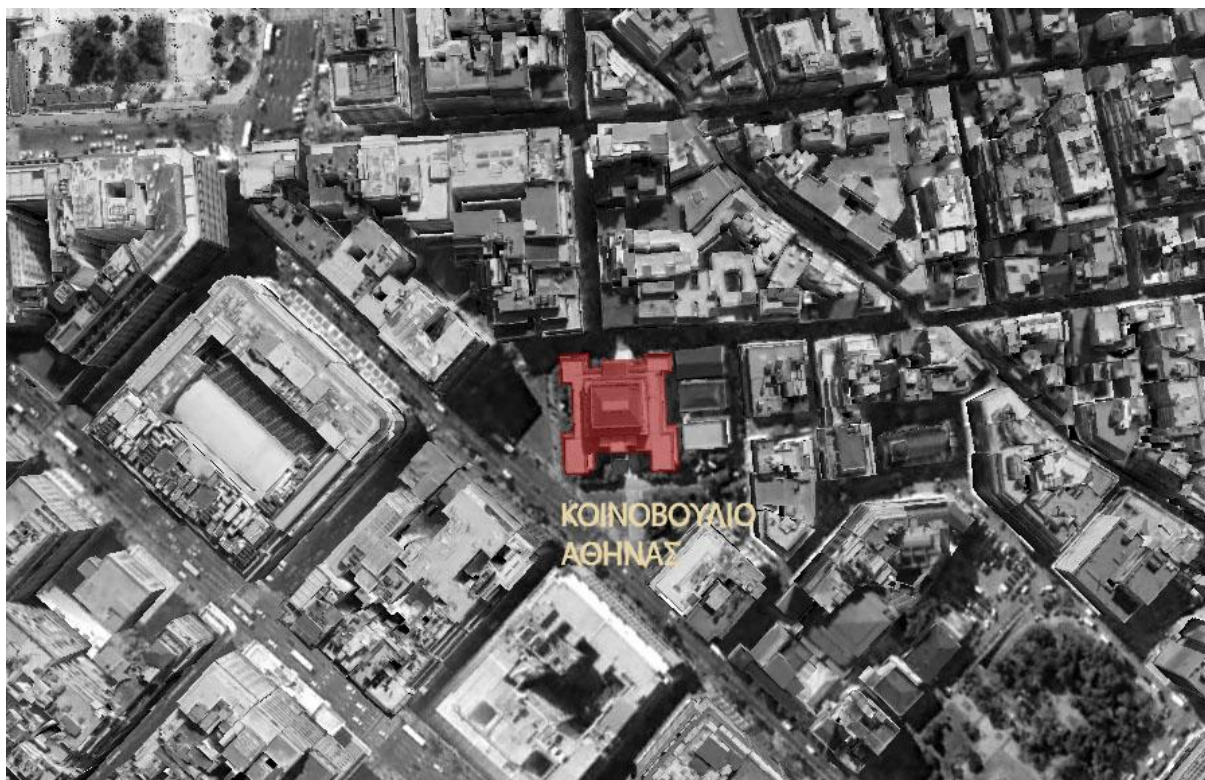
έχουν σχεδόν αφανιστεί ανάμεσα στα μεταγενέστερα πολυώροφα κτήρια, ενώ συναντάται και η περίπτωση κατεδάφισης ενός εξ' αυτών.

1. ΠΑΛΑΙΑ ΒΟΥΛΗ

Το Μέγαρο της Παλαιάς Βουλής, είναι άμεσα συνδεδεμένο με την ελληνική ιστορία. Πρόκειται για την πρώτη μόνιμη στέγη του ελληνικού Κοινοβουλίου, προκειμένου να στεγάσει τη Βουλή και τη Γερουσία. Με την έξωση του βασιλιά Όθωνα και τη μεταπολίτευση του 1862 καταργείται το σώμα της Γερουσίας. Τα σχέδια του κτηρίου τροποποιούνται από τον έλληνα αρχιτέκτονα Παναγιώτη Κάλκο με κυριότερη μεταβολή την κατάργηση του αμφιθεάτρου της Γερουσίας. Το κτήριο του Κοινοβουλίου ολοκληρώνεται το 1875, όπως προαναφέρθηκε.

Στις 11 Αυγούστου πραγματοποιείται η επίσημη έναρξη των συνεδριάσεων της Βουλής με πρωθυπουργό τον Χαρίλαο Τρικούπη. Για 60 ολόκληρα χρόνια το κτήριο της οδού Σταδίου στεγάζει την πολυτάραχη πολιτική ζωή της χώρας. Το 1935 η Βουλή των Ελλήνων μεταστεγάζεται στα Παλαιά Ανάκτορα στην Πλατεία Συντάγματος, όπου λειτουργεί έκτοτε. Το κτήριο της Παλαιάς, πλέον, Βουλής παραχωρείται με απόφαση του πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου στην Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος προκειμένου να στεγάσει το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο. Το γεγονός επικυρώθηκε αργότερα με διάταγμα αλλά καθυστέρησε να υλοποιηθεί λόγω του πολέμου και των γεγονότων που επακολούθησαν.

Τελικά η Εταιρεία εγκαθίσταται στο Μέγαρο της Παλαιάς Βουλής το 1960 και δύο χρόνια αργότερα ανοίγει για το κοινό η νέα έκθεση του Μουσείου της στην οριστική του στέγη.

Εικόνα 58.

Σήμερα η Παλαιά Βουλή είναι αρχιτεκτονικό κόσμημα στο κέντρο των Αθηνών. Η μεγαλόπρεπη Αίθουσα των Συνεδριάσεων αποτελεί χώρο ιστορικής μνήμης αλλά και κατάλληλη στέγη για σημαντικές εκδηλώσεις ιστορικού και πολιτιστικού περιεχομένου. Οι αίθουσες που την περιβάλλουν στεγάζουν τη μόνιμη έκθεση του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου, ενώ το υπερώο αποτελεί το χώρο περιοδικών εκθέσεων.

Ενδιαφέρον παρατηρείται και εξωτερικά του κτηρίου, στον περιβάλλοντα χώρο του. Την εποχή που ανεγέρθηκε το Μέγαρο της Παλαιάς Βουλής, ο αστικός ιστός γύρω από αυτό, αποτελείται από διώροφα κτήρια ιδιωτικής χρήσης, τα οποία δεν ξεπερνούσαν σε ύψος το Μέγαρο. Δυστυχώς, σήμερα ένα κομμάτι του περιβάλλοντα χώρου της Παλαιάς Βουλής, απαρτίζεται από πολυώροφες κατοικίες, "κρύβοντας" έτσι, το Μέγαρο.⁶⁹

2. ΔΗΜΑΡΧΕΙΟ

Και στην περίπτωση του Δημαρχείου, η χρήση του κτηρίου έχει παραμείνει η ίδια, από την εποχή της ανέγερσής του. Ανά τους καιρούς έχουν γίνει τροποποιήσεις και ανακαινίσεις στο κτήριο για την συντήρησή του. Το 1901 τέθηκε σε εφαρμογή σχέδιο τροποποίησης του κτηρίου. Η κεντρική σκάλα επισκευάστηκε, το δάπεδο στο μεγάλο φουαγιέ και στους διαδρόμους

⁶⁹ <http://www.nhmuseum.gr/facilities2.php?lang=1>

αντικαταστάθηκε, μέρος του πρώτου ορόφου ανακατασκευάστηκε, οι τοίχοι και οι οροφές διακοσμήθηκαν και δημιουργήθηκαν χώροι υγιεινής. Αυτό, όμως, που έδωσε εντελώς διαφορετική εικόνα στο εσωτερικό του κτηρίου ήταν η κατασκευή της μεγάλης αίθουσας υποδοχής. Το 1937 έγινε μια σημαντική τροποποίηση στο πρωτότυπο κτήριο, σύμφωνα με την οποία θα παρέμεναν ανεπηρέαστοι μόνο οι εξωτερικοί τοίχοι ενώ παράλληλα χτίστηκε και δεύτερος όροφος.

Εικόνα 59.

Με την τελευταία ανακαίνιση το ισόγειο δάπεδο απέκτησε και πάλι την αρχική του μορφή με τα εναλλασσόμενα υποστυλώματα και τα υπόλοιπα στοιχεία που δίνουν μία αισθητική ισορροπία και προσδίδουν στο κάτω μέρος του κτηρίου φωτεινότητα. Τα αρχιτεκτονικά στοιχεία του 19^{ου} αιώνα, που περιλαμβάνουν τα υπόστεγα, τις ψευδοροφές, το περίγραμμα και τις παραστάδες των κεντρικών σημείων του κτηρίου έχουν αποκατασταθεί στο ισόγειο και στο δεύτερο όροφο. Ο δεύτερος όροφος διατηρήθηκε στην αρχική του μορφή. Η αποκατάσταση της πρόσοψης του Δημαρχείου ολοκληρώθηκε την άνοιξη του 1995.

Ο περιβάλλοντας χώρος του Δημαρχείου, δεν είναι ίδιος με την εποχή που κτίστηκε το κτήριο. Παρά το γεγονός, ότι έχουν παραμείνει κάποια κτήρια από τη σύγχρονή του εποχή, έχουν αναγερθεί και πολλά νέα, ψηλότερα από αυτό, με αποτέλεσμα να χάνεται κατά μία έννοια μέσα στον γύρω αστικό ιστό. Αντίθετα με τις υπόλοιπες όψεις του Δημαρχείου, η πρόσοψη θα μπορούσε κανείς να πει, πως αναδείχθηκε και απέκτησε περισσότερο ανοιχτό περιβάλλοντα χώρο. Μετά την κατεδάφιση του Δημοτικού Θεάτρου, το οποίο βρισκόταν στο κέντρο

σχεδόν της σημερινής πλατείας Κοτζιά, το Δημαρχείο πήρε μία "ανάσα", έχοντας πλέον μπροστά του μία πλατεία και όχι ένα κτήριο.⁷⁰

3. ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Το δημοτικό θέατρο βρίσκονταν στο πυρήνα της σημερινής πλατείας Κοτζιά, χωρίς να έχει επαφή με τους περιβάλλοντες δρόμους παρά μόνον από το μπροστά μέρος όπου υπήρχαν οι εισοδοί και τα φουαγιέ του κοινού. Στις τρεις άλλες πλευρές υπήρχαν καταστήματα στο ισόγειο και γραφεία στους υπόλοιπους δυο ορόφους. Στην βόρεια πλευρά υπήρχε η βασιλική είσοδος και αίθουσα εκδηλώσεων. Δυστυχώς κατά τη θητεία του δήμαρχου Κ. Κοτζιά αποφασίστηκε η κατεδάφισή του. Έτσι, μετά και την εισήγηση του προέδρου του Τεχνικού Επιμελητηρίου Αν. Δημητρακόπουλου, το Δημοτικό Συμβούλιο αποφασίζει στις 16 Μαΐου του 1939 την κατεδάφιση του Δημοτικού Θεάτρου.

Η Πλατεία Δημοτικού Θεάτρου έμεινε σήμερα στον αθηναίο με το όνομα του δημάρχου που κατεδάφισε το Δημοτικό Θέατρο. Το γεγονός δικαιολογείται λόγω της δυσχέρειας που υπήρχε στο μεσοπόλεμο, ωστόσο η κατεδάφιση του Δημοτικού Θεάτρου στέρησε από την πρωτεύουσα ένα αισθητικό και πνευματικό στολίδι.

Το Δημοτικό Θέατρο βρίσκονταν στην δεξιά πλευρά της σημερινής Πλατείας Κοτζιά (πρώην Εθνικής Ανεξαρτησίας) και σχεδόν μπροστά από το κτήριο του παλαιού (Ταχυδρομείου) όπου σήμερα κατέχει η Εθνική Τράπεζα. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '90 τα θεμέλια του Δημοτικού Θεάτρου βρίσκονταν σχεδόν στο μέσο της πλατείας εξαιτίας της αρχαιολογικής έρευνας που εκτελούνταν για παραπάνω από μια δεκαετία.

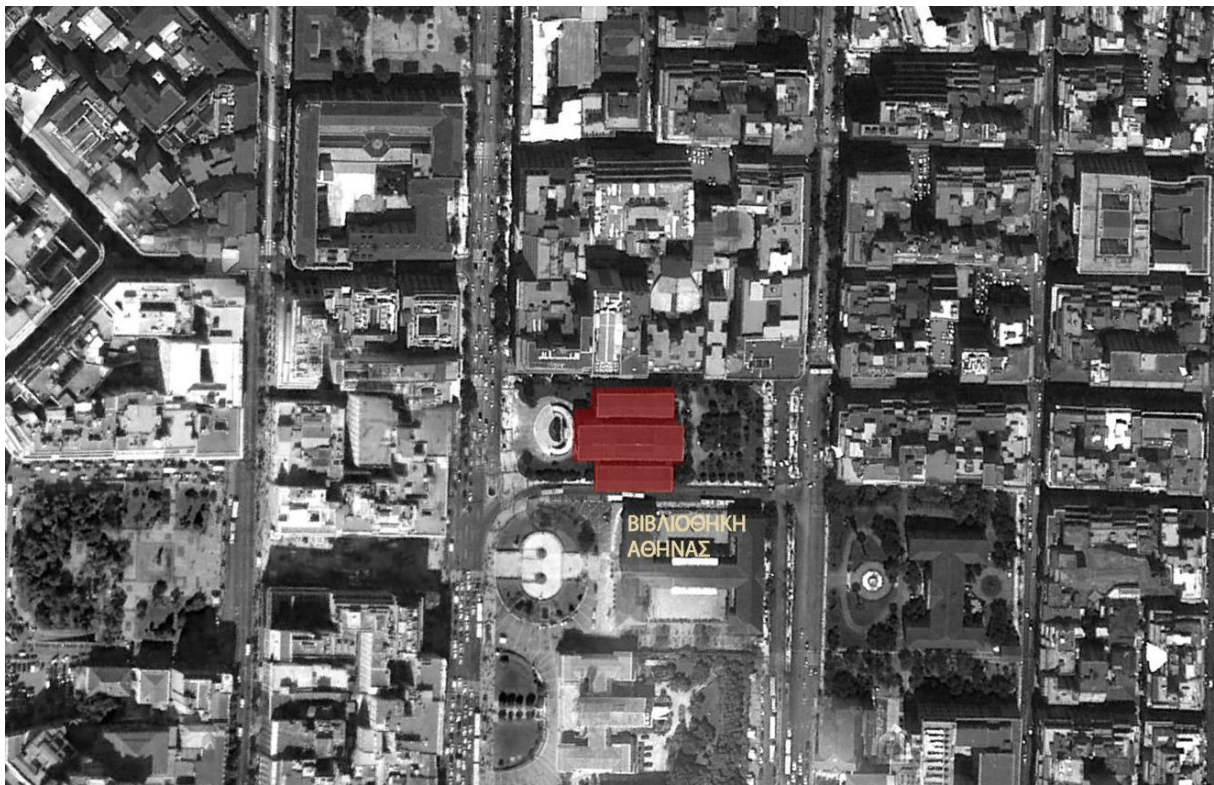
Το Δημοτικό Θέατρο της Αθήνας είναι ένα κλασικό παράδειγμα που αναδεικνύει τα διαπλεκόμενα συμφέροντα που κατά καιρούς δημιουργούνται στην Ελλάδα και δυσχεραίνουν την ανάπτυξη πρωτοβουλιών για έργα από ιδιώτες. Από την άλλη βέβαια φανερώνει και την τυπική έως μηδαμινή φροντίδα και ενδιαφέρον που είχε η τοπική αυτοδιοίκηση για τον πολιτισμό στην πρωτεύουσα. Είναι χαρακτηριστικό πως ακόμα και σήμερα ο Δήμος Αθηναίων δεν διαθέτει δικό του Θέατρο σε αντίθεση με άλλους μικρότερους σε έκταση και πληθυσμό Δήμους της περιφέρειας. Φωτεινές εξαιρέσεις κάποια πολιτιστικά κέντρα και πολυχώροι (Πολυχώρος «Καλουτά» στο Ν. Κόσμο, Αμφιθέατρο 9,84 στο Γκάζι) που δημιουργήθηκαν από τα μέσα του '80 και μετά αλλά δεν έχουν την δυναμική ενός καθ' αυτού θεάτρου.⁷¹

⁷⁰ <http://www.athensinfoguide.com/gr/wtstownhall.htm>

⁷¹ http://athinapisovitrina.blogspot.gr/2010/05/blog-post_31.html

4. ΒΑΛΛΙΑΝΕΙΟΣ ΕΘΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας ή Βαλλιάνειος Βιβλιοθήκη στεγάζεται σ' ένα νεοκλασικό κτήριο που οικοδομήθηκε στα τέλη του 18^{ου} αιώνα. Είναι κομμάτι της Αθηναϊκής Τριλογίας, η οποία βρίσκεται επί της οδού Πανεπιστημίου. Είναι από τα λίγα κτήρια που η χρήση του δεν έχει αλλάξει, και παραμένει από τη σχεδιάσή του έως και σήμερα η ίδια. Το γεγονός ότι είναι στο πνευματικό αυτό σύνολο, είναι ίσως και ο λόγος που κρατάει αναλλοίωτα στο χρόνο τα χαρακτηριστικά και το χαρακτήρα του. Ακόμα και ο περιβάλλοντας χώρος δεν έχει αλλάξει δραματικά. Όπως είναι φυσικό έχουν ανοικοδομηθεί, αρκετά σημεία, με σύγχρονες πολυκατοικίες, που παρ' όλα αυτά, δεν επηρεάζουν την εικόνα του κτηρίου, αλλά και την ανάδειξή του μέσα στον αστικό ιστό. Μέχρι και σήμερα η Αθηναϊκή Τριλογία κυριαρχεί στο ανατολικό τμήμα της πόλης, "επιβάλλοντας" στον περαστικό να την προσέξει.

Εικόνα 60.

Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας, αποτελεί την πληρέστερη βιβλιοθήκη της Ελλάδας. Διαθέτει μια ιδιαίτερα αξιόλογη και πλούσια συλλογή, η οποία αποτελείται από 1.000.000 τίτλους και 2.000.000 τόμους. Επίσης, διαθέτει μια πλούσια συλλογή από περιοδικά, εφημερίδες, οπτικό-ακουστικό υλικό και άλλες ειδικές συλλογές. Η βασική αποστολή της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας, στις μέρες μας, είναι η συγκέντρωση, οργάνωση και απόδοση στο κοινό (σε κάθε δυνατή μορφή) των γραπτών προϊόντων της επιστήμης και του πολιτισμού που συνδέονται με την Ελλάδα. Λειτουργεί και ως εθνικό βιβλιογραφικό και πληροφοριακό κέντρο της χώρας και αναπτύσσει

δραστηριότητες σχετικές με το σκοπό της, με στόχο την ενίσχυση της πολιτιστικής και πνευματικής ζωής της χώρας. Συμμετέχει σε ερευνητικά και αναπτυξιακά προγράμματα και εκπροσωπεί τη χώρα στο εξωτερικό για ζητήματα που αφορούν την αποστολή της.⁷²

5. ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΟ

Στην πλατεία Κοτζιά, στη συμβολή των οδών Αιόλου και Κρατίνου δεσπόζει το εντυπωσιακό κτήριο που οι παλιότεροι γνωρίζουν ως Ταχυδρομείο και οι νεότεροι με την επίσημη ονομασία του Μέγαρο Μελά. Μετά τη μερική καταστροφή του από φωτιά το 1897 ανακαινίσθηκε και το 1909 προστέθηκε ένας επιπλέον όροφος, ο οποίος κατεδαφίστηκε κατά την ανακαίνιση των ετών 1982-1988, ώστε το κτήριο να επανέλθει στην αρχική του μορφή. Από το 1900 έως το 1973 στο Μέγαρο Μελά στεγάστηκε το Κεντρικό Ταχυδρομείο Αθηνών, ενώ το 1974 κηρύχθηκε διατηρητέο. Από το 1979 είναι μισθωμένο στην Εθνική Τράπεζα και στεγάζει κεντρικές υπηρεσίες της.

Εικόνα 61.

Στο Μέγαρο Μελά, σε σχέση με τον περιβάλλοντα χώρο του, ισχύει ό' τι και στο Δημαρχείο. Και στις δύο περιπτώσεις, αν και η ανοικοδόμηση πολυώροφων κτηρίων στοίχισε την ανάδειξη τους μέσα στην πόλη, η κατεδάφιση του Δημοτικού Θεάτρου, τους παραχώρησε ελεύθερο χώρο στις

⁷² http://www.holiday.gr/gr/page.php?page_id=649

προσόψεις τους, οι οποίες είναι στραμμένες προς την τότε πλατεία Λουδοβίκου.⁷³

X. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ζούμε με τα χαρακτηριστικά που μας έδωσαν οι Γερμανοί, ακριβώς την εποχή που επιλέγαμε ποιοι θα είμαστε και τι πρόσωπο θα έχουμε. Η Αθήνα είναι κατά μία έννοια γερμανική, είναι μια πόλη που οραματίστηκαν, σχεδίασαν και κατασκεύασαν Γερμανοί συχνά σε αντίθεση στο λεγόμενο, ντόπιο στοιχείο. Το νοσταλγικό παρελθόν της πόλης, το αποδεχόμενο παρόν της το οποίο είναι κοινό σε όλες τις γωνιές της Ελλάδας και του κόσμου, είναι λίγο-πολύ μια γερμανική, και γενικότερα ευρωπαϊκή κατασκευή που έχει αντισταθεί σε κάθε προσπάθεια να αντικατασταθεί από κάτι πιο ιθαγενές και αυτόχθονο. Όποιο κομμάτι της πόλης προσφέρει ανοιχτό ορίζοντα και λίγη ομορφιά, είναι ευρωπαϊκή κατασκευή και πρωτίστως γερμανική.⁷⁴

Το πρώτο διάταγμα "Περί υγιεινής οικοδομής πόλεων και κωμών" που δημοσιεύτηκε το 1835 έθεσε τις γενικές αρχές οικοδόμησης. "...έθεσε ουσιαστικά τις βάσεις της αστικοποίησης ενός χώρου που ως τότε ήταν κυρίως αγροτικός". Το διάταγμα καθόρισε τη σωστή τοποθέτηση των νέων οικισμών, όρισε ζώνες χρήσεων (οι στάβλοι, τα σφαγεία, τα κοιμητήρια, τα νοσοκομεία, οι φυλακές έπρεπε να βρίσκονται έξω από την πόλη), ανέφερε τα πλεονεκτήματα του ορθογωνικού σχεδίου και ανήγγειλε τη δημιουργία και τη λιθόστρωση πλατειών, οδών και πεζοδρομίων. Μεταξύ άλλων, όρισε το ύψος των κατοικιών στους δύο ορόφους, ιδίως στις σειсмоγενείς περιοχές, και απαγόρευσε τη χρήση "λαμπρών χρωμάτων" στο εξωτερικό των κτισμάτων. Τον επόμενο χρόνο ακολούθησαν δύο ακόμα βασιλικά διατάγματα: το "Περί εκτελέσεως του σχεδίου της πόλεως Αθηνών", το οποίο προσδιόριζε τις βασικές πολεοδομικές προδιαγραφές της πρωτεύουσας και το "Περί της διευθύνσεως των πολιτικών δημοσίων οικοδομών", το οποίο ανέλυε με λεπτομέρεια όλα τα σχετικά με τα δημόσια κτήρια, τον προϋπολογισμό, το σχεδιασμό, τη δημοπράτηση του έργου, την κατασκευή, τα υλικά, την επίβλεψη, τη συντήρηση και την επισκευή. Το 1836 δημοσιεύεται επίσης το ιδρυτικό διάταγμα του σχολείου οικοδομικής που είχε σκοπό να εκπαιδεύσει όσους "επιθυμούν να μορφωθώσιν ως αρχιτεχνίται εις την αρχιτεκτονικήν".

Ωστόσο, τόσο τα σχέδια όσο και τα νομοσχέδια, στην πλειοψηφία τους, δεν κατάφεραν να εφαρμοστούν. Οι συνεχείς τροποποιήσεις και αναθεωρήσεις

---

⁷³<http://www.asprilexi.com/%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82?cid=351>

⁷⁴ <http://pezotis.blogspot.gr/2010/06/h.html>

τις περισσότερες φορές οδήγησαν σε ένα αποτέλεσμα τελείως διαφορετικό, τουλάχιστον σε επίπεδο αρχών, από το αρχικό σχέδιο. Η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού που οξύνθηκε με την αποχώρηση των βαυαρών μηχανικών το 1843, η ανεπάρκεια των τοπικών αρχών να ελέγξουν τα τοπικά συμφέροντα και να εφαρμόσουν την νομοθεσία, σε συνδυασμό με τους ανεπαρκείς οικονομικούς πόρους του νεοσύστατου κράτους, είχαν ως αποτέλεσμα την έκπτωση των αρχικών μεγαλεπήβολων σχεδίων. Η έκβαση του Κριμαϊκού Πολέμου (1853-1856) επίσης συνέβαλε καθοριστικά στην διάχυση ενός γενικότερου κλίματος απογοήτευσης. Από το 1860 και μετά, λοιπόν, τα περισσότερα σχέδια είναι πιο συγκρατημένα, παράγονται μαζικά και δίνουν προτεραιότητα στην πρακτικότητα και τη λειτουργικότητα παρά στην αισθητική και τη διακόσμηση. Το πρότυπο της πόλης απλοποιήθηκε έτσι ώστε να μπορεί εύκολα να εφαρμοστεί χωρίς ιδιαίτερες τροποποιήσεις σε όλα τα γεωγραφικά συμφραζόμενα.⁷⁵

Τα σχέδια εγκρίθηκαν, ξεκίνησαν οι εργασίες, αλλά μόλις χαράχτηκαν οι γραμμές στο έδαφος και είδαν πόσες πολλές απαλλοτριώσεις έπρεπε να γίνουν, αμέσως άρχισαν οι αντιρρήσεις από τους οικοπεδούχους. Αυτοί που είχαν αγοράσει 70 λεπτά το στρέμμα ήθελαν τώρα να γίνει η εκτίμηση με τιμή 3 δραχμές. Έκαναν επιτροπές, προτάσεις ελιγμούς, να στενέψει η Ερμού, να μικρύνει μια στοά, μια αγορά, να γίνουν 12 μ. οι δρόμοι αντί για 15 από την Αιόλου και ανατολικά, να στενέψει η Σταδίου, να στενέψει η Πειραιώς. Τα δέχτηκαν αυτά, ξανά-εγκρίθηκε το σχέδιο. Μετά άρχισαν να διαμαρτύρονται οι οικοπεδούχοι που θα απαλλοτριώναν, κοντά στην Ακρόπολη, γιατί η πρόταση για την απαλλοτρίωση ήταν για 20 λεπτά της δραχμής. Βρήκαν και γι' αυτό μια λύση συμβιβαστική, δόθηκε η υπόσχεση ότι θα το αναλάβει ο Δήμος που θα δημιουργούνταν με λεφτά του κράτους. Και μετά έγινε η θεμελίωση σε κλίμα ενθουσιασμού. Με το ξεκίνημα της χάραξης, ένας μηχανικός ισχυρίζεται ότι το σχέδιο δεν μπορεί να υλοποιηθεί, καθώς δεν είναι σωστά σχεδιασμένο και θα δημιουργηθούν διαφορές στους οικοπεδούχους, με αποτέλεσμα να σταματήσουν όλες οι εργασίες.

Πολύ συχνά οι ιστορικοί, τα βάζουν με τον Klenze. Αυτός φταίει για όλα, που στενέψει τους δρόμους, έκανε λοξή τη Σταδίου, τη λένε Σταδίου και στο Στάδιο δεν φτάνει. Ο Μπίρης τον κατηγορεί για τις απόψεις του γενικότερα και για το ότι άλλαξε τα ονόματα των δρόμων. Υποπτεύεται ότι ήθελε να εκμεταλλευτεί τη δουλειά των προηγούμενων, αφού εξέδωσε μετά στη Γερμανία το σχέδιο χωρίς να τους αναφέρει.⁷⁶

Η Α. Λεοντίδου μοιάζει πιο απόλυτη σχετικά με τους λόγους που οδήγησαν στην αδυναμία εφαρμογής της πολεοδομικής πολιτικής. "Τα πολεοδομικά αδιέξοδα προήλθαν από κοινωνικούς και όχι από οικονομικούς

⁷⁵ <http://kompreser.espivblogs.net/2011/09/09/neoklasiki-poleodomia-mixanismos/>

⁷⁶ <http://pezotis.blogspot.gr/2010/06/h.html>

παράγοντες", αναφέρει κατηγορηματικά. Το διαθέσιμο κεφάλαιο, υποστηρίζει, το προερχόμενο από τα εμβάσματα, τις επιχειρηματικές επενδύσεις, αλλά και τις δωρεές του παροικιακού Ελληνισμού, δε διοχετεύτηκε στην εξασφάλιση βασικής υποδομής ή στην ολοκλήρωση του οδικού δικτύου, ούτε βέβαια στην εξασφάλιση φτηνής στέγης. Εστιάζοντας στην περίπτωση της Αθήνας υποστηρίζει ότι "...όσο και αν εξαίρονταν ο "ευρωπαϊκός" χαρακτήρας της Αθήνας μετά το 1840, η πρωτεύουσα είχε ήδη οικοδομήσει τους φραγμούς στην ανάπτυξη της και είχε θέσει τις βάσεις της πολεοδομικής της συμφόρησης". Αν και πλούσια σε μνημεία, μέγαρα και ανάκτορα, έπασχε από πολεοδομικές υποδομές. Χαρακτηριστικό της κατάστασης είναι ότι ως τη δεκαετία του 1920 στο μεγαλύτερο μέρος της πόλης δεν υπήρχε εκτεταμένη υδροδότηση, αποχετευτικό δίκτυο ή σύστημα περισυλλογής όμβριων υδάτων.

Η διαχείριση του δημόσιου χώρου στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος, όπως διαφάνηκε από τα παραπάνω, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας. Η μεγαλεπήβολη οικοδομική δραστηριότητα, σημάδεψε την ίδρυση του κράτους και μετέφερε πολλά και διαφορετικά μηνύματα στον ελληνικό λαό. Απέδειξε με χειροπιαστό τρόπο την ανασυγκρότηση της χώρας, την οριστική αποκοπή από το οθωμανικό παρελθόν και την προσέγγιση της Δύσης. Οι νεοσυσταθείσες πόλεις με τα νεοκλασικά κτήρια αποτέλεσαν την απτή απόδειξη της προόδου και της κοινωνικής συνοχής. Παράλληλα με τη δημιουργία μιας ενιαίας εθνικής γλώσσας, ιστορίας και θρησκείας, η πολιτεία ανέλαβε και τον έλεγχο της γης, της πολεοδομίας και της δημόσιας αρχιτεκτονικής. Η ταυτότητα του νέου ελληνικού κράτους σφυρηλατήθηκε όχι μόνο με τα βιβλία και τις εθνικές εορτές αλλά και μέσα από το νέο-σχεδιασμένο αρχιτεκτονικό χώρο. Η αρχιτεκτονική βοήθησε τους νέους θεσμούς να αποκτήσουν ρίζες στον χώρο και να ισχυροποιήσουν την παρουσία, αλλά και την παρέμβασή τους, στις ζωές των πολιτών. Ο πολεοδομικός σχεδιασμός αποτέλεσε το μέσο για τον έλεγχο της αστικής ανάπτυξης και την ικανοποίηση των συνεχώς αυξανόμενων αναγκών, ενώ ταυτόχρονα αποδείχθηκε χρήσιμο

εργαλείο για την ομοιογενοποίηση ενός πληθυσμού πολλαπλών και ετερόκλητων καταβολών.⁷⁷

Εικόνα 62. Αθήνα 2012.

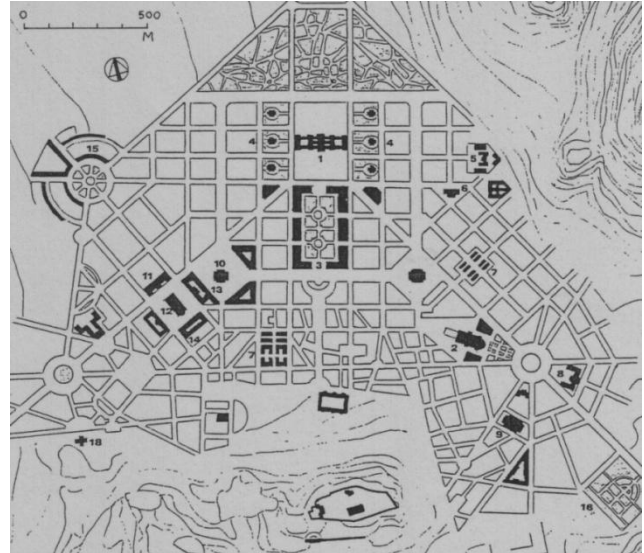
⁷⁷ <http://kompreser.espivblogs.net/2011/09/09/neoklasiki-poleodomia-mixanismos/>

ΧΙ. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΧΑΡΤΩΝ

1. ΑΘΗΝΑ

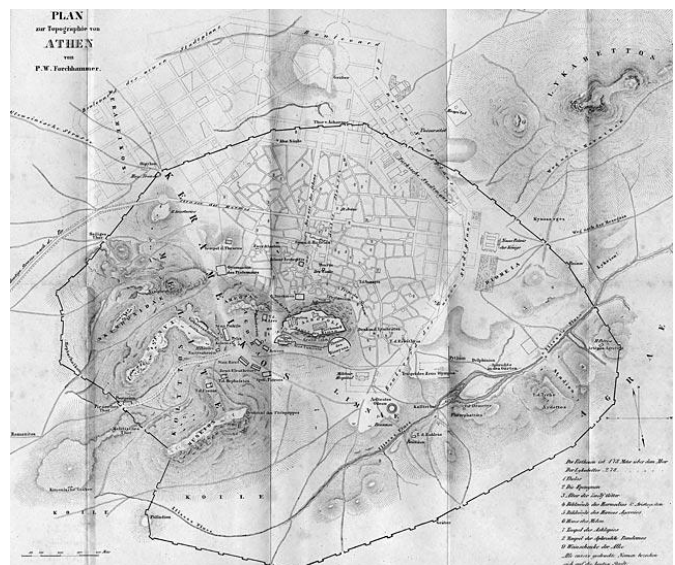
Εικόνα 63. Αθήνα 1800.

Εικόνα 64. Αθήνα 1833.

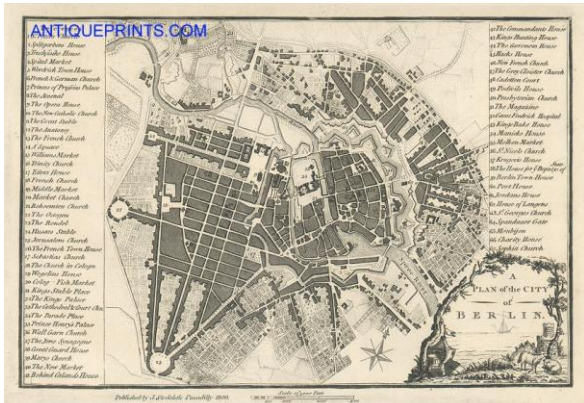
Εικόνα 65. Αθήνα 1834.

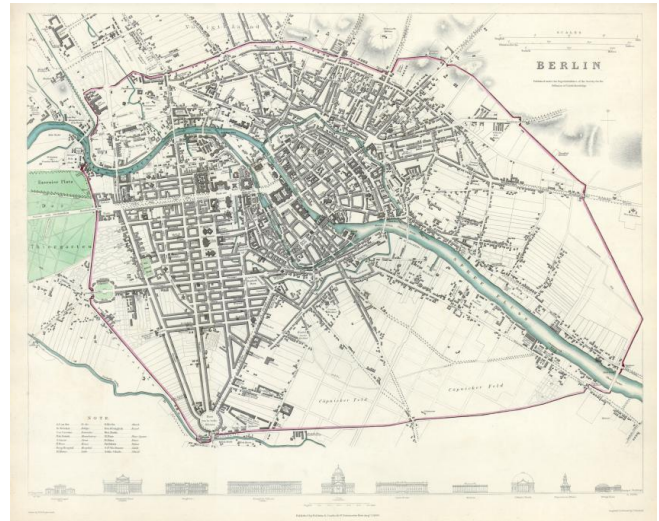
Εικόνα 66. Αθήνα 1841.

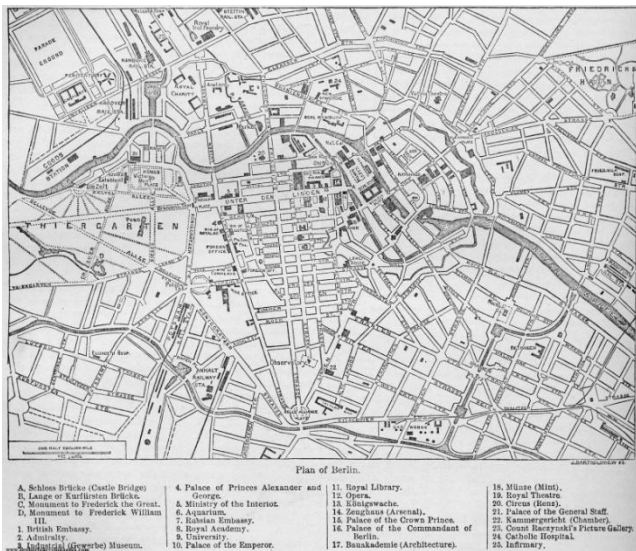
2. ΒΕΡΟΛΙΝΟ

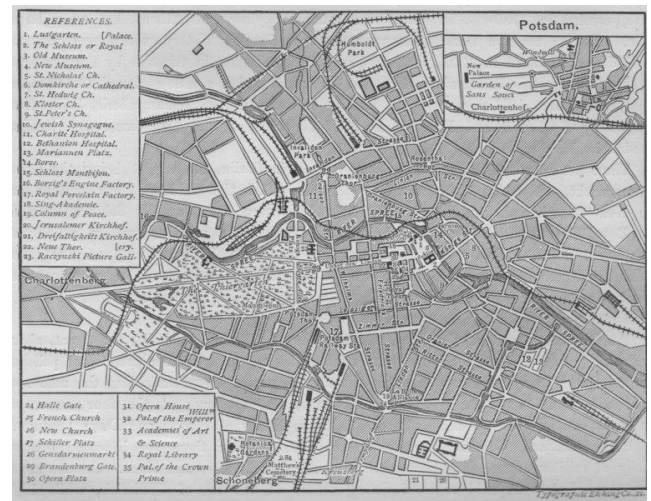
Εικόνα 68. Βερολίνο 1800.

Εικόνα 67. Βερολίνο 1844.

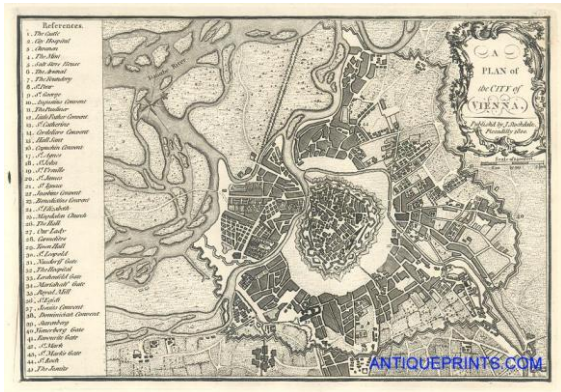

Εικόνα 70. Βερολίνο 1875.

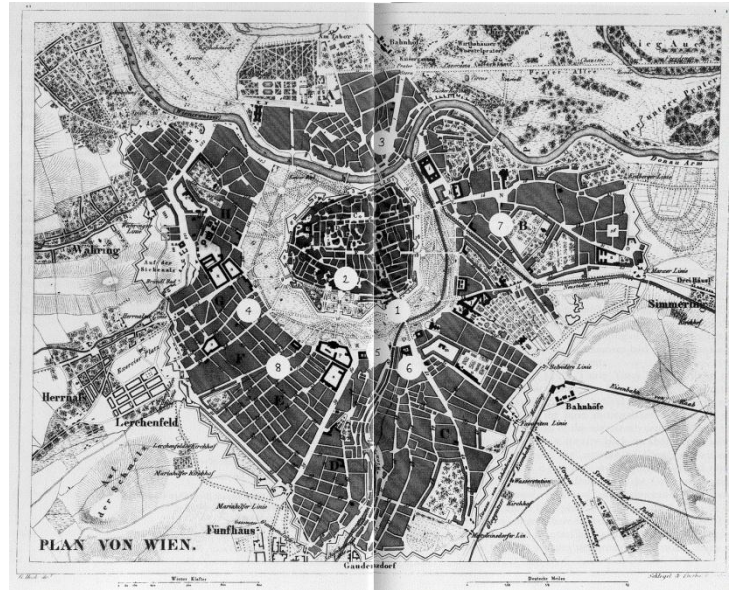

Εικόνα 69. Βερολίνο 1882.

3. BIENNH

Εικόνα 72. Βιέννη 1800.

Εικόνα 71. Βιέννη 1850.

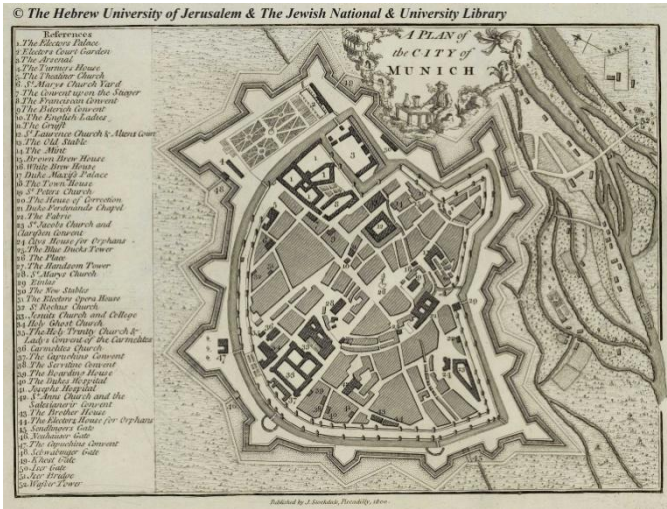

Εικόνα 73. Βιέννη 1858.

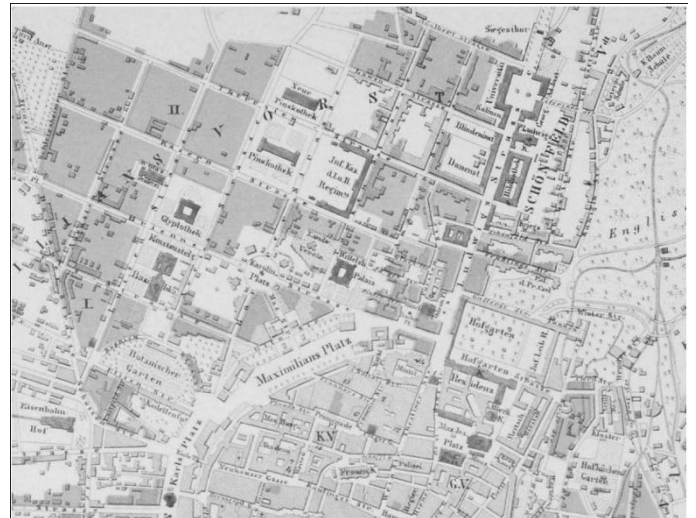

Εικόνα 74. Βιέννη 1860.

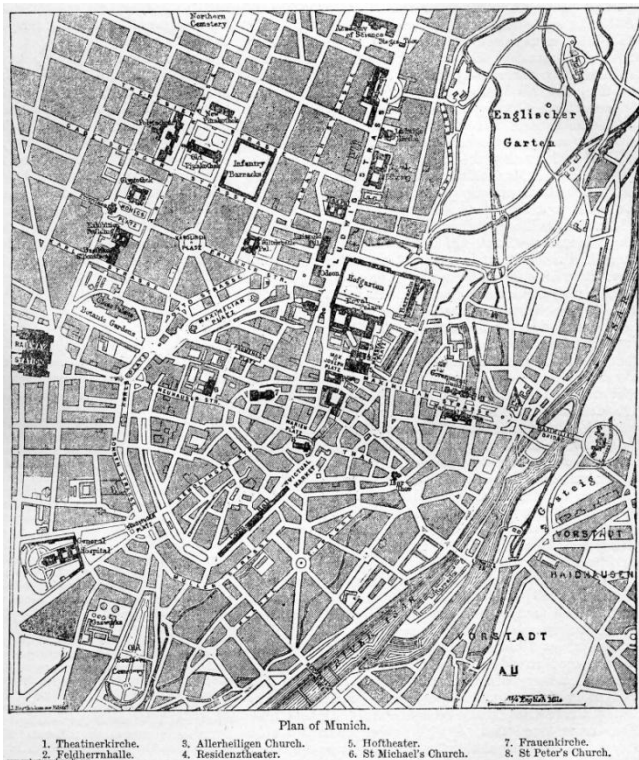
4. ΜΟΝΑΧΟ

Εικόνα 76. Μόναχο 1800.

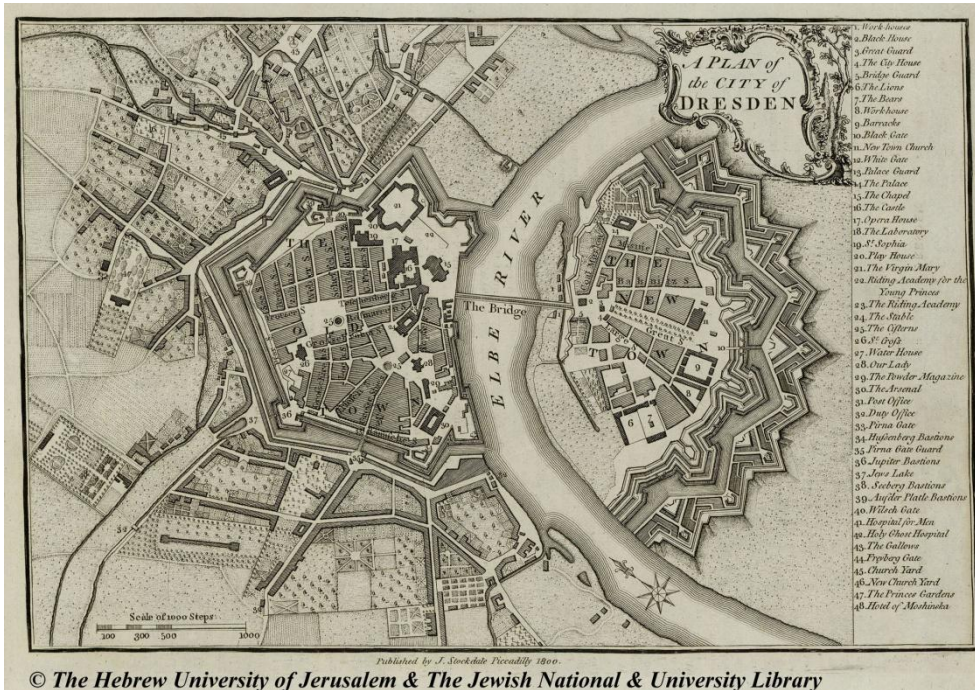

Εικόνα 75. Μόναχο 1850.

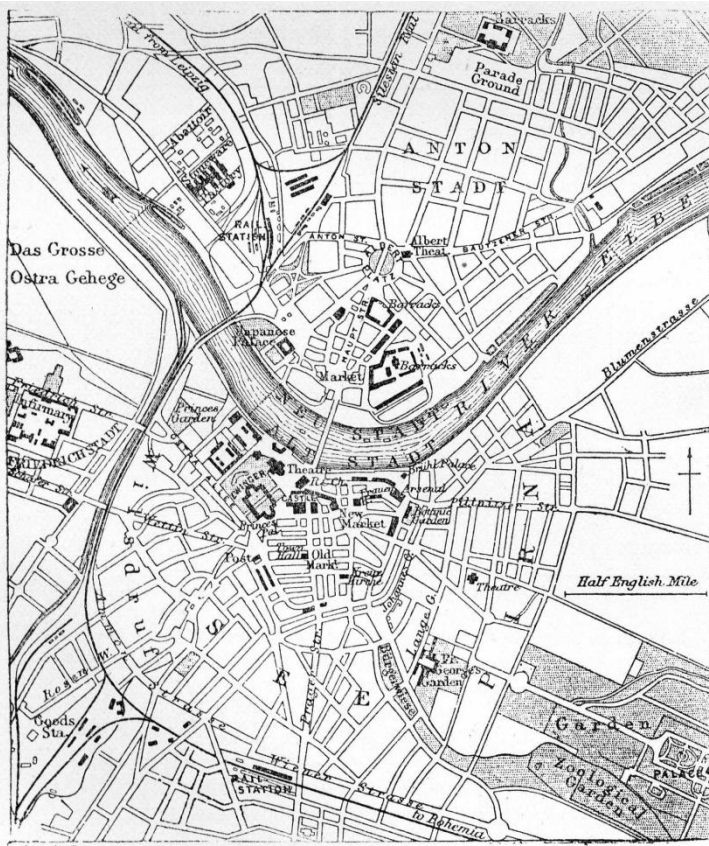

Εικόνα 77. Μόναχο 1884.

5. ΔΡΕΣΔΗ

Εικόνα 78. Δρέσδη 1800.

Εικόνα 79. Δρέσδη 1877.

XII. ΣΥΝΟΠΤΙΚΕΣ ΛΙΣΤΕΣ ΚΤΗΡΙΩΝ

ΛΙΣΤΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΜΕ ΤΟΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΧΩΡΟ ΤΟΥΣ

	ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ	ΔΗΜΑΡΧΕΙΟ	ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	ΟΤΕΡΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΤΑΧΥΔΡΩΜΕΙΟ
ΜΟΝΑΧΟ						
ΒΙΕΝΝΗ						
ΔΡΕΣΔΗ						
ΒΕΡΟΛΙΝΟ						
ΑΘΗΝΑ						

- ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ
- ΚΤΗΡΙΑ
- ΔΗΜΟΣΙΟ ΚΤΗΡΙΟ (όπως προκύπτει από τη Λίστα)
- ΝΕΡΟ

ΛΙΣΤΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ

	ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ	ΔΗΜΑΡΧΕΙΟ	ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	ΟΠΕΡΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΟ
ΒΕΡΟΛΙΝΟ						
ΒΙΕΝΝΗ						
ΔΡΕΣΔΗ						
ΜΟΝΑΧΟ						
ΑΘΗΝΑ						
ΚΛΕΑΝΘΗΣ-SCHAUBERT						
ΚΛΕΝΖΕ						

XIII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

1. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κ.Βεργόπουλος, «Η Ελληνική Οικονομία από το 1926 ως το 1935», στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος ΙΕ', Αθήνα 1978.

Κ.Μπίρης, «Αι Αθήναι από τον 19ον εις τον 20όν αιώνα», Αθήνα 1996.

Ε.Καλαφάτη, «Η κατασκευή μιας νέας πόλης. Προδιαγραφές και προγραμματισμός», στο: Αθήνα, Ευρωπαϊκή υπόθεση.

Παρουσίαση των μεταπολεμικών σχεδίων για την Αθήνα, που έγινε στο σεμινάριο εργασίας, τον Σεπτέμβριο 1986.

2. ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

http://www.fhw.gr/chronos/12/gr/1821_1833/diethni/index.html

[http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=o%2019%CE%BF%CF%82%20%CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BD%CE%B1%CF%82%20%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9%20%CE%BC%CE%B9%CE%B1%20%CE%B5%CF%80%CE%BF%CF%87%CE%AE%20%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%89%CE%BD%20%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCUQFjAA&url=http%3A%2F%2Fnemertes.lis.upatras.gr%2Fjspui%2Fbitstream%2F10889%2F1239%2F3%2FNimerits_Giouli\(pm\).pdf&ei=lqBxUIeVC7D14QSRw4DYBA&usg=AFQjCNEjWaxuFjNnF0Tty0fS6xmVq26hug](http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=o%2019%CE%BF%CF%82%20%CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BD%CE%B1%CF%82%20%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9%20%CE%BC%CE%B9%CE%B1%20%CE%B5%CF%80%CE%BF%CF%87%CE%AE%20%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%89%CE%BD%20%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCUQFjAA&url=http%3A%2F%2Fnemertes.lis.upatras.gr%2Fjspui%2Fbitstream%2F10889%2F1239%2F3%2FNimerits_Giouli(pm).pdf&ei=lqBxUIeVC7D14QSRw4DYBA&usg=AFQjCNEjWaxuFjNnF0Tty0fS6xmVq26hug)

http://www.fhw.gr/chronos/12/gr/1821_1833/diethni/08.html

<http://pezotis.blogspot.gr/2010/06/h.html>

http://www.fhw.gr/chronos/12/gr/1821_1833/diethni/07.html

<http://www.cityofnafplio.com/2011/02/02/protocol-independence-of-the-greek-state/>

http://www.eie.gr/archaeologia/gr/chapter_more_9.aspx

<http://kompreser.espivblogs.net/2011/09/09/neoklasiki-poleodomia-mixanismos/>

<http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=%CE%BF%CE%B9%20%CE%B1%CE%B8%CE%B7%CE%BD%CE%B1%CE%AF%CE%BF%CE%B9%2C%20%CF%80%CE%BF%CF%85%20%CE%BE%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE>

%B3%CF%8D%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B1%CE%BD%20%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%B5%CF%81%CE%B5%CE%B9%CF%80%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B7%20%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B7%20%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82%20%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC%20%CF%84%CE%BF%20%CF%80%CF%81%CF%89%CF%84%CF%8C%CE%BA%CE%BF%CE%BB%CE%BB%CE%BF%20%CF%84%CE%BF%CF%85%20%CE%BB%CE%BF%CE%BD%CE%B4%CE%AF%CE%BD%CE%BF%CF%85%20(1830)&source=web&cd=2&cad=rja&ved=0CCQQFjAB&url=http%3A%2F%2Fcourses.arch.ntua.gr%2Fsr%2F135662%2F1_ATHINA_1830-1940-1.pdf&ei=WqxxUNrkM-WJ4gS6kIFo&usg=AFQjCNEz1LzHIKuK3h1m2s5Sj0ICcsnj-Q

<http://en.wikipedia.org/wiki/Berlin>

http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Munich

<http://en.wikipedia.org/wiki/Munich>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Dresden>

http://translate.googleusercontent.com/translate_c?depth=1&hl=el&prev=/search%3Fq%3Ddresden%2Bcity%2Bhall%2Balt%2Bmarkt%26hl%3Del%26rlz%3D1C1SKPL_enGR433GR433%26biw%3D1680%26bih%3D935%26prmd%3Dimvns&rurl=translate.google.gr&sl=en&u=http://en.wikipedia.org/wiki/Semper_Opera_House&usg=ALkJrhhi0eZWnx9Pg0UCSNmkHUlc56UkLg

<http://translate.google.gr/translate?hl=el&sl=en&u=http://en.wikipedia.org/wiki/Ringstra%25C3%259Fe&prev=/search%3Fq%3DRingstra%25C3%259Fe%2BStyle%26hl%3Del%26biw%3D1680%26bih%3D935%26prmd%3Dimvns&sa=X&ei=aXBxUOnaN8n64QSms4DYDQ&ved=0CCIQ7gEwAA>

http://en.wikipedia.org/wiki/Architecture_of_Vienna#Architecture

<http://www.taxidologio.gr/berlin-todo-reichstag.html>

<http://www.parlament.gv.at/LANG/ZUSD/PDF/EL.pdf>

http://www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=232

<http://www.taxidologio.gr/berlin-todo-rotes-rathaus.html>

http://travelersx.blogspot.gr/2011/04/blog-post_25.html

<http://www.trivago.gr/%CE%B2%CE%B9%CE%AD%CE%BD%CE%BD%CE%B7-44232/%CE%BA%CF%84%CE%AF%CF%81%CE%B9%CE%BF/%CF%84%CE%BF-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%A>

F%CE%BF-%CF%84%CE%B7%CF%82-
%CE%B2%CE%B9%CE%AD%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82-
183166/%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B
3%CE%B7%CF%83%CE%B7-o313165

<http://www.visitberlin.de/en/spot/staatsoper-unter-den-linden>

<http://www.taxidologio.gr/vienna-todo-vienna-state-opera.html>

<http://www.pamediakopes.gr/DestinationGuides/Vienna/vienna-sightseeing-guide-gr.asp>

http://athinapisovitrina.blogspot.gr/2010/05/blog-post_31.html

<http://www.flickr.com/photos/7898475@N02/1889087770/>

<http://www.ib.hu-berlin.de/~eplass/glasgow.htm>

<http://www.museen-in-muenchen.de/index.php?id=97>

http://www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=39

<http://www.amc-booking.com/blog/2011/08/page/2/>

<http://www.aviewoncities.com/munich/maxjosephplatz.htm>

http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF_%CE%9C%CE%B5%CE%BB%CE%AC

http://www.fhw.gr/chronos/12/gr/1821_1833/politiki/14.html

<http://www.archaiologia.gr/blog/2010/11/02/%CF%84%CE%BF-%CF%80%CF%81%CF%8E%CF%84%CE%BF-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B5%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%83%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%BF-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1-2/>

http://www.fhw.gr/chronos/12/gr/1821_1833/politiki/10.html

<http://www.greekarchitects.gr/gr/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CF%84%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CF%82-%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%B5%CF%82/%CE%B7-%CE%B1%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%B3%CE%B5%CF%81%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%AC->

%CF%8C%CF%87%CE%B9-
%CE%B1%CF%81%CE%BA%CE%B5%CF%84%CE%AC-id4372

http://www.fhw.gr/chronos/12/gr/1821_1833/politiki/index.html

http://www.fhw.gr/chronos/12/gr/1821_1833/politiki/12.html

http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=.%20%CE%B7%20%CE%B5%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%20%CF%84%CE%BF%CF%85%201821%20%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%80%CE%BD%CE%AD%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9%20%CE%B1%CF%80%CF%8C%20%CE%B2%CE%B1%CE%B8%CE%B9%CE%AC%20%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AF-%CE%BF%CE%B8%CF%89%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCIQFjAA&url=http%3A%2F%2Fcourses.arch.ntua.gr%2Ffsr%2F132426%2FMantouvalou_Athens%2520Urban%2520Planning.pdf&ei=Gt9xUMmtEYne4QSPo4CIAg&usg=AFQjCNEhGXuccLQqoZ7qxVSiiH81BJV3Eg

<http://eranistis.net/wordpress/%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B5%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%AC%CE%BE%CE%B7-%CF%80%CF%8E%CF%82-%CE%B7-%CE%B1%CE%B8%CE%AE%CE%BD/>

http://portal.tee.gr/portal/page/portal/PUBLICATIONS/SCIENTIFIC_PUBLICATIONS/2010/3o_teuos%202010/08_3792.pdf

<http://www.greekhotel.com/sterea/attica/athens/history/otto-period-gr.htm>

<http://eranistis.net/wordpress/?p=22471>

<http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/12491#page/1/mode/2up>

[http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%BC%CF%8C%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%B1_\(%CE%91%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1\)](http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%BC%CF%8C%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%B1_(%CE%91%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1))

http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%BB%CE%B1%CF%84%CE%B5%CE%AF%CE%B1_%CE%A3%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%AC%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82

<http://panepistimioupezodromos.gr/sites/panepistimioupezodromos.gr/files/material/Re-think-Athens.pdf>

<http://enthemata.wordpress.com/2011/04/30/papastefanak/>

<http://www.nhmuseum.gr/facilities2.php?lang=1>

<http://www.athensinfo.com/gr/wtstownhall.htm>

http://www.holiday.gr/gr/page.php?page_id=649

<http://www.asprilexi.com/%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82?cid=351>